

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ»

**Η διαφθορά ως παράγοντας διευκόλυνσης της παράνομης διακίνησης
ανθρώπων με βάση τις προβλέψεις των Ηνωμένων Εθνών**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Νάτση Αναστασία

Τριμελής επιτροπή

Επιβλέπων Καθηγητής Λάζος Γρηγόρης
Μέλη: 1. Αν.Καθ. Παπανεοφύτου Αγάπιος
2. Καθ. Λαμπροπούλου Έφη

Αθήνα, 2017

Copyright© Νάτση Αναστασία, 2017

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου, ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

Περιεχόμενα

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	4
ABSTRACT.....	5
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο	7
1. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ	7
2. ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ.....	10
1.1. Οι διεθνείς Συμβάσεις για την καταπολέμηση της διαφθοράς.....	10
1.2. Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος και τα πρόσθετα Πρωτόκολλα.	16
3. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	28
ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ	28
2.1. Η Θετικιστική Σχολή.....	28
2.2. Η Κοινωνιολογική Σχολή	32
2.3. Η Κριτική Εγκληματολογία.....	35
2.4 Οι νέες θεωρίες	37
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο	51
1. Η ΠΑΡΑΝΟΜΗ ΔΙΑΚΙΝΗΣΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ, ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΚΑΙ Η ΣΩΜΑΤΕΜΠΟΡΙΑ ΩΣ ΜΟΡΦΕΣ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ	51
1.1. Το φαινόμενο της παράνομης διακίνησης μεταναστών	51
1.2. Πώς συνδέεται η εμπορία ανθρώπων με την παράνομη διακίνηση ανθρώπων;	52
1.3. Ο κίνδυνος θυματοποίησης και εκμετάλλευσης κατά την μετανάστευση	57
1.4. Η παράνομη διακίνηση προσφύγων	59
2. Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΚΤΥΩΝ ΠΑΡΑΝΟΜΗΣ ΔΙΑΚΙΝΗΣΗΣ ΑΝΘΡΩΠΩΝ: ΔΡΑΣΤΕΣ ΚΑΙ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ	61
2.1. Οι δράστες και ο ρόλος τους στην παράνομη διακίνηση ανθρώπων	61
2.2. Το προφίλ των παρανόμως διακινούμενων μεταναστών	65
2.3. Το αντίτιμο για την παράνομη διακίνηση των προσώπων	66
2.4. Μορφές παράνομης διακίνησης μεταναστών.....	67
2.3. Παραποίηση και παραχάραξη ταξιδιωτικών εγγράφων	71

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο	76
ΔΙΑΦΘΟΡΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΝΟΜΗ ΔΙΑΚΙΝΗΣΗ ΑΝΘΡΩΠΩΝ.....	76
1. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ ΣΤΗΝ ΔΙΕΥΚΟΛΥΝΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΝΟΜΗΣ ΔΙΑΚΙΝΗΣΗΣ ΑΝΘΡΩΠΩΝ	76
1.1. Η διασύνδεση της διαφθοράς με την παράνομη διακίνηση ανθρώπων	76
1.2. Η εμπλοκή διεφθαρμένων υπαλλήλων στην παράνομη διακίνηση μεταναστών.....	78
1.3. Σύνδεση της διαφθοράς με το οργανωμένο έγκλημα	80
2. ΜΟΡΦΕΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΠΑΡΑΝΟΜΗΣ ΔΙΑΚΙΝΗΣΗΣ ΑΝΘΡΩΠΩΝ	84
2.1 Διαφθορά στον δημόσιο τομέα.....	86
2.2 Διαφθορά στον ιδιωτικό τομέα.....	90
3. ΜΕΤΡΑ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΤΗΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ.....	91
ΕΠΙΛΟΓΟΣ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	96
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	99

Περίληψη

Στόχος της παρούσας διπλωματικής εργασίας αποτελεί η εξέταση του ρόλου της διαφθοράς στην διευκόλυνση της παράνομης διακίνησης ανθρώπων. Το εγχείρημα μας εναπόκειται στην διερεύνηση της διασύνδεσης των δυο φαινομένων εγκληματικότητας στο πλαίσιο του οργανωμένου εγκλήματος. Η έμφαση δίνεται στο διεθνές νομικό πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για την καταπολέμηση της διαφθοράς και του διεθνικού οργανωμένου εγκλήματος. Το θεωρητικό μέρος που πλαισιώνει την θεματική μας είναι η εγκληματολογική προσέγγιση του οργανωμένου εγκλήματος, με σκοπό την καλύτερη κατανόηση του φαινομένου της παράνομης διακίνησης ανθρώπων, που αποκτά όλο και περισσότερες διαστάσεις με την συνδρομή της διαφθοράς.

Επιχειρείται αφενός η παρουσίαση του τρόπου λειτουργίας των εγκληματικών δικτύων παράνομης διακίνησης ανθρώπων και αφετέρου οι μορφές διαφθοράς που λειτουργούν υποστηρικτικά στην ανεμπόδιστη δράση των δικτύων αυτών. Ο όρος παράνομη διακίνηση ανθρώπων στην παρούσα μελέτη αναφέρεται τόσο στην παράνομη διακίνηση μεταναστών ή προσφύγων όσο και στην εμπορία ανθρώπων καθώς και οι τρεις αυτές μορφές εγκληματικότητας αποτελούν εγκληματικές δραστηριότητες του διεθνικού οργανωμένου εγκλήματος.

Η ανάλυση μας περιγράφει τους δράστες, τις διαδικασίες, τις μεθόδους και τις μορφές διαφθοράς που χρησιμοποιούνται από τα εγκληματικά δίκτυα παράνομης διακίνησης ανθρώπων. Οι μορφές διαφθοράς που εκδηλώνονται για να διευκολύνουν την παράνομη διακίνηση ανθρώπων αφορούν τον δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα. Τέλος, προκειμένου η παρούσα εργασία να έχει έμπρακτη προσφορά στον αγώνα κατά της διαφθοράς προτείνεται ένα σύνολο μέτρων πρόληψης της διαφθοράς που μπορούν να επιφέρουν ικανά αποτελέσματα στην πρόληψη της διαφθοράς εάν εφαρμοστούν καταλλήλως.

λέξεις κλειδιά: διαφθορά, παράνομη διακίνηση ανθρώπων, μετανάστες, οργανωμένο έγκλημα

Corruption as a facilitating factor of human smuggling with an emphasis on the international legal instrument of the United Nations
Natsi Anastasia

Abstract

The purpose of the present thesis is to examine corruption as a facilitating factor of human smuggling, with an emphasis on the international legal instrument of the United Nations, especially on the United Nations Conventions against Corruption and Transnational Organized Crime. Our goal is to investigate the links between the two crime phenomena in the context of organized crime. The theoretical part that frames our subject is the criminal approach of organized crime, with a view to a better understanding of human smuggling, which would not be as widespread if it were not for the leverage supplied by corruption.

The study presents the modus operandi of the criminal networks of human smuggling and the forms of corruption that support the impeded action of these networks. The term of human smuggling in this study refers to both smuggling of migrants or refugees and human trafficking. That is because these three forms of crime are criminal activities of the transnational organized crime.

Our analysis describes the perpetrators, processes, methods and forms of corruption used by criminal networks of human smuggling. The forms of corruption which facilitate the smuggling of people can occur in both the public and the private sector. Finally, the present thesis in order to make a real contribution to the fight against corruption, suggests a set of corruption preventing measures, which could have significant effect in preventing corruption if suitably implemented.

Keywords: corruption, smuggling of migrants, human smuggling, organized crime

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα μελέτη εστιάζει στην διερεύνηση της διαφθοράς ως παράγοντα διευκόλυνσης της παράνομης διακίνησης ανθρώπων με βάση τις προβλέψεις των Ηνωμένων Εθνών. Ειδικότερα, στο πρώτο κεφάλαιο, θα παρουσιάσουμε την έννοια της διαφθοράς, το νομικό πλαίσιο των διεθνών Συμβάσεων για την καταπολέμηση της διαφθοράς και την καταπολέμηση του διεθνικού οργανωμένου εγκλήματος των Ηνωμένων εθνών. Έπειτα ακολουθεί το θεωρητικό πλαίσιο με την εγκληματολογική προσέγγιση του οργανωμένου εγκλήματος για την καλύτερη κατανόηση του φαινομένου.

Στη συνέχεια, στο δεύτερο κεφάλαιο θα εξετάσουμε την παράνομη διακίνηση μεταναστών, προσφύγων και την εμπορία ανθρώπων ως μορφές οργανωμένου εγκλήματος. Ακόμη, θα αναφερθούμε στη λειτουργία των εγκληματικών δικτύων παράνομης διακίνησης ανθρώπων και ιδιαίτερα στους δράστες και τις διαδικασίες που εφαρμόζονται.

Ακολουθεί το τρίτο κεφάλαιο, όπου πραγματεύεται τη διασύνδεση του φαινομένου της διαφθοράς με την παράνομη διακίνηση ανθρώπων. Παρουσιάζεται ο ρόλος της διαφθοράς στην διευκόλυνση της παράνομης διακίνησης ανθρώπων και οι μορφές διαφθοράς που εκδηλώνονται στον δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα. Κλείνοντας, προτείνονται κάποια μέτρα για την πρόληψη της διαφθοράς. Εν τέλει, παραθέτουμε κάποια γενικά συμπεράσματα- παρατηρήσεις που προέκυψαν κατά την μελέτη της θεματικής μας.

Συνεισφορά στην Επιστήμη

Η διπλωματική εργασία συμβάλλει στην επιστήμη με το να συνδέει και να συσχετίζει τα δυο αντικείμενα έρευνας της εργασίας, αφενός του φαινομένου της διαφθοράς και αφετέρου του φαινομένου της παράνομης διακίνησης ανθρώπων. Τα δυο αντικείμενα έρευνας έχουν αναλυθεί μεμονωμένα εκτενώς μέχρι τώρα αλλά ο συνδυασμός των δυο αυτών αντικειμένων έχει πολύ περιορισμένη βιβλιογραφική αναφορά.

Κεφάλαιο 1^ο

1. Η έννοια της διαφθοράς

Ο όρος «διαφθορά» δεν αποτελεί δικαιοκή έννοια, αλλά αντίθετα έννοια με ηθικοκοινωνικές καταβολές. Είναι, λοιπόν, αξιοσημείωτο ότι στο μεγαλύτερο μέρος της σχετικής με τη διαφθορά βιβλιογραφίας δεν δίνεται ορισμός της έννοιας, ούτε τυποποίηση των σχετικών εγκλημάτων, αλλά αναφέρονται μόνο ορισμένα χαρακτηριστικά της γνωρίσματα που τη νοηματοδοτούν ως φαινόμενο.¹ Το ίδιο δε ισχύει, σε γενικές γραμμές, και σε επίπεδο νομοθεσίας και νομολογίας. Έτσι, όπως λέγεται χαρακτηριστικά, είναι πολύ ευκολότερο να αναγνωρίσει κανείς τη διαφθορά παρά να την ορίσει.²

Οι νομικοί ορισμοί της διαφθοράς βρίσκονται πλησιέστερα στους ορισμούς «δημόσιας θέσης», κατά συνέπεια διαθέτουν και τα πλεονεκτήματα της αμεσότητας και της σαφήνειας. «Αν μια πράξη δημόσιου λειτουργού απαγορεύεται από τον ήδη ισχύοντα νόμο, τότε είναι πράξη διαφθοράς, εάν δεν απαγορεύεται τότε δεν είναι πράξη διαφθοράς έστω και αν είναι καταχρηστική ή ανήθικη ή αν χαρακτηρίζεται ως διεφθαρμένη από την κοινή γνώμη».³

Στην προσπάθεια ορισμού της έννοιας της διαφθοράς οι ηθικά και πολιτικά φορτισμένες έννοιες, όπως το κοινό περί δικαίου αίσθημα ή το δημόσιο συμφέρον, δεν είναι αποδεκτές από μεγάλο μέρος της θεωρίας. Ωστόσο, στη διεθνή βιβλιογραφία έχει γίνει μια προσπάθεια να ορισθεί η διαφθορά με αυτόν τον τρόπο. Ο Aikin, για παράδειγμα, κάνει λόγο για μία πράξη που περιλαμβάνει την παραβίαση ενός δημοσίου καθήκοντος ή υψηλών ηθικών κριτηρίων με αντάλλαγμα προσωπικό χρηματικό όφελος, ισχύ ή κύρος. Η πράξη αυτή μπορεί να είναι ηθικά επιλήψιμη χωρίς να συνιστά απαραίτητως παράβαση του νόμου.⁴ Η έννοια που αποδίδεται στον όρο σε αυτήν την περίπτωση, από την μία πλευρά δεν έχει την στενότητα που έχουν οι αυστηροί νομικοί ορισμοί αλλά από την άλλη, καταλήγει υπερβολικά ευρύς. Η

¹ Παπανδρέου Π., Πρακτικά ζητήματα σε υποθέσεις εγκλημάτων διαφθοράς, σε: Ζιούβας Δ., (εκδοτ. επιμ.), Δίκαιο και Πολιτική κατά της Διαφθοράς, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 2017, σελ 221.

² Κολλίντζας / Ντέλλας, Διαφθορά, Οικονομική ανάπτυξη και Διανομή του Εισοδήματος, σε: Νικολοπούλου (επιμ.), Κράτος και Διαφθορά, 1998, σελ. 169.

³ Λάζος Γ., Διαφθορά και Αντιδιαφθορά, 2005, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ 43-44.

⁴ Aikin, Corruption, a Dictionary of the Social Sciences, σελ. 142.

έλλειψη ακεραιότητας ή η παραβίαση ενός καθήκοντος, παρότι συνδέεται με τη διαφθορά, δεν εξαντλούν την περιγραφή του φαινομένου, όποια κι αν είναι τα οφέλη των εμπλεκόμενων μερών.

Για τους Rogow και Lasswell όπως και τον Heidenheimer μετέπειτα, κατά την προσπάθεια ορισμού της διαφθοράς έγινε χρήση της έννοιας του δημοσίου συμφέροντος: «μία πράξη διαφθοράς συνιστά έλλειψη υπευθυνότητας απέναντι σε τουλάχιστον ένα σύστημα δημόσιας ή πολιτικής τάξης, ούσα, στην πραγματικότητα, ασύμβατη με οποιοδήποτε τέτοιο σύστημα».⁵ Κατά την άποψη αυτή, όταν ένα σύστημα δημόσιας ή πολιτικής τάξης υψώνει το κοινό συμφέρον πάνω από το ιδιωτικό, έχουμε παραβιάσεις του δημοσίου συμφέροντος για ιδιωτικό όφελος οι οποίες συνιστούν πράξεις διαφθοράς. Για τη διάκριση ανάμεσα στο δημόσιο και το ιδιωτικό συμφέρον κατά την περιγραφή του φαινομένου της διαφθοράς κάνει λόγο και ο Μπιτζιλέκης.⁶

Ο κοινά αποδεκτός ορισμός της διαφθοράς διεθνώς είναι «η κατάχρηση εξουσίας για ίδιο όφελος». Ο Οργανισμός Διεθνούς Διαφάνειας (Transparency International) ορίζει τη διαφθορά ως την «κατάχρηση δημόσιας εξουσίας για ίδιο όφελος».

Με τον όρο διαφθορά περιγράφεται ένα συγκεκριμένο είδος σχέσης μεταξύ δύο ή περισσότερων ανθρώπων. Η σχέση αυτή χαρακτηρίζεται από ένα «κλίμα αλληλοεξυπηρέτησης» ανάμεσα στον «διαφθορέα» και το «διεφθαρμένο». Ο τελευταίος έχει την υποχρέωση να δρα εντός ενός συγκεκριμένου πλαισίου αρμοδιοτήτων που του επιβάλλει η θέση του αλλά για χάρη του προσωπικού του οφέλους υπερβαίνει ή και παραβιάζει τους κανόνες του πλαισίου αυτού.⁷

Η διαφθορά προκύπτει όταν κάποιος καταχρώνται την εξουσία που τους εξασφαλίζει η θέση τους για προσωπικό όφελος. Συχνά τα άτομα αυτά κατέχουν μία θέση ή ένα αξίωμα που υπηρετεί ένα θεσμό με αυξημένη σημασία για το κοινωνικό σύνολο, συνεπώς η διαφορά εδώ αφενός πλήττει τον εκάστοτε θεσμό και αφετέρου η

⁵ Heidenheimer A.J., The Context of Analysis, σε: Heidenheimer A.J. / Johnston M. (eds.), Political Corruption: Readings in Comparative Analysis, σελ. 6· Βλ. και Rogow / Lasswell, Power, Corruption and Rectitude, National Civic Review, 1963, 630 επ.

⁶ Μπιτζιλέκης, Η διαφθορά ως νομικό και πολιτικό πρόβλημα, ΠοινΧρ. 2009, 97-98.

⁷ Μπιτζιλέκης, Η διαφθορά ως νομικό και πολιτικό πρόβλημα, ΠοινΧρ. 2009, 106.

συναλλαγή διέπεται από σοβαρό έλλειμμα ακεραιότητας, με ό,τι αυτό συνεπάγεται για όσους βρίσκονται εκτός της εν λόγω συναλλαγής.⁸

Στην παρούσα μελέτη το ενδιαφέρον μας στρέφεται στους διεφθαρμένους υπαλλήλους κάποιας υπηρεσίας που διευκολύνει την παράνομη διακίνηση των προσώπων. Ένα παράδειγμα στην δική μας περίπτωση θα μπορούσε να είναι η διαφθορά ενός τελωνειακού υπαλλήλου, ο οποίος δωροδοκείται για να αφήσει τους διακινητές να περάσουν τους λαθρομετανάστες από τα σύνορα. Η διαφθορά ως παράγοντας διευκόλυνσης της παράνομης διακίνησης προσώπων δεν περιορίζεται στον δημόσιο τομέα αλλά εμφανίζεται και στον ιδιωτικό τομέα αντίστοιχα. Η παθητική δωροδοκία αφορά τόσο κρατικούς υπαλλήλους όσο και ιδιωτικούς, οι οποίοι καταχρώνται την εξουσία που τους διασφαλίζει η θέση τους για την απόκτηση προσωπικού οφέλους.

Τέλος, είναι χρήσιμο να γίνει μια σύντομη αναφορά σε κάποια γενικά χαρακτηριστικά της διαφθοράς όπως παρουσιάστηκαν στην παρούσα ενότητα. Αυτά αποτελούν, τη συναλλαγή σε κλίμα αλληλοεξυπηρέτησης, την έλλειψη ακεραιότητας εκ μέρους των εμπλεκομένων, την κατάχρηση εκ μέρους του διεφθαρμένου παράγοντα της εξουσίας που του εξασφαλίζει ένα δημόσιο ή οιονεί δημόσιο αξίωμα, η χρηστή άσκηση του οποίου απαιτεί τις αρετές (ευθυκρισία, ακριβοδικία, αμεροληψία) που παγίως αναμένονται από ένα δημόσιο λειτουργό ή υπάλληλο κατά την άσκηση των υπηρεσιακών του καθηκόντων.⁹

⁸ Καλλίρης Κ., Οργανωμένο έγκλημα και διαφθορά: φαινότυπος, αλληλεπίδραση και ποινικό δίκαιο, σε: Ζιούβας Δ., (επιμ.), Δίκαιο και Πολιτική κατά της Διαφθοράς, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη σελ.

⁹ Καλλίρης Κ., Ο διαβρωτικός ρόλος της διαφθοράς σε περιόδους θεσμικής κρίσης, σε: Γασπαρινάτου Μ. (εκδοτ. επιμ.), Έγκλημα και Ποινική Καταστολή σε Εποχή Κρίσης. Τιμητικός Τόμος για τον Καθηγητή Νέστορα Κουράκη, σελ. 814-815.

2. Νομικό πλαίσιο

1.1. Οι διεθνείς Συμβάσεις για την καταπολέμηση της διαφθοράς

Η Σύμβαση του ΟΟΣΑ

Η Σύμβαση του ΟΟΣΑ, η οποία υπογράφηκε το 1997 και τέθηκε σε ισχύ το 1999, αποτέλεσε την πρώτη διεθνή προσπάθεια για την καταπολέμηση της διαφθοράς. Ειδικότερα, αποσκοπούσε στην καταπολέμηση της δωροδοκίας των αλλοδαπών δημοσίων υπαλλήλων σε διεθνείς επιχειρηματικές συναλλαγές. Στην συγκεκριμένη σύμβαση η προσπάθεια καταπολέμησης της διαφθοράς επιχειρείται μόνο στο πλαίσιο του διεθνούς εμπορίου και έχει περιορισμένο πεδίο εφαρμογής.¹⁰ Θα πρέπει να επισημανθεί, ότι υποχρεώνει τα συμβαλλόμενα μέρη να ποινικοποιήσουν μόνο την ενεργητική δωροδοκία των αλλοδαπών δημοσίων λειτουργών (Αρθ.1) χωρίς να υπάρχουν αντίστοιχες προβλέψεις για την παθητική δωροδοκία. Το γεγονός αυτό δημιούργησε επικριτικές αντιδράσεις από μερίδα της επιστημονικής κοινότητας.¹¹

Η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη διαφθορά

Την Σύμβαση του ΟΟΣΑ ακολούθησε η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης που υπογράφηκε το 1999 και τέθηκε σε ισχύ το 2002. Η Σύμβαση οδήγησε σε Συμφωνία για την συγκρότηση ομάδας κρατών κατά της διαφθοράς γνωστή ως GRECO, αποτελούμενη από 49 κράτη μέλη συμπεριλαμβάνοντας και τις Η.Π.Α.¹² Η αρμοδιότητα της αφορά την εποπτεία της εφαρμογής της Σύμβασης. Η εν λόγω Σύμβαση αναγνωρίζει ως αξιόποινες πράξεις την ενεργητική και παθητική δωροδοκία εθνικού δημοσίου υπαλλήλου, τη δωροδοκία αλλοδαπών δημοσίων υπαλλήλων, τη δωροδοκία μελών εθνικών αλλά και αλλοδαπών κοινοβουλευτικών συνελεύσεων, την ενεργητική και παθητική δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα, δωροδοκία υπαλλήλων

¹⁰ Φλωρίδη Β., Το διεθνές νομικό πλαίσιο για την καταπολέμηση της διαφθοράς, με ιδιαίτερη έμφαση στη θεσμική θωράκιση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΠοινΔικ2007, σελ 204.

¹¹ Αργυροηλιόπουλου Η., Η Ιδιωτική και δημόσια διαφθορά ως έγκλημα του αθέμιτου ανταγωνισμού, 2006, σελ 148.

¹² Το πλήρες κείμενο της Σύμβασης είναι διαθέσιμο στο <http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/173>

διεθνών οργανισμών, δωροδοκία μελών διεθνών κοινοβουλευτικών συνελεύσεων, δικαστών και υπαλλήλων διεθνών δικαστηρίων, την εμπορευματοποίησης επιρροής, το ξέπλυμα μαύρου χρήματος από αδικήματα διαφθοράς και λογιστικά αδικήματα. Επιπλέον, με πρόσθετο Πρωτόκολλο στη Σύμβαση τα κράτη μέλη καλούνται να ποινικοποιήσουν τις πράξεις ενεργητικής και παθητικής δωροδοκίας εθνικών και αλλοδαπών διαιτητών ή ενόρκων. Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι η Σύμβαση δεν καθιστά υποχρεωτική την ποινικοποίηση ως προς όλες τις διατάξεις που αναφέρει, αλλά δίνει τη δυνατότητα στα κράτη να απέχουν από την τυποποίηση ορισμένων διατάξεων ως εγκλήματα.¹³ Η προτεραιότητα της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης φαίνεται να είναι η καταπολέμηση της διαφθοράς στον δημόσιο τομέα, διότι σε αυτόν τον τομέα η ποινικοποίηση της καθίσταται υποχρεωτική.

Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά της Διαφθοράς

Έπειτα από τη Σύμβαση του ΟΟΣΑ και τη Σύμβαση του Συμβουλίου τη Ευρώπης ακολούθησε η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά της Διαφθοράς, μια σημαντική διεθνής προσπάθεια για την καταπολέμηση διαφθοράς τόσο στον δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα. Η Σύμβαση άνοιξε για υπογραφή το 2003 και τέθηκε σε ισχύ το 2005. Οι σκοποί της παρούσας Σύμβασης είναι:

(α) Η προώθηση και ενίσχυση μέτρων για την αποτελεσματικότερη και αποδοτικότερη αποτροπή και καταπολέμηση της διαφθοράς.

(β) Η προώθηση, η διευκόλυνση και η υποστήριξη της διεθνούς συνεργασίας και παροχής τεχνικής βοήθειας στην αποτροπή και καταπολέμηση της διαφθοράς, συμπεριλαμβανομένης της ανάκτησης κεφαλαίων.

(γ) Η προαγωγή της ακεραιότητας, της λογοδοσίας και της χρηστής διαχείρισης δημοσίων θεμάτων και της δημόσιας περιουσίας.

¹³ Τσήτσουρα Α., Η πρόληψη και η καταστολή της διαφθοράς(δωροδοκίας) στο προσκήνιο της συντεγκληματικής πολιτικής- Η Ποινική Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης, ΠοινΔικ2000, σελ 880

Η σπουδαιότητά της ως νομικό εργαλείο στην καταπολέμηση της διαφθοράς διεθνώς διαφαίνεται από το γεγονός ότι δεν περιορίζεται στην ποινικοποίηση της ενεργητικής και παθητικής δωροδοκίας υπαλλήλων στον δημόσιο τομέα, αλλά περιλαμβάνει και τον ιδιωτικό.¹⁴ Επιπλέον, στο περιεχόμενο της Σύμβασης περιλαμβάνεται η δωροληψία αλλοδαπών δημοσίων υπαλλήλων και υπαλλήλων δημοσίων διεθνών οργανισμών καθώς και η ενεργητική ή παθητική δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα με δυνατότητα επιλογής ως προς την ποινικοποίηση των επιμέρους πράξεων. Ωστόσο, η ποινικοποίηση της ενεργητικής δωροδοκίας στον αλλοδαπό δημόσιο τομέα καθίσταται υποχρεωτική, όταν η τέλεση της πράξης γίνεται στο πλαίσιο επιχειρηματικής συναλλαγής.

Η Σύμβαση, μεταξύ άλλων εγκλημάτων διαφθοράς, περιλαμβάνει την υπεξαίρεση ή άλλης μορφής σφετερισμό της δημόσιας περιουσίας (άρθρο 17), την άσκηση επιρροής (άρθρο 18), την κατάχρηση λειτουργιών ή θέσης (άρθρο 19), τον παράνομο πλουτισμό (άρθρο 20), τη νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες (άρθρο 23), την απόκρυψη περιουσίας από πράξεις διαφθοράς (άρθρο 24), την παρεμπόδιση της λειτουργίας της δικαιοσύνης σε σχετικές υποθέσεις (άρθρο 25).¹⁵

Η διαφθορά στον δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα, η άσκηση επιρροής και η κατάχρηση λειτουργιών ή θέσης, είναι εγκλήματα διαφθοράς που περιλαμβάνονται στην Σύμβαση, τα οποία συνδέονται με την παράνομη διακίνηση ανθρώπων. Συνεπώς, η πρόληψη και η αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος και ειδικότερα της παράνομης διακίνησης ανθρώπων που μας απασχολεί στην παρούσα μελέτη, θα πρέπει να δρα σε συνδυασμό με την αποτελεσματική πρόληψη και καταπολέμηση των εγκλημάτων διαφθοράς.

Η δωροδοκία (άρθρα 16 και 21) αφορά την υπόσχεση, προσφορά ή παροχή σε δημόσιο ή ιδιωτικό άμεσα ή έμμεσα, αθέμιτου οφέλους, για τον ίδιο ή άλλο πρόσωπο ή φορέα, για πράξη ή παράλειψη κατά την άσκηση των επίσημων καθηκόντων του, με σκοπό να αποκτήσει ή να διατηρήσει προνομιακή μεταχείριση ή άλλο αθέμιτο πλεονέκτημα. Η διεφθαρμένη συναλλαγή μπορεί να έχει αφετηρία είτε από πρόσωπο

¹⁴ Βλάσσης Δ, Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για την καταπολέμηση της διαφθοράς, στον Τιμητικό Τόμο του Φαρσεδάκη Ι., Τόμος ΙΙ., 2011, σελ 1785 επ.

¹⁵ Φλωρίδης Β., Το διεθνές νομικό πλαίσιο για την καταπολέμηση της διαφθοράς, με ιδιαίτερη έμφαση στη θεσμική θωράκιση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΠοινΔικ 2007, σελ 204.

που επιδιώκει να δωροδοκήσει είτε από υπάλληλο που ζητά ή απαιτεί να δωροδοκηθεί. Ως δωροδοκία μπορεί επίσης να περιγραφεί και η πληρωμή που λαμβάνεται από δημόσιο υπάλληλο από έναν πολίτη που απρόθυμα προχωρά στην δωροδοκία ώστε να μπορέσει να λάβει την υπηρεσία, την οποία δικαιούται. Μια τέτοια συναλλαγή μπορεί να περιγραφεί και ως μορφή «εκβιασμού».

Η δωροληψία μπορεί να γίνει άμεσα ή έμμεσα (σε τρίτους ή σε μεσάζοντες, όπως φίλους, συγγενείς ή συνεργάτες) και το «δώρο» μπορεί να λάβει πολλές μορφές, συμπεριλαμβανομένων μετρητών και άλλων παροχών ή ευνοιών (συμπεριλαμβανομένης της σεξουαλικής), εμπιστευτικών πληροφοριών, αποθεμάτων εταιρείας, περιουσία, υπηρεσίες και υπόσχεση ή προσφορά εργασίας. Στο σημείο αυτό κρίνεται χρήσιμο να διευκρινιστεί η έννοια της περιουσίας σύμφωνα με τον ορισμό που δίνεται στην Σύμβαση. Έτσι, «περιουσία» σημαίνει περιουσιακό στοιχείο κάθε είδους, ενσώματο ή ασώματο, κινητό ή ακίνητο, υλικό ή άυλο, καθώς και νομικές πράξεις ή έγγραφα τα οποία πιστοποιούν τίτλο ή δικαίωμα επί του περιουσιακού στοιχείου.

Η δωροδοκία μπορεί να συμβαίνει κατά περίπτωση ή σε συνεχή βάση στο πλαίσιο μιας συνεχιζόμενης σχέσης στην οποία οι υπάλληλοι λαμβάνουν τακτικά μίζες με αντάλλαγμα ευνοϊκές παροχές. Σε πολλές περιπτώσεις, οι διεφθαρμένοι υπάλληλοι συνεργάζονται με διακινητές προσώπων για πολλά χρόνια.¹⁶

Οι υπάλληλοι που δέχονται μίζες για να διευκολύνουν την παράνομη είσοδο ανθρώπων, οχημάτων ή φορτίου στη χώρα τους μπορεί να μην γνωρίζουν πραγματικά ποιο είδος εγκλήματος διευκολύνουν. Έτσι, ορισμένοι υπάλληλοι μπορεί να λάβουν μέρος από μίζες οι οποίες όμως προέρχονται από τη δωροδοκία άλλων υπάλληλων μετά από σχετική συμφωνία με τους διακινητές. Επομένως, ενδέχεται να μην γνωρίζουν όλοι όσοι επωφελούνται από την παθητική δωροδοκία την ακριβή φύση, το πεδίο εφαρμογής και άλλες λεπτομέρειες σχετικά με το έγκλημα της παράνομης διακίνησης ανθρώπων.

Η ενεργητική δωροδοκία μπορεί να γίνεται για κάποιο σκοπό που να είναι «σε συμφωνία με τους κανόνες», δηλαδή για μια εξυπηρέτηση επειδή ο υπάλληλος βρίσκεται στη θέση δημόσιου καθήκοντος π.χ για την παροχή κάποιου εγγράφου. Σε

¹⁶ UNODC, Issue Paper – Corruption and the Smuggling of Migrants, Vienna: United Nations, 2013, σελ 7 επ.

άλλη περίπτωση μπορεί να λειτουργεί «αντίθετα στους κανόνες», δηλαδή μια μίζα για να ενθαρρύνει έναν υπάλληλο να αγνοήσει τους κανόνες υπέρ του προσώπου που προσφέρει το «δώρο». Η δωροδοκία μετά την πρώτη εμφάνισή της μπορεί να οδηγήσει και σε άλλες μορφές διαφθοράς. Αυτό συμβαίνει διότι μετά την λήψη του «δώρου» από τους υπαλλήλους, οι υπάλληλοι είναι ευάλωτοι σε εκβιαστικές και ψυχολογικές πιέσεις. Μπορούν εύκολα να εξαναγκαστούν σε περαιτέρω και συχνά πιο σοβαρές παραβιάσεις των καθηκόντων τους.

Σχετικά με τις έννοιες ενεργητική και παθητική δωροδοκία, που χρησιμοποιούνται συχνά, θα πρέπει γίνει μια διευκρινιστική διάκριση. Η «ενεργητική δωροδοκία» αναφέρεται συνήθως στην πράξη προσφοράς ή δωροδοκίας, ενώ η «παθητική δωροδοκία» αναφέρεται στην απολαβή του δώρου ή στο αίτημα του ατόμου να δωροδοκηθεί.

Η άσκηση επιρροής (άρθρο 18) περιλαμβάνει: (α) την υπόσχεση, προσφορά ή παροχή σε κρατικό λειτουργό ή οποιοδήποτε άλλο πρόσωπο, άμεσα ή έμμεσα, αθέμιτου οφέλους προκειμένου να καταχραστεί ο λειτουργός ή το άλλο πρόσωπο την πραγματική ή υποτιθέμενη επιρροή του/της, με σκοπό να αποσπάσει από τη διοίκηση ή άλλη δημόσια αρχή του κράτους αθέμιτο όφελος για τον ηθικό αυτουργό της πράξης ή για οποιοδήποτε άλλο πρόσωπο.

(β) Τη ζήτηση ή αποδοχή από κρατικό λειτουργό ή οποιοδήποτε άλλο πρόσωπο, άμεσα ή έμμεσα, αθέμιτου οφέλους για τον ίδιο ή την ίδια ή άλλο πρόσωπο, προκειμένου να καταχραστεί ο λειτουργός ή το άλλο πρόσωπο την πραγματική ή υποτιθέμενη επιρροή του/της με σκοπό να αποσπάσει από την διοίκηση ή άλλη δημόσια αρχή του κράτους αθέμιτο όφελος.

Ως κατάχρηση αρμοδιοτήτων ή θέσης (άρθρο 19) αναφέρεται η πράξη ή παράλειψη, κατά παράβαση του νόμου, από κρατικό λειτουργό κατά την εκτέλεση των καθηκόντων του/της, με σκοπό να αποκτήσει αθέμιτο όφελος για τον ίδιο ή την ίδια ή άλλο πρόσωπο ή φορέα.

Εν συνεχεία, η Σύμβαση περιλαμβάνει ένα σύνολο προληπτικών μέτρων όπως, την ύπαρξη οργάνου ή οργάνων για την εφαρμογή, την επίβλεψη και το συντονισμό των πολιτικών πρόληψης, με την απαραίτητη ανεξαρτησία για την αποτελεσματική και άνευ επιρροών εκπλήρωση των καθηκόντων τους (άρθρο 6), τη

διαμόρφωση κωδίκων συμπεριφοράς για τους δημοσίους λειτουργούς και τη λήψη πειθαρχικών μέτρων σε περίπτωση παραβίασής τους (άρθρο 8), την προώθηση πολιτικών για τη διασφάλιση και ενίσχυση της διαφάνειας στη χρηματοδότηση προεκλογικών εκστρατειών και πολιτικών κομμάτων (άρθρο 7, παρ. 3) και μέτρα για την προαγωγή της διαφάνειας στις προμήθειες του δημοσίου και τη διαχείριση των δημοσίων εσόδων (άρθρο 9). Συμπεριλαμβάνονται επίσης διατάξεις σχετικά με τη θωράκιση της υπηρεσιακής ακεραιότητας και ανεξαρτησίας των δικαστικών και εισαγγελικών λειτουργών (άρθρο 11), την ενίσχυση των εποπτικών μέτρων στον ιδιωτικό τομέα (άρθρο 12), καθώς και την προώθηση μηχανισμών για την επιθεώρηση και εποπτεία ύποπτων συναλλαγών που πιθανόν να υποκρύπτουν πρακτικές ξεπλύματος βρώμικου χρήματος (άρθρο 14).¹⁷

Επιπροσθέτως, είναι αξιοσημείωτο ότι η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά της διαφθοράς, στο άρθρο 37 παρ. 3, συστήνει την πρόβλεψη ατιμωρησίας για τους εμπλεκόμενους σε εγκλήματα διαφθοράς που συμβάλλουν ουσιωδώς στη δίωξη ή στην εξιχνίασή τους. Αυτό δικαιολογείται από την θέση ότι μόνο η πλήρης ατιμωρησία συνιστά επαρκές κίνητρο για το δράστη της ενεργητικής δωροδοκίας ώστε να αποκαλύψει την αξιόποινη συμπεριφορά του πριν καν εξεταστεί από τις αρχές. Βέβαια η πρόβλεψη αυτή απευθύνει στα κράτη-μέλη απλή σύσταση και δεν τα δεσμεύει στην παραπάνω κατεύθυνση. Μάλιστα, οι συντάκτες της Σύμβασης επισημαίνουν ότι τα μέρη θα ήταν σκόπιμο να προβούν στην υιοθέτηση ενός τέτοιου μέτρου επιείκειας, εφόσον αυτό είναι συμβατό με τις θεμελιώδεις αρχές του εσωτερικού τους δικαίου.¹⁸

¹⁷ Βλάσσης Δ., Διαφάνεια και πρόληψη διαφθοράς - Διεθνείς όψεις και παράμετροι σε: Ζιούβας Δ., (επιμ.), Δίκαιο και Πολιτική κατά της Διαφθοράς, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ 514.

¹⁸ Χατζηκώστας, Η καταπολέμηση της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα με τα μέσα του ποινικού δικαίου, με έμφαση στη δωροδοκία ως κύρια μορφή διαφθοράς στην Ελλάδα. Οι σημαντικότερες αλλαγές που έφερε ο νόμος 4254/2014 σε: Ζιούβας Δ., (επιμ.), Δίκαιο και Πολιτική κατά της Διαφθοράς, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ 75.

1.2. Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος και τα πρόσθετα Πρωτόκολλα.

Στο πλαίσιο των γενικότερων και συνεχώς εντεινόμενων προσπαθειών για την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος το Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο του ΟΗΕ, στοχεύοντας σε μια ποιοτικά ανώτερη σύγκλιση μεταξύ των μελών του Οργανισμού, ζήτησε από το Γενικό Γραμματέα του ΟΗΕ τη σύγκλιση μιας Διακυβερνητικής Διάσκεψης σε Υπουργικό επίπεδο κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος και τη συμπερίληψη στην ημερήσια διάταξή της, ως ειδικότερου θέματος, της «εξέτασης της δυνατότητας κατάρτισης διεθνούς σύμβασης κατά του διακρατικού οργανωμένου εγκλήματος».

Συνακόλουθα, η Παγκόσμια Υπουργική Συνδιάσκεψη για το Οργανωμένο Διακρατικό Έγκλημα, σε επίπεδο Υπουργών Δικαιοσύνης και Εσωτερικών, έλαβε χώρα από 21 – 23 Νοεμβρίου 1994 στη Νάπολη και συμμετείχαν 142 συνολικά χώρες. Αποτέλεσμα της Συνδιάσκεψης υπήρξε η λήψη απόφασης για την έναρξη των σχετικών διαδικασιών, με τελικό στόχο την κατάρτιση της Σύμβασης, ενώ εκδόθηκε και η σημαντικότερη Πολιτική Διακήρυξη και το Παγκόσμιο Σχέδιο Δράσης κατά του Οργανωμένου Εγκλήματος.¹⁹ Η ξεχωριστή σημασία της Συνδιάσκεψης αυτής έγκειται στο γεγονός ότι αποτέλεσε την απαρχή μιας σειράς διεθνών διασκέψεων και εντατικών προσπαθειών, με σημαντικό σταθμό την ψήφιση του προσχεδίου της Σύμβασης από τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ, οι οποίες κατέληξαν στην υπογραφή της κεφαλαιώδους σημασίας Διεθνούς Συμβάσεως του ΟΗΕ κατά του διεθνικού οργανωμένου εγκλήματος (“transnational organized crime”), γνωστής ως Σύμβασης του Παλέρμο.

Ιδιαίτερα σημαντική υπήρξε η υπ’ αριθμ. 53/111 της 9ης Δεκεμβρίου 1998 Απόφαση της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ, με την οποία αποφασίστηκε η ίδρυση μιας ad hoc διακυβερνητικής επιτροπής για την επεξεργασία μιας Σύμβασης κατά του διακρατικού οργανωμένου εγκλήματος, καθώς και της δυνατότητας χρήσης των διεθνών νομικών εργαλείων για την καταπολέμηση της εμπορίας γυναικών και

¹⁹ Η Πολιτική Διακήρυξη και το Παγκόσμιο Σχέδιο Δράσης κατά του Οργανωμένου Εγκλήματος (E/CONF. 88/L.4) εγκρίθηκαν από τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ κατά την 49^η Σύνοδό της με την απόφαση A/49/606 της 23ης Δεκεμβρίου 1994. Βλ. σχετικά και Στέργιου Αλεξιάδη, Εγκληματολογία, σελ. 224 – 225.

παιδιών, της παράνομης διακίνησης μεταναστών, καθώς και της παράνομης διακίνησης όπλων και πυρομαχικών.

Η Σύμβαση στην τελική της μορφή περιλαμβάνει 41 άρθρα και συνοδεύεται από τρία Πρωτόκολλα, το πρώτο για την πρόληψη, καταστολή και τιμωρία της εμπορίας ανθρώπων²⁰, το δεύτερο για την αντιμετώπιση της παράνομης διακίνησης μεταναστών διά ξηράς, θαλάσσης και αέρος και το τρίτο, για την καταπολέμηση της παράνομης διακίνησης όπλων και πυρομαχικών. Το τελικό σχέδιό της εγκρίθηκε το Νοέμβριο και άνοιξε προς υπογραφή στις 12-15 Δεκεμβρίου 2000, κατά τη Διάσκεψη του Παλέρμο της Ιταλίας, ενώ, η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών με την υπ' αριθμό 55/25 Απόφασή της ενέκρινε το κείμενο της Σύμβασης του ΟΗΕ κατά του Διακρατικού Οργανωμένου Εγκλήματος». ²¹

Ειδικότερα, η Σύμβαση του Παλέρμο έχει υπογραφεί από 163 κράτη. Το Πρωτόκολλο «για την πρόληψη, καταστολή και τιμωρία της διακίνησης προσώπων, ιδιαίτερα γυναικών και παιδιών» έχει υπογραφεί από 146 κράτη. Το Πρωτόκολλο «κατά της λαθραίας διακίνησης μεταναστών από τη γη, τη θάλασσα και τον αέρα» έχει υπογραφεί από 129 κράτη και το Πρωτόκολλο «κατά της παράνομης κατασκευής και διακίνησης όπλων και πυρομαχικών» έχει υπογραφεί από 89 Κράτη. Η Ελλάδα κύρωσε τη Σύμβαση του Παλέρμο μαζί με τα τρία συμπληρωματικά Πρωτόκολλά της με τον Ν. 3875/2010.²²

Η Σύμβαση του Παλέρμο σηματοδότησε τη μετάβαση από το στάδιο της διατύπωσης πολιτικών διακηρύξεων, στο στάδιο της συμμόρφωσης σε ένα κανονιστικό διεθνές κείμενο, το οποίο κατατείνει στην εναρμόνιση και προσέγγιση των εθνικών νομοθεσιών τόσο σε επίπεδο ουσιαστικού, όσο και σε επίπεδο δικονομικού δικαίου και στην περαιτέρω προώθηση της διακρατικής συνεργασίας για την καταστολή της οργανωμένης εγκληματικότητας.²³

²⁰ Για μια κριτική παρουσίαση των διατάξεων του συγκεκριμένου Πρωτοκόλλου, βλ. Αθανασίας Συκιάτου, Εμπορία ανθρώπων στα Βαλκάνια – Θύμα, δράστης και κατασταλτικές στρατηγικές, σελ. 123 – 126.

²¹ Αλεξιάδης Σ., Εγκληματολογία, όπ.παρ., σελ. 225.

²² ΚΜαγκλιβέρας Κ., Μετανάστευση, διεθνές δίκαιο και ο ρόλος των Ηνωμένων Εθνών, στο Καβουνίδη / Καρύδη / Νικολακοπούλου-Στεφάνου / Στυλιανούδη (επιμ), Μετανάστευση στην Ελλάδα: Εμπειρίες – Πολιτικές – Προοπτικές, (τόμος Β'), εκδ. ΙΜΕΠΟ, Αθήνα, 2008

²³ Χρυσικός Δ., Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος, ΠοινΛογ, 2001, σελ. 313.

Στο οριστικό κείμενο της Σύμβασης του Παλέρμο²⁴, επιλέχθηκε, ως προσφορότερη, η ενασχόληση με την εξέταση και κατανόηση της δομής και λειτουργίας των οργανωμένων ομάδων. Το βάρος δόθηκε στις δομές των οργανωμένων ομάδων διότι ανά πάσα στιγμή μπορούν να διαφοροποιούν το πεδίο της εγκληματικής τους δραστηριοποίησης ανάλογα με το ποια δραστηριότητα αποδίδει τα μεγαλύτερα κέρδη, χωρίς να περιορίζεται με τον τρόπο αυτό το πεδίο εφαρμογής της Σύμβασης. Αποφασίστηκε, επίσης, ότι ο κατάλογος των εγκλημάτων, είτε ενδεικτικός είτε περιοριστικός, δεν θα έπρεπε να συμπεριληφθεί στο κείμενο της Σύμβασης.²⁵

Στο άρθ. 1 της Σύμβασης του Παλέρμο ορίζεται ότι σκοπός είναι «η προαγωγή της συνεργασίας για την πιο αποτελεσματική πρόληψη και καταπολέμηση του διακρατικού οργανωμένου εγκλήματος». Στο άρθ. 2 εδ. α', ως «οργανωμένη εγκληματική ομάδα» ορίζεται «μια δομημένη ομάδα τριών ή περισσότερων προσώπων, που υφίσταται για κάποια χρονική περίοδο και ενεργεί από κοινού, με σκοπό να τελέσει ένα ή περισσότερα σοβαρά εγκλήματα ή αδικήματα που θεσπίζονται σύμφωνα με την παρούσα Σύμβαση, έτσι ώστε να προσπορισθεί, άμεσα ή έμμεσα, οικονομικό ή άλλο υλικό όφελος». Ο όρος «σοβαρό έγκλημα» (“serious crime”), που χρησιμοποιείται, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθ. 2 εδ. β', σημαίνει «συμπεριφορά που αποτελεί αδίκημα που τιμωρείται με μέγιστη στέρηση της ελευθερίας τουλάχιστον τεσσάρων ετών ή με πιο σοβαρή ποινή».

Κατά το άρθ. 2 εδ. γ', ο όρος «δομημένη ομάδα» σημαίνει «μια ομάδα που δεν σχηματίζεται τυχαία για την άμεση τέλεση αδικήματος και που δεν χρειάζεται να έχει επίσημα ορισμένους ρόλους για τα μέλη της, συνέχεια της ιδιότητας των μελών της ή αναπτυγμένη δομή». Το πεδίο εφαρμογής της Σύμβασης καθορίζεται στο άρθ. 3, το οποίο αναφέρει ότι η Σύμβαση ισχύει για την πρόληψη, διερεύνηση και δίωξη των αδικημάτων που θα θεσπίζονται σύμφωνα με τα άρθ. 5, που αφορά την ποινικοποίηση της συμμετοχής σε εγκληματική ομάδα, 6 και 8, που αφορούν την

²⁴ Για τα κείμενα της Σύμβασης του Παλέρμο και των Πρωτοκόλλων της, βλ.

http://www.unodc.org/documents/treaties/UNTOC/Publications/TOC_Convention/TOCebook-e.pdf

²⁵ Διατυπώθηκε και η άποψη ο κατάλογος εγκλημάτων να τεθεί είτε ως παράρτημα της Σύμβασης είτε στην επεξηγηματική της έκθεση, σε περίπτωση που τα Κράτη – μέλη της καταφέρναν να συμφωνήσουν τόσο για τον αριθμό όσο και για το είδος των εγκλημάτων που θα έπρεπε να συμπεριληφθούν. Τελικά, η ιδέα αυτή εγκαταλείφθηκε και δεν διατυπώθηκε κάποιος σχετικός κατάλογος αδικημάτων. Βλ. Χλούπης Γ., Διασυνοριακό και Υπερεθνικό Οργανωμένο Έγκλημα, όπ.παρ., σελ. 43.

ποινικοποίηση του ξεπλύματος χρήματος και της διαφθοράς και 23, που αναφέρεται στην ποινικοποίηση της παρακώλυσης της δικαιοσύνης σχετικά με την τέλεση αδικημάτων που καλύπτονται από τη Σύμβαση. Επιπροσθέτως, το πεδίο εφαρμογής της Σύμβασης του Παλέρμο διευρύνεται και καλύπτει και τις περιπτώσεις των «σοβαρών εγκλημάτων» του άρθ. 2, όταν το αδίκημα είναι διακρατικής φύσεως και αφορά οργανωμένη εγκληματική ομάδα.

Η διατύπωση που χρησιμοποιήθηκε περιορίζει την εφαρμογή της Σύμβασης του Παλέρμο μόνο στα σοβαρά εγκλήματα με διακρατικό χαρακτήρα²⁶, που διαπράττονται από οργανωμένες εγκληματικές ομάδες, και συνεπώς, δεν εφαρμόζεται στις περιπτώσεις της διεθνούς τρομοκρατίας.²⁷

Σύμφωνα με τη διάταξη του άρθ. 3, η οργανωμένη εγκληματικότητα προσλαμβάνει υπερεθνικό ή άλλως διασυνοριακό χαρακτήρα, στις περιπτώσεις που η τέλεση του εγκλήματος έχει γίνει σε περισσότερα από ένα κράτη ή όταν ναι μεν, το έγκλημα έχει τελεστεί σε ένα κράτος, αλλά οι προπαρασκευαστικές του πράξεις ή οι πράξεις ελέγχου ή καθοδήγησης της εγκληματικής συμπεριφορά έχουν γίνει σε άλλο κράτος ή ακόμη όταν η ουσιαστική επενέργεια της εγκληματικής συμπεριφοράς έχει επέλθει σε κράτος διαφορετικό από το κράτος τελέσεως. Ο υπερεθνικός χαρακτήρας εντοπίζεται, όταν η δραστηριοποίηση της εγκληματικής οργάνωσης εκτείνεται σε περισσότερα από ένα κράτη. Για την καταστολή των διακρατικών μορφών της οργανωμένης εγκληματικότητας, τα κράτη-μέλη δεσμεύονται, σύμφωνα με το άρθ. 4, από τις αρχές της κυριαρχικής ισοτιμίας, της εδαφικής ακεραιότητας και της μη παρέμβασης στις εσωτερικές υποθέσεις των άλλων κρατών.

²⁶ Ο όρος που χρησιμοποιείται στην επίσημη ελληνική μετάφραση είναι «διεθνικό». Η χρήση, όμως, του όρου «διεθνικό» στην περίπτωση αυτή ως μετάφρασης του όρου «transnational» είναι εντελώς εσφαλμένη. Αφενός, γιατί οι Συμβάσεις δεσμεύουν Κράτη και όχι έθνη και αφετέρου, γιατί οι οργανωμένες εγκληματικές ομάδες δρουν μεταξύ Κρατών και όχι εθνών. Βλ. Συκιάτου Α., Ευρωπαϊκή Ένωση – Οργανωμένο Έγκλημα – Παράνομη Διακίνηση Ανθρώπων: Μία ιδιόρρυθμη δυναμική – διαλεκτική σχέση, όπ.παρ., σελ. 206

²⁷ Τόσο στον πρόλογο του τότε Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ Κόφι Ανάν, όσο και στην υπ' αριθμ. 55/25 της 15ης Νοεμβρίου 2000 Απόφαση της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ γίνεται ιδιαίτερη μνεία στην ολοένα αυξανόμενη διασύνδεση οργανωμένου εγκλήματος και τρομοκρατίας. Στο κείμενο, όμως, της Σύμβασης του Παλέρμο επιλέχθηκε να απομονωθεί το ζήτημα του διακρατικού οργανωμένου εγκλήματος, ενδεχομένως, για λόγους ασφάλειας δικαίου και λόγω των εντελώς διαφορετικών προσεγγίσεων που υπάρχουν για το ζήτημα αυτό στις εκάστοτε έννομες τάξεις τα Κρατών-μελών του ΟΗΕ και να ρυθμιστεί με μια σειρά άλλων νομικών κειμένων το ζήτημα της τρομοκρατίας. Βλ. ιδίως, Foreword, σελ. iii και General Assembly Resolution 55/25 of 15 November 2000, σελ. 2 και 3 στο http://www.unodc.org/documents/treaties/UNTOC/Publications/TOC_Convention/TOCebook-e.pdf

Ειδικότερα όσον αφορά την ποινικοποίηση της συμμετοχής σε εγκληματική οργάνωση, σύμφωνα με το άρθ. 5, η Σύμβαση καλεί τα κράτη- μέλη να λάβουν όλα τα αναγκαία μέτρα²⁸, προκειμένου να τυποποιηθούν ως ποινικά αδικήματα: 1) η συμφωνία με ένα ή περισσότερα πρόσωπα για τη διάπραξη σοβαρού αδικήματος, με σκοπό τον προσπορισμό οικονομικού ή άλλου υλικού οφέλους, 2) η συμπεριφορά ενός προσώπου, το οποίο εν γνώσει του σκοπού και της εν γένει εγκληματικής δραστηριότητας μιας οργανωμένης εγκληματικής ομάδας ή της πρόθεσής της να διαπράξει τα συγκεκριμένα εγκλήματα, αναλαμβάνει ενεργό ρόλο σε δραστηριότητες της ομάδας και 3) η οργάνωση, η καθοδήγηση, η συνδρομή, η συνέργεια, η διευκόλυνση ή η παροχή συμβουλών στη διάπραξη σοβαρού εγκλήματος που έχει τελεστεί από εγκληματική οργάνωση.²⁹

Περαιτέρω, για την αντιμετώπιση της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, εκτός της τυποποίησής της σύμφωνα με το άρθ. 6, η Σύμβαση αξιώνει τη λήψη πρόσθετων μέτρων για τη δημιουργία ενός εθνικού κανονιστικού και εποπτικού καθεστώτος για τα τραπεζικά και μη τραπεζικά οικονομικά ιδρύματα, το οποίο θα δίνει έμφαση στην εξακρίβωση των στοιχείων των πελατών, την τήρηση αρχείων και την καταγραφή των ύποπτων συναλλαγών. Επίσης, τα κράτη-μέλη καλούνται να διασφαλίσουν τη δυνατότητα συνεργασίας και ανταλλαγής πληροφοριών, σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, μεταξύ των αρμοδίων για την καταστολή του «ξεπλύματος» αρχών, καθώς και να εξετάσουν τη δυνατότητα σύστασης μονάδων οικονομικών πληροφοριών, που θα λειτουργούν ως εθνικά κέντρα συλλογής, ανάλυσης και διανομής πληροφοριών, καθώς και τη λήψη άμεσων και ουσιαστικών μέτρων για τον εντοπισμό της κίνησης ύποπτων χρηματικών ποσών και διαπραγματεύσιμων τίτλων.³⁰

Σχετικά με την καταπολέμηση της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα, το άρθ. 8, περιγράφει ως ποινικώς κολάσιμη συμπεριφορά την υπόσχεση, προσφορά ή παροχή σε δημόσιο υπάλληλο, κατά τρόπο άμεσο ή έμμεσο, «μη οφειλόμενου ωφελήματος» (“undue advantage”), προκειμένου να προβεί σε υπηρεσιακή ενέργεια ή παράλειψη

²⁸ Günther J., Το Ποινικό Δίκαιο του πολίτη και το Ποινικό Δίκαιο του εχθρού, (μετάφραση Κωνσταντίνου Βαθιώτη), ΠοινΔικ, 2005, σελ. 868 επ.

²⁹ Χρυσικός Δ., Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος, όπ.παρ., σελ. 315.

³⁰ Χλούπης Γ., Διασυνοριακό και Υπερεθνικό Οργανωμένο Έγκλημα, όπ.παρ., σελ.

οφειλόμενης ενέργειας, κατά την εκτέλεση των υπηρεσιακών του καθηκόντων. Στο ίδιο πνεύμα, ποινικοποιείται και η απαίτηση ή αποδοχή ωφελήματος από δημόσιο υπάλληλο για την κατά τα ως άνω πράξη ή παράλειψή του.

Το άρθ. 23 περιέχει κατασταλτικές προβλέψεις για την παρακώληση Δικαιοσύνης. Έτσι, τα κράτη-μέλη καλούνται να υιοθετήσουν νομοθετικά και άλλα μέτρα. Πρώτον, για την ποινική καταστολή πράξεων που κατατείνουν στη χρήση φυσικής βίας, απειλών ή εκφοβισμού ή στην υπόσχεση, προσφορά ή παροχή «μη αρμόζοντος ωφελήματος» (“undue advantage”), με σκοπό την παρακίνηση σε ψευδομαρτυρία ή την αθέμιτη παρέμβαση κατά την εμμάρτυρο και την εν γένει αποδεικτική διαδικασία, που σχετίζεται με πράξη που εμπίπτει στις διατάξεις της Σύμβασης και δεύτερον, για την καταστολή πράξεων, οι οποίες διά της χρήσης φυσικής βίας, απειλών ή εκφοβισμού, κατατείνουν στην αθέμιτη παρέμβαση κατά την εκτέλεση υπηρεσιακών καθηκόντων από δικαστικό ή αστυνομικό υπάλληλο.³¹

Έπειτα, με τη διάταξη του άρθ. 10 της Σύμβασης, καθιερώνεται η ευθύνη των νομικών προσώπων που εμπλέκονται σε δραστηριότητες οργανωμένης εγκληματικότητας είτε πρόκειται για εγκληματικές οργανώσεις είτε για νόμιμες εταιρίες, οι οποίες προσδίδουν επίφαση νομιμότητας σε οργανωμένη εγκληματική δραστηριότητα. Η συγκεκριμένη διάταξη, όπως διαμορφώθηκε τελικά και συμπεριλήφθηκε στο κείμενο της Σύμβασης, καταδεικνύει τα προβλήματα που ανέκυψαν σχετικά με τη δυνατότητα κατάφασης αμιγούς ποινικής ευθύνης των νομικών προσώπων, με αποτέλεσμα να προβλέπεται ρητά ότι η ευθύνη των νομικών προσώπων μπορεί να είναι είτε ποινική είτε αστική είτε διοικητική, ενώ εναπόκειται στη διακριτική ευχέρεια των κρατών-μελών ο προσδιορισμός και η εξειδίκευση της νομικής φύσης της επιβαλλόμενης κύρωσης, σύμφωνα με τις αρχές των νομικών τους συστημάτων.³²

Σύμφωνα με τα άρθρα 12-14 της Σύμβασης, τα κράτη μέλη έχουν την υποχρέωση να λαμβάνουν όλα τα απαραίτητα μέτρα, ανάμεσα στα οποία είναι και η μεταξύ τους συνεργασία, προκειμένου να καταστεί δυνατή η κατάσχεση των εσόδων που προέρχονται από οργανωμένη εγκληματική δραστηριότητα και η δήμευση

³¹ Ριζάβα Φ, Οργανωμένο Έγκλημα (Διδακτορική διατριβή), Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο, Θεσσαλονίκη, 2012.

³² Χρυσικός Δ., Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος, όπ.παρ., σελ. 316

περιουσιακών στοιχείων, εξοπλισμού ή άλλων οργάνων, που χρησιμοποιήθηκαν ή προορίζονταν να χρησιμοποιηθούν για τη διάπραξη των αξιολογούμενων πράξεων.

Στο άρθρ. 6 παρ. 1 αναφέρονται ζητήματα σχετικά με την έκδοση ως βασική μορφή διακρατικής συνεργασίας για την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος, εφόσον πληρούται η αρχή του διπλού αξιολογούμενου. Επιπλέον, η ίδια η Σύμβαση μπορεί να αποτελέσει τη νομική βάση για την έκδοση για πράξεις που προβλέπονται σ' αυτήν, στην περίπτωση που δεν υπάρχει σχετική διμερής ή πολυμερής Σύμβαση. Ειδικότερα, η παράδοση του εκζητουμένου υπόκειται στους όρους και τις προϋποθέσεις που προβλέπονται από τις εσωτερικές νομοθεσίες ή τις εφαρμοζόμενες Συμβάσεις Εκδόσεως. Θα πρέπει να σημειωθεί, ότι δεν αποκλείεται η δυνατότητα έκδοσης για φορολογικά αδικήματα ούτε φυσικά η επιτάχυνση και απλούστευση των σχετικών διαδικασιών της εσωτερικής νομοθεσίας του κάθε κράτους-μέλους. Τέλος, στις παρ. 10, 11 και 12 του άρθρ. 16, παρατίθεται ένα πλαίσιο εναλλακτικών δυνατοτήτων για την αποφυγή της ατιμωρησίας των εγκληματιών στις περιπτώσεις που δεν επιτυγχάνεται η έκδοσή τους, εξαιτίας του γεγονότος ότι έχουν την ιθαγένεια του κράτους προς το οποίο στρέφεται η αίτηση έκδοσης. Έτσι μετά την απόρριψη του αιτήματος έκδοσης, το κράτος προς το οποίο απευθύνεται η αίτηση οφείλει, κατόπιν αιτήσεως του εκζητούντος κράτους, να υποβάλει την υπόθεση, χωρίς υπερβολική καθυστέρηση, στις αρμόδιες αρχές του, με σκοπό τη δίωξη του εκζητούμενου προσώπου.

Η δεύτερη εναλλακτική δυνατότητα που προβλέπεται, είναι η παράδοση του ημεδαπού στο εκζητούν κράτος για να δικαστεί για την αξιόποινη πράξη για την οποία ζητείται η έκδοση, υπό τον όρο της επιστροφής του στο κράτος ιθαγενείας του για την έκτιση της ποινής που θα του επιβληθεί. Σε περίπτωση που η έκδοση ζητείται για την έκτιση ήδη επιβληθείσας ποινής, η Σύμβαση προβλέπει ότι μετά την άρνηση εκδόσεως από το κράτος ιθαγενείας του εκζητουμένου, κατόπιν αιτήσεως του εκζητούντος κράτους και εφόσον η εσωτερική νομοθεσία του το επιτρέπει, το κράτος προς το οποίο στρέφεται η αίτηση μπορεί να εξετάσει τη δυνατότητα έκτισης της ποινής από τον εκζητούμενο στην επικράτειά του.³³

Αναφορικά με την δικαστική συνδρομή μεταξύ των κρατών μελών, όπως αναφέρει η Σύμβαση στο άρθρ. 18 παρ. 3, ως αναγκαία μέτρα για τη συντονισμένη

³³ Φωτεινή Ριζάβα, Οργανωμένο Έγκλημα, οπ.παρ., σελ.285 επ.

αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος, περιλαμβάνει τη λήψη μαρτυρικών καταθέσεων ή δηλώσεων από πρόσωπα, την κοινοποίηση δικαστικών εγγράφων, την εκτέλεση ερευνών, κατασχέσεων και δημεύσεων, την εξέταση αντικειμένων και χώρων, την παροχή πληροφοριών, αποδεικτικών στοιχείων και εκθέσεων πραγματογνωμοσύνης, την παροχή πρωτοτύπων ή επικυρωμένων αντιγράφων και αρχείων, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται και δημόσια, τραπεζικά και οικονομικά αρχεία, καθώς και αρχεία επιχειρήσεων. Επιπλέον, βαρύνουσας σημασίας αποτελεί η εξακρίβωση και ο εντοπισμός των προϊόντων του εγκλήματος, των περιουσιακών στοιχείων, εγγράφων ή άλλων μέσων για αποδεικτικούς σκοπούς, η διευκόλυνση της εθελοντικής εμφάνισης προσώπων στο αιτών κράτος ή οποιαδήποτε άλλη μορφή συνδρομής που δεν αντίκειται στις διατάξεις της εσωτερικής νομοθεσίας του κράτους προς το οποίο απευθύνεται η αίτηση.

Ωστόσο, με βάση την διάταξη του άρθ. 18 παρ. 21, το αίτημα για παροχή δικαστικής συνδρομής μπορεί να απορριφθεί: α) όταν δεν υποβάλλεται βάσει των όσων προβλέπονται σχετικώς στη Σύμβαση, β) όταν το κράτος προς το οποίο απευθύνεται η αίτηση θεωρεί ότι η εκτέλεσή του δύναται να διακυβεύσει την κυριαρχία, την ασφάλεια, τη δημόσια τάξη ή άλλα ουσιώδη συμφέροντά του, γ) όταν εκκρεμεί στο πλαίσιο της δικαιοδοσίας του κράτους προς το οποίο απευθύνεται το αίτημα ανακριτική, διωκτική ή δικαστική διαδικασία για παρόμοια με την αναγραφόμενη σ' αυτό πράξη και δ) όταν η συγκεκριμένη συνδρομή είναι αντίθετη με το νομικό σύστημα του κράτους προς το οποίο απευθύνεται το αίτημα.

Ακόμη, στη διάταξη του άρθ. 18 παρ. 8, επισημαίνεται ότι τα κράτη- μέλη δεν μπορούν να αρνηθούν την παροχή δικαστικής συνδρομής επικαλούμενα το τραπεζικό απόρρητο, ενώ στη διάταξη του άρθ. 18 παρ. 10 καθιερώνεται η δυνατότητα μεταφοράς κρατουμένων μεταξύ των κρατών- μελών, προκειμένου να παράσχουν τη συνδρομή τους με οποιονδήποτε τρόπο στις εν εξελίξει ποινικές διαδικασίες στο αιτών κράτος. Ειδικότερα, προβλέπεται ότι πρόσωπο που κρατείται ή εκτίει ποινή στην επικράτεια ενός κράτους-μέλους, και του οποίου η παρουσία ζητείται σε άλλο κράτος για εξακρίβωση ταυτότητας, μαρτυρική κατάθεση ή παροχή συνδρομής στην απόκτηση αποδεικτικών στοιχείων σχετικών με έρευνες, διώξεις ή ποινικές διαδικασίες, μπορεί να μεταφερθεί προσωρινά στο αιτών κράτος, εφόσον πληρούνται σωρευτικά οι ακόλουθες προϋποθέσεις: α) το συγκεκριμένο πρόσωπο

παρέχει ελεύθερα τη συγκατάθεσή του και β) οι αρμόδιες αρχές των δύο κρατών συμφωνούν για τις προϋποθέσεις που τα κράτη αυτά εκτιμούν ως κατάλληλες.

Η Σύμβαση εκτός από την έκδοση και την αμοιβαία δικαστική συνδρομή, προβλέπει και άλλες μορφές διεθνούς συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις, όπως η μεταφορά κρατουμένων, στο άρθ. 17 και η διαβίβαση ποινικών διαδικασιών μεταξύ των κρατών-μελών, όταν κρίνεται ότι με αυτή προάγεται το συμφέρον της ορθής απονομής της δικαιοσύνης, κυρίως στις περιπτώσεις ύπαρξης πολλαπλών συντρεχουσών δικαιοδοσιών, σύμφωνα με το άρθ. 21.

Επιπροσθέτως, στην διάταξη του άρθ. 20 της Σύμβασης υπάρχει ειδική ρύθμιση, η οποία καλεί τα κράτη-μέλη να κάνουν χρήση ειδικών ανακριτικών μεθόδων για την έρευνα των αξιόποινων πράξεων των εγκληματικών οργανώσεων, όπως είναι η ηλεκτρονική ή με άλλους τρόπους παρακολούθηση, η αστυνομική διείσδυση και η άρση του τηλεφωνικού απορρήτου. Ενώ, σε περιπτώσεις που οι έρευνες, οι διώξεις ή οι δικαστικές διαδικασίες λαμβάνουν χώρα σε περισσότερα του ενός κράτη-μέλη, προβλέπεται, σύμφωνα με το άρθ. 19, η δυνατότητα σύστασης κοινών ανακριτικών σωμάτων απαρτιζόμενων από ανακριτικούς υπαλλήλους των εμπλεκόμενων κρατών, με προϋπόθεση τον πλήρη σεβασμό της εθνικής κυριαρχίας.

Επιπλέον, η Σύμβαση, ως μία από τις σημαντικότερες παραμέτρους για την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος, αναγνωρίζει την αποτελεσματική προστασία των μαρτύρων. Έτσι, το άρθ. 24 προβλέπει τη θεσμοθέτηση μέτρων για την αποτροπή αντιποίνων ή ενεργειών εκφοβισμού των μαρτύρων κατά την ποινική διαδικασία, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται η φυσική προστασία, η μετεγκατάσταση και, όπου κρίνεται αναγκαίο, η μη αποκάλυψη της ταυτότητας και του τόπου διαμονής τους. Επίσης, προβλέπεται η θέσπιση κανόνων αποδεικτικής διαδικασίας που να δίνουν τη δυνατότητα στο μάρτυρα να καταθέσει κάνοντας χρήση των σύγχρονων τεχνολογιών της επικοινωνίας.

Τέλος, η διάταξη του άρθ. 26 για την αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος συνιστά την λήψη μέτρων για την προώθηση της συνεργασίας με τις αστυνομικές αρχές. Μεταξύ άλλων, προβλέπει την εξέταση της δυνατότητας αποχής από την άσκηση ποινικής δίωξης ατόμου το οποίο έχει παράσχει ουσιώδη συνδρομή στη δίωξη ή την έρευνα αξιόποινης πράξης, η οποία εμπίπτει στις διατάξεις της Σύμβασης και την επιβολή ελαττωμένης ποινής σε περίπτωση που το συγκεκριμένο

άτομο κατηγορείται για διάπραξη ή συμμετοχή στη διάπραξη της σχετικής αξιόποινης πράξης.

Σκοπός του Πρωτοκόλλου για την Εμπορία Προσώπων (άρθρο 1) είναι να προλαμβάνει και να καταπολεμά την εμπορία ανθρώπων, δίνοντας ιδιαίτερη προσοχή στις γυναίκες και τα παιδιά, προστατεύοντας και βοηθώντας τα θύματα τέτοιου είδους σωματεμπορίας, και να προωθήσει τη συνεργασία μεταξύ των κρατών μερών για την επίτευξη των στόχων αυτών. Όσον αφορά την εμπορία ανθρώπων, είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι οι νομοθέτες δεν υποχρεούνται να ενσωματώνουν τα στοιχεία της διεθνικότητας ή τη συμμετοχή οργανωμένης εγκληματικής οργάνωσης στις εθνικές τους παραβάσεις.

Το Πρωτόκολλο για την Εμπορία Ανθρώπων δεν αναφέρεται ρητά στη διαφθορά. Ωστόσο, υπάρχουν διατάξεις στο πλαίσιο της πρόληψης της εμπορίας ανθρώπων που συνδέουν τα δύο ζητήματα. Το άρθρο 9 του πρωτοκόλλου, για παράδειγμα, απαιτεί από τα κράτη να καθορίσουν ολοκληρωμένες πολιτικές, προγράμματα και άλλα μέτρα για την πρόληψη και την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και για την προστασία θυμάτων από την εκ νέου θυματοποίησή τους. Ειδικότερα, οι παράγραφοι 4 και 5 του άρθρου 9 υποχρεώνουν τα συμβαλλόμενα κράτη να λάβουν μέτρα για να καταστήσουν τα άτομα λιγότερο ευάλωτα στην εμπορία ανθρώπων και να αποθαρρύνουν τη ζήτηση που ενθαρρύνει όλες τις μορφές εμπορίας ανθρώπων. Η φτώχεια, η αδυναμία ανάπτυξης και η έλλειψη ίσων ευκαιριών εμφανίζονται ως συνθήκες που καθιστούν ευάλωτους τους ανθρώπους. Η διαφθορά είναι ένα φαινόμενο που εμφανίζεται ταυτόχρονα ως αιτία και ως αποτέλεσμα τέτοιων συνθηκών. Η ύπαρξη διαφθοράς μπορεί επίσης να ενθαρρύνει τη ζήτηση των υπηρεσιών εκμετάλλευσης, οι οποίες είναι δύσκολο να σταθούν χωρίς τη βοήθεια της διαφθοράς.³⁴

Το Πρωτόκολλο για την παράνομη διακίνηση μεταναστών επιδιώκει την πρόληψη και καταπολέμηση της παράνομης διακίνησης των μεταναστών, καθώς και την προώθηση της συνεργασίας μεταξύ των συμβαλλομένων μερών για το σκοπό αυτό, προστατεύοντας παράλληλα τα δικαιώματα των διακινούμενων μεταναστών.

³⁴ UNODC, Issue Paper- The role of Corruption in Trafficking in Persons, Vienna: United Nations, 2011, σελ 24

Όσον αφορά τα προληπτικά μέτρα, οι διατάξεις του Πρωτοκόλλου για την διακίνηση των μεταναστών είναι παρόμοιες με εκείνες που απαριθμούνται στο Πρωτόκολλο για την εμπορία ανθρώπων, όπου ζητούν από τα κράτη να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά τις κοινωνικοοικονομικές αιτίες του φαινομένου της παράνομης διακίνησης μεταναστών, όπως η φτώχεια και η αδυναμία ανάπτυξης.³⁵

Εξαιρετικά σημαντική είναι η συμβολή του ΟΗΕ για την πρόληψη και την καταστολή του οργανωμένου εγκλήματος, μέσα από τις προσπάθειες που ξεκίνησαν ήδη από την Πέμπτη Διάσκεψη επί της Προλήψεως του Εγκλήματος και της Μεταχείρισης των Εγκληματιών, που έγινε το Σεπτέμβριο του 1975 στη Γενεύη και κατά την οποία άρχισε να εστιάζεται η προσοχή σε διάφορες μορφές διασυνοριακών εγκλημάτων. Οι προσπάθειες αυτές συνεχίστηκαν κατά την Έκτη Σύνοδο του 1980 στο Καράκας, την Έβδομη του 1985 στο Μιλάνο, την Όγδοη του 1990 στην Αβάνα και την Ένατη του 1995 στο Κάιρο, κοινό χαρακτηριστικό των οποίων υπήρξε η επανειλημμένη επισήμανση της αναγκαιότητας για την επίτευξη της μέγιστης δυνατής διεθνούς συνεργασίας για την καταπολέμηση της οργανωμένης εγκληματικότητας.³⁶

Ιδιαίτερα, στην δική μας θεματική η σπουδαιότητα της προσπάθειας του ΟΗΕ για την αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος βρίσκει εφαρμογή μέσα από τη Σύμβαση κατά της διαφθοράς που υπογράφηκε στη Μερίντα του Μεξικού το 2003³⁷. Η Σύμβαση αυτή αποτελεί το μοναδικό παγκόσμιο νομικά δεσμευτικό εργαλείο ενάντια στη διαφθορά. Η ευρύτητα και ο επιτακτικός χαρακτήρας των ρυθμίσεών της την καθιστά αναντικατάστατο εργαλείο για την ανάπτυξη μιας παγκόσμιας στρατηγικής κατά της διαφθοράς. Η Σύμβαση του ΟΗΕ κατά της διαφθοράς καλύπτει πέντε βασικά ζητήματα: την πρόληψη, την ποινικοποίηση και τα μέτρα νομικού καταναγκασμού, τη διεθνή συνεργασία, την επιστροφή περιουσιακών στοιχείων που αποκτήθηκαν από διαφθορά, την τεχνική υποστήριξη και την

³⁵ UNODC, Issue Paper- The role of Corruption in Trafficking in Persons, οπ.παρ., σελ 24 επ.

³⁶ Βουγιούκας Κ., Το οργανωμένο έγκλημα γενικώς, σε συνδυασμό με τη βία και την τρομοκρατία, ειδικότερα, στο επίκεντρο παλαιότερων και προσφάτων εκδηλώσεων διεθνών οργανώσεων και οργανισμών, ΥΠΕΡ, 1999, σελ. 501 – 505.

³⁷ Το σχέδιο της Σύμβασης για την καταπολέμηση της διαφθοράς υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών, με την απόφαση 58/4 της 31ης Οκτωβρίου 2003. Η Σύμβαση του ΟΗΕ κατά της διαφθοράς άνοιξε προς υπογραφή από τις 9 έως τις 11 Δεκεμβρίου 2003 στην Μερίντα του Μεξικού

ανταλλαγή πληροφοριών.³⁸ Η Ελλάδα υπέγραψε τη Σύμβαση του ΟΗΕ κατά της διαφθοράς στις 10-12-2003 και την κύρωσε στις 17-9-2008 με το Ν. 3666/2008. Για την Σύμβαση της Διαφθοράς έχουμε ήδη μιλήσει εκτενέστερα σε προηγούμενη ενότητα καθώς συνδέεται άμεσα με την θεματική μας, εφόσον αποτελεί το βασικό νομικό εργαλείο καταπολέμησης της διαφθοράς διεθνώς.

³⁸ Χρυσικός Δημοσθένης / Βλάσσης Δημήτρης, Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά της Διαφθοράς ως μεταίχμιο και σημείο αναφοράς των σχετικών πρωτοβουλιών και δράσεων της διεθνούς κοινότητας, ΠοινΔικ, 2004, σελ. 723 επ.

3. Θεωρητικό πλαίσιο

Εγκληματολογική προσέγγιση του οργανωμένου εγκλήματος

2.1. Η Θετικιστική Σχολή

Στην παρούσα μελέτη κρίνεται σκόπιμο να εστιάσουμε στην εγκληματολογική προσέγγιση του υπό διερεύνηση φαινομένου. Η παράνομη διακίνηση ανθρώπων εντάσσεται στο ευρύτερο πλαίσιο του οργανωμένου εγκλήματος, επομένως η ιστορική αναδρομή του θεωρητικού υπόβαθρου του οργανωμένου εγκλήματος συμβάλει στην καλύτερη κατανόηση του φαινομένου. Επιπλέον, απεικονίζει τις πτυχές του οργανωμένου εγκλήματος που φαίνεται να απασχόλησαν την εγκληματολογική σκέψη κατά την ιστορική πορεία του φαινομένου.

Η αιτιολογία του οργανωμένου εγκλήματος απασχόλησε την επιστημονική κοινότητα ήδη από την εποχή του Lombroso. Η Θετικιστική Σχολή, ιδιαίτερα η θέση του Lombroso για τους εγκληματικούς συνεταιρισμούς και οι θέσεις του Garofalo για την «επικινδυνότητα», περισσότερο από έναν αιώνα πριν, αποτέλεσαν μια προσπάθεια ερμηνείας του οργανωμένου εγκλήματος ως ένα βαθμό. Έπειτα, οι θεωρητικοί της Κοινωνιολογικής Σχολής μέσα από τις αναλύσεις τους προσέφεραν χρήσιμα εργαλεία για την κατανόηση του οργανωμένου εγκλήματος, κάποια από τα οποία έχουν τύχει και ερευνητικής επαλήθευσης. Η Κριτική Εγκληματολογία ασχολήθηκε μάλλον ευκαιριακά με το ζήτημα, κυρίως αναφορικά με την σχέση οργανωμένου εγκλήματος και εξουσίας, αλλά και της ανακολουθίας μεταξύ των πόρων που διατίθενται για την καταπολέμησή του και τις πιθανότητες θυματοποίησης του μέσου πολίτη.

Από τα τέλη της δεκαετίας του '60 και μετά, η αιτιολογία του οργανωμένου εγκλήματος πέρασε στο χώρο της ακαδημαϊκής ανάλυσης και έρευνας, με αποτέλεσμα παλαιότερα ερμηνευτικά εργαλεία όπως, για παράδειγμα, διάφορες «θεωρίες συνωμοσίας» (“conspiracy theories”)³⁹ ή υποθέσεις για ύπαρξη «εθνικών συνδικάτων»⁴⁰ του εγκλήματος, να τείνουν σταδιακά να χάνουν τη σπουδαιότητά

³⁹ Δημητράτος Ν., Οργανωμένο Έγκλημα: Θεωρητική προσέγγιση ενός κοινωνικού και ποινικού προβλήματος, ΠοινΧρ, 1999, σελ. 302

⁴⁰ Σύμφωνα με το «εθνικό μοντέλο» προσέγγισης, οι εγκληματικές οργανώσεις είναι ιεραρχικά δομημένες και έχουν συσταθεί από άτομα με κοινή εθνική και πολιτισμική καταγωγή. Τα άτομα, σύμφωνα με την ανάλυση αυτή, διαθέτουν αυτονομία στη δράση τους και συγκροτούν ομάδες, που λειτουργούν είτε με χρονικό ορίζοντα βάθους είτε κατά περίπτωση. Οι εγκληματικές οργανώσεις,

τους και να αντικαθίστανται από νέες προσεγγίσεις και θεωρίες.⁴¹ Οι νέες αυτές προσεγγίσεις για την υποστήριξη των προτάσεών τους στρέφονται τόσο στα αναλυτικά εργαλεία της κοινωνιολογίας και της πολιτικής επιστήμης, όσο και στα εργαλεία της ψυχολογίας και των οικονομικών επιστημών.⁴²

Ο Lombroso, συγκαταλέγεται στους πρώτους από τους θετικιστές που προχώρησε στην ιεράρχηση του οργανωμένου εγκλήματος. Αξιοσημείωτη είναι η παρατήρησή του ότι «το φαινόμενο του συνεταιρισμού, για κακούργους σκοπούς, είναι από τα πιο σπουδαία στον κύκλο του εγκλήματος διότι η συνένωση αυτή δημιουργεί πραγματικό φαύλο κύκλο, που ζωογονεί τις εκ γενετής άγριες τάσεις». Όσον αφορά την επικινδυνότητα του οργανωμένου εγκλήματος παρατηρεί ότι ο συνεταιρισμός ωθεί τον δράστη σε ωμότητες, που μόνος του δε θα τις έκανε.

Ακόμη, για τη σχέση των παράνομων με τις νόμιμες επιχειρήσεις, συμπεραίνει ότι: «οι τέτοιοι συνεταιρισμοί γίνονται εκεί που πλεονάζουν οι κακούργοι. Αλλά με αυτό το εξαιρετικό, ότι στις πολιτισμένες χώρες η αγριότητα ελαττώνεται, και πολλές φορές, παίρνουν τη μορφή μιας εμπορικής εταιρίας ύποπτης εντιμότητας. Σκοπός των κακοποιών συνεταιρισμών είναι πάντοτε η κλοπή της ξένης περιουσίας. Γι' αυτό συμπράττουν πολλοί, για να αντιμετωπίσουν τη νόμιμη άμυνα».⁴³

Ο Lombroso σχετικά με τη δομή των εγκληματικών επιχειρήσεων υποστήριξε ότι πολλές συμμορίες έχουν ιδιαίτερο κοινωνικό μηχανισμό και ότι έχουν αρχηγό με δικτατορική εξουσία που φαίνεται να εξαρτάται από τον χαρακτήρα του αρχηγού. Επίσης, όλες οι συμμορίες έχουν συνεταίρους έξω από τον κύκλο τους αλλά και προστάτες. Μερικές φορές, στις μεγάλες συμμορίες παρουσιάζεται καταμερισμός δουλειάς ενώ ταυτόχρονα τηρείται από όλα τα μέλη ένας κώδικας. Επιπλέον, ο Lombroso παρατηρεί ότι για να γίνει κάποιος μέλος οφείλει να περάσει επιτυχώς διάφορες δοκιμασίες, που αποτελούν αποδείξεις της γενναιότητας και της αξιοπιστίας του.

τέλος, δεν ανήκουν σε κάποιο «εθνικό συνδικάτο», το οποίο τις καθοδηγεί και τις ελέγχει. Βλ. Λαμπροπούλου Ε., Εσωτερική Ασφάλεια και Κοινωνία του Ελέγχου, εκδ.Κριτική, 2001.σελ. 157 – 158.

⁴¹ Στο ίδιο, σελ. 103.

⁴² Klaus von Lampe, The Interdisciplinary Dimensions of the Study of Organized Crime, Trends in Organized Crime, vol. 9, no. 3, 2006, σελ. 77 – 95, διαθέσιμο στο: <http://www.organized-crime.de/kvlInterdiscDimStudyOC-TOC-9-3-2006.pdf>.

⁴³ Lombroso C., Ο Εγκληματίας Άνθρωπος, όπ.παρ., σελ. 186.

Είναι γεγονός ότι ο Lombroso κατάφερε ήδη από το έτος 1876, να σκιαγραφήσει έναν ορισμό του οργανωμένου εγκλήματος και να εντοπίσει κάποια βασικά χαρακτηριστικά. Η προσπάθεια αυτή, σε κάποιο βαθμό βέβαια, δεν έχει χάσει την επικαιρότητά της μέχρι και σήμερα.

Ο Lombroso προχώρησε περαιτέρω στην περιγραφή της σικελικής Mafia όσο και της ναπολιτάνικης Camorra, δεν θα επεκταθούμε όμως περισσότερο στην ανάλυσή τους, εφόσον η μελέτη μας πραγματεύεται την παράνομη διακίνηση ανθρώπων ως φαινόμενο οργανωμένου εγκλήματος.

Ο Lombroso, τέλος, παρατηρεί ότι σε πολλές ληστρικές συμμορίες και σε πολλές άγριες φυλές, οι αρχηγοί ανανεώνονται και καθαιρούνται, χωρίς αυτό να οδηγεί στην παύση του συνεταιρισμού. Κατά την άποψή του οι πολλές μικροομάδες όταν είναι ανώνυμες και ακέφαλες έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες να συνεχίζουν αδιάλειπτα την εγκληματική δράση τους διότι δεν εξαρτώνται από την αρχηγία ώστε η απουσία του να σημάνει διακοπή για τη λειτουργία της ομάδας. Αντίθετα, όπως υποστηρίζει «όταν οι ομάδες υπάρχουν χωρίς αρχηγούς, αυτό σημαίνει ότι η απαίτηση για το έγκλημα είναι διαδεδομένη, και είναι κοινωνική αρρώστια της χώρας που το φαινόμενο αυτό παρουσιάζεται». Οι απόψεις του αποτελούν σπουδαία σύλληψη για την εποχή του, αφού διαβλέπει την μετεξέλιξη του ιστορικού οργανωμένου εγκλήματος στο σύγχρονο οργανωμένο έγκλημα.

Ο Raffaele Garofalo σχετικά με το οργανωμένο έγκλημα υποστήριξε ότι ο οργανωμένος εγκληματίας διαπράττει πολλές φορές βίαια εγκλήματα με σκοπό το κέρδος και αποτελεί «πραγματικό εγκληματία», καθώς μέσα από τη γενικότερη συμπεριφορά του προσβάλλει καίρια τα θεμελιώδη συναισθήματα της φιλαλληλίας, την «αγαθότητα» και τη «δικαιοσύνη». Για τον Garofalo ο δράστης αυτός διαπράττει «πραγματικό έγκλημα»⁴⁴. Ουσιαστικά, διαπράττει εγκλήματα λόγω της λόγω της απληστίας του και όχι λόγω της οικονομικής του ανέχειας. Για τον επαγγελματία εγκληματία, παρατηρεί ότι αποτελεί ένα κανονικό ψυχολογικά άτομο, το οποίο, όμως, είναι ιδιαίτερα επικίνδυνο, διότι ενεργεί έπειτα από ψυχρό υπολογισμό. Εξάλλου, κατά τον Garofalo, «η περίπτωση των επαγγελματιών εγκληματιών θα πρέπει να ειδοωθεί από μια διαφορετική σκοπιά. Από τους παραβάτες αυτής της περιγραφής, οι πιθανότητες να αποφύγουν την τιμωρία είναι υπολογισμένες με έναν σημαντικό

⁴⁴ Garofalo R., *Criminology*, (translated by Robert Wyness Millar), The Modern Criminal Science Series, Published under the Auspices of The American Institute of Criminal Law and Criminology, Little Brown and Company, Boston, 1914, σελ. 319 – 320.

βαθμό ακρίβειας. Αντιμετωπίζουν άφοβα τον κίνδυνο, επειδή σ' αυτή τη δουλειά, όπως και σε κάθε άλλη, θα πρέπει να διατρεχθεί κάποιος κίνδυνος, και υπάρχουν πολύ περισσότερο επικίνδυνες εργασίες από τις οποίες δεν ελλείπουν οι τεχνίτες. Και σ' αυτή την περίπτωση, όπως και σε άλλες, όσο μικρότερος είναι ο κίνδυνος και πιο βέβαιη η ανταμοιβή, τόσο μεγαλύτερος είναι ο εφοδιασμός σε νεοσύλλεκτους. Και αυτό συμβαίνει πιο πολύ ως αποτέλεσμα. Η νομοθεσία όταν ασχολείται με τέτοιους παραβάτες, συνεπώς, δεν μπορεί να επιτύχει πολλά στον δρόμο της πρόληψης. Ο πρωταρχικός της σκοπός στην περίπτωση αυτή, θα πρέπει να είναι η εξάλειψη. Κανένας νόμος, οποιοδήποτε και αν είναι το σχέδιο λειτουργίας του, δεν μπορεί να αναμένεται να προκαλέσει πλήρη διακοπή της εργασίας ή πλήρη αποθάρρυνση των εργαζομένων. Το πραγματικό αντικείμενο οποιουδήποτε πραγματικά αποτελεσματικού ποινικού μέτρου, θα έπρεπε να είναι να μειώσει τον αριθμό των παραβατών με την καταστολή εκείνων που έχουν συλληφθεί και καταδικαστεί». Κατά τον Garofalo, η ενδεδειγμένη ποινή στις περιπτώσεις των οργανωμένων εγκληματιών είναι είτε η ισόβια κάθειρξη, είτε η υπερπόντια εκτόπισή τους.

Η κοινή συνισταμένη των εκπροσώπων του ιταλικού θετικισμού συνίσταται στη διαπίστωση ότι το παραδοσιακό ποινικό δίκαιο χρεοκόπησε, γιατί συνδέθηκε πάρα πολύ στενά με το δόγμα της ελευθερίας της βούλησης και με την αρετή του εκφοβισμού. Όπως ιδιαίτερα εύστοχα επισημαίνει ο Marc Ancel «η αταβιστική εγκληματικότητα του “εκ γενετής εγκληματία” είναι για το Lombroso το αποτέλεσμα μιας βιολογικής παρακμής, η κλασική ποινή, συνεπώς, δεν μπορεί να εξασφαλίσει, στο κοινωνικό επίπεδο, μια αποτελεσματική προστασία ενάντια στην “επικινδυνότητα” του εγκληματία, την οποία διαπιστώνει ο Garofalo».⁴⁵

Τέλος, ο Franz Von Liszt, επεδίωξε τη σύζευξη της ιταλικής θετικής σχολής με την κλασική σχολή του ποινικού δικαίου, αφού απομακρύνθηκε από τη θέση ότι ο ποινικός νόμος πρέπει να αποτελεί σκοπό καθεαυτό. Η θεωρία του έγινε γνωστή και ως «Μαρβούργειο Πρόγραμμα»⁴⁶ ή αλλιώς «εκσυγχρονισμένη κατεύθυνση» και πρότεινε ότι ο νόμος πρέπει να χρησιμοποιείται ως μέσο μάλλον παρά σκοπός, η δε ποινική δογματική, οφείλει να «προσγειωθεί», ούτως ώστε να λαμβάνει υπόψη και πιο πρακτικά ζητήματα.⁴⁷ Σε επίπεδο κυρώσεων, ο Liszt υποστηρίζει την εισαγωγή

⁴⁵ Ancel M., *Η Νέα Κοινωνική Άμυνα*, (μετάφραση Ηρώς Σαγκουνίδου – Δασκαλάκη), (έκδοση 3η), εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1995, σελ. 145.

⁴⁶ Κουράκης Ν., *Ποινική Καταστολή, Σάκκουλα*: Αθήνα – Κομοτηνή, 1997, σελ. 194 – 196.

⁴⁷ Λάζος Γ., *Κριτική Εγκληματολογία*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 2007, σελ. 30.

ενός «διπολικού συστήματος κυρώσεων», στο οποίο να συνυπάρχουν τόσο οι ποινές, για εκφοβιστικούς κυρίως λόγους, όσο και τα μέτρα ασφαλείας, ως δύο αυτόνομες αλλά και αλληλοσυμπληρούμενες μορφές κυρώσεως. Κατά το σύστημα αυτό, οι ποινές θα πρέπει να προσδιορίζονται ως προς τη διάρκειά τους σε αφηρημένο επίπεδο από το νόμο και σε συγκεκριμένο, από την ενοχή του δράστη. Ακόμη, προτείνει ότι τα μέτρα ασφαλείας που επιβάλλονται σε επικίνδυνους εγκληματίες θα πρέπει να έχουν αόριστη διάρκεια και να διαρκούν για όσο διάστημα το επιβάλλει η δημόσια ασφάλεια.

2.2. Η Κοινωνιολογική Σχολή

Η κοινωνιολογική προσέγγιση τέθηκε στο επίκεντρο της μελέτης του εγκλήματος και της απόκλισης αφήνοντας πίσω την ψυχολογία και τη βιολογία από τη δεκαετία του 1920 με αφετηρία στις ΗΠΑ. Ο Landesco ήταν ο πρώτος θεωρητικός που ασχολήθηκε με το οργανωμένο έγκλημα, ο οποίος, κατά τη δεκαετία του '20, περιέγραψε τη δομή, το πολιτιστικό υπόβαθρο και τις εγκληματικές επιχειρήσεις του οργανωμένου εγκλήματος στο Σικάγο. Σκοπός του ήταν να αναδείξει τους δεσμούς μεταξύ αφενός, του οργανωμένου εγκλήματος και αφετέρου, της αστυνομίας, των νόμιμων επιχειρηματιών και των πελατών που προμηθεύονταν τα αγαθά και τις υπηρεσίες που προσέφεραν οι οργανωμένοι εγκληματίες.⁴⁸

Το 1938 ο Merton επιχειρήσει να αιτιολογήσει την εμπλοκή με το έγκλημα ως την εναλλακτική οδό για την επιτυχία και την εκπλήρωση των κοινωνικών στόχων για όσους δεν διαθέτουν τα νόμιμα μέσα.⁴⁹ Σε αυτόν τον τρόπο προσέγγισης κινήθηκε και ο Bell διατυπώνοντας τη θέση ότι το οργανωμένο έγκλημα είναι μια «ιδιόρρυθμη οδός κοινωνικής αναρρίχησης» (“a queer ladder of social mobility”), υπογραμμίζοντας την εμφάνιση των οργανωμένων εγκληματιών ως ήρωες από τις αποστερημένες κοινωνικές τάξεις.⁵⁰

⁴⁸ Landesco J., *Organized Crime in Chicago: Part III of the Illinois Crime Survey*, (reprint) (1st edition 1929), University of Chicago Press, Chicago, 1968, σελ. 277.

⁴⁹ Robert Merton, *Social Theory and Social Structure*, Free Press, New York, 1968, σελ. 198.

⁵⁰ Daniel Bell, *Crime as an American way of life: A queer ladder of social mobility*, στο του ίδιου, *The end of ideology: On the Exhaustion of Political Ideas in the Fifties* (with "The Resumption of History in the New Century"), Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 2000, σελ 127.

Ο Sutherland, στη συνέχεια διατύπωσε τη θεωρία του «διαφορικού συγχρωτισμού» ή «διαφορικής συναναστροφής» (“differential association theory”), στην οποία η έμφαση δόθηκε στη διαδικασία της εγκληματικής κοινωνικοποίησης και στη διαμόρφωση «εγκληματικών υποκοουλτούρων» (“criminal subcultures”).⁵¹ Η εν λόγω θεωρία υποστηρίζει ότι οι άνθρωποι γίνονται «μαφιόζοι» επειδή είχαν μεγαλώσει σε κοινότητες που κυριαρχούνται από τη Mafia και οι «μαφιόζοι» αποτελούν τα κυρίαρχα πρότυπα ρόλων τους. Η θεωρητική αυτή προσέγγιση φαίνεται να επιβεβαιώνεται από τα στοιχεία που αναφέρουν στις αυτοβιογραφίες τους αρκετοί πρώην «μαφιόζοι».⁵²

Ο Sellin, με τη θεωρία της «πολιτισμικής σύγκρουσης», προσπάθησε να περιγράψει τη συγκρουσιακή διαδικασία, που δημιουργείται στο επίπεδο των ηθικών επιλογών ενός ατόμου, εξαιτίας των διαφορετικών μεταξύ τους αξιακών συστημάτων που καθορίζουν τις ενέργειές του. Τα φαινόμενα «πολιτισμικής σύγκρουσης» είναι είτε «παράγωγα μιας διαδικασίας πολιτισμικής ανάπτυξης» είτε «αποτέλεσμα της μετακίνησης κανόνων συμπεριφοράς από ένα συγκρότημα ή από έναν τομέα της πολιτισμικής δομής σε κάποιον άλλο».⁵³ Έτσι, το οργανωμένο έγκλημα, τουλάχιστον στην ιταλοαμερικανική του εκδοχή θα μπορούσε να εξηγηθεί ως μετάβαση μιας «πολιτισμικής ζώνης» σχετικά ομοιογενούς σε μια εντελώς διαφορετική «πολιτισμική ζώνη», που χαρακτηρίζεται από ετερογένεια και αποδιοργάνωση, κάτι που αναπόφευκτα προκαλεί «πολιτισμικές συγκρούσεις».

Κατά τη «θεωρία του ελέγχου» το έγκλημα προκαλείται εξαιτίας της αποξένωσης του ατόμου από τους υπάρχοντες κοινωνικούς θεσμούς κοινωνικοποίησης και ελέγχου. Ο Hirschi υποστηρίζει ότι «οι παραβατικές πράξεις επακολουθούν όταν ο δεσμός ενός ατόμου με την κοινωνία είναι ασθενής ή διαρρηγμένος».⁵⁴ Ο Lombardo, προσπάθησε να εφαρμόσει τη «θεωρία του ελέγχου»

⁵¹ Sutherland / Cressey / Luckenbill, Principles of Criminology, (11th edition), General Hall – Rowman & Littlefield Publishers Inc., Lanham, Oxford, 1992, σελ. 86 επ.

⁵² Thomas Firestone, Mafia Memoirs – What They Tell Us About Organized Crime, όπ.παρ., σελ 76.

⁵³ Sellin Th., Πολιτισμική σύγκρουση και Έγκλημα, όπ.παρ., σελ 70.

⁵⁴ Hirschi T., Causes of delinquency, University of California Press, Berkeley, 1971, σελ 16.

στην περίπτωση του οργανωμένου εγκλήματος, υπογραμμίζει ότι το οργανωμένο έγκλημα είναι ως κοινωνικό φαινόμενο το αποτέλεσμα των αδύναμων κοινοτήτων.⁵⁵

Το 1967, ο Cressey έφερε στο επίκεντρο της έρευνας και της ακαδημαϊκής αντιπαράθεσης στην Αμερική το φαινόμενο του οργανωμένου εγκλήματος. Επηρεασμένος από την ιδέα της «γραφειοκρατίας», που ανευρίσκεται στον Weber⁵⁶, επιχείρησε να το οριοθετήσει προτείνοντας ένα «γραφειοκρατικό μοντέλο», το οποίο εστίαζε σχεδόν αποκλειστικά στην ιταλική εκδοχή του οργανωμένου εγκλήματος. Το 1969, με το έργο του «Theft of the Nation», εμβάθυνε τη σύλληψή του σκιαγραφώντας μια εγκληματική οργάνωση, την «Cosa Nostra», η οποία, κατά τη γνώμη του, αποτελούσε την πεμπτούσια και τον πιο εξελιγμένο τύπο του αμερικανικού οργανωμένου εγκλήματος. Η Cosa Nostra, σύμφωνα με τον συγγραφέα, είναι μια απόλυτα ορθολογικά δομημένη οργάνωση, με σαφή ιεραρχία, καταμερισμό καθηκόντων και επιμελώς κατανεμημένους ρόλους στο εσωτερικό της, η οποία έχει κατορθώσει να οργανώσει μια ολόκληρη παράλληλη «μυστική εγκληματική κοινωνία». Συνεπώς, η Cosa Nostra αποτελεί ταυτόχρονα μια εγκληματική κυβέρνηση του υποκόσμου και μια δομημένη επιχείρηση.⁵⁷

Ο Albinι, χρησιμοποιώντας στοιχεία από μαρτυρίες ατόμων που ήταν μέλη ή ήταν κοντά σε εγκληματικές οργανώσεις, στοιχεία από τις διωκτικές αρχές και τεράστιο αρχειακό υλικό, ανέπτυξε ένα θεμελιώδες μοντέλο ερμηνείας του οργανωμένου εγκλήματος, θεωρώντας το ως παράγωγο των κοινωνικών και οικονομικών συνθηκών που κυριαρχούσαν στην αμερικανική κοινωνία σε δεδομένες ιστορικές περιόδους⁵⁸.

Κατά τον Albinι, το εγκληματικό συνδικάτο αντί να διέπεται από μια αυστηρή, μεθοδικά δομημένη οργάνωση με συγκεκριμένους κανόνες και κανονισμούς, περιγράφεται καλύτερα ως ένα σύστημα από χαλαρά δομημένες πελατειακές σχέσεις. Οι ρόλοι, οι προσδοκίες και τα κέρδη των συμμετεχόντων βασίζονται στη συμφωνία ή στην υποχρέωση ενώ το μέγεθος και η λειτουργία του

⁵⁵ Lombardo R., Organized crime: A Control Theory, Criminal Organizations, vol. 2, no. 6, 1991, σελ 8 – 13.

⁵⁶ Gerth H. / Charles Wright Mills (eds), From Max Weber: Essays in Sociology, Series: Classics in Sociology, Routledge, London, 1991, σελ. 51 επ. και 196 επ.

⁵⁷ Theft of the Nation: The structure and operations of organized crime in America, Harper and Row, New York, 1969, σελ 225 επ.

⁵⁸ Albinι J., The American Mafia: Genesis of a Legend, Appleton, Crofts, New York, 1971. σελ 155.

συστήματος αυτού καθορίζεται από τη δραστηριότητα στην οποία εμπλέκεται.⁵⁹ Συνεπώς, κάθε διαφορετικό εγκληματικό συνδικάτο μπορεί να κατανοηθεί μόνο στο πλαίσιο της ίδιας της δικής του ανάπτυξης, καθώς οι πελατειακές σχέσεις που δημιουργούνται μεταξύ των εγκληματικών συνδικάτων εμφανίζονται με αρκετές παραλλαγές.

Παρά το γεγονός ότι αρκετές φορές κατηγορήθηκε ότι αρνείται την ύπαρξη των μαφιόζων εγκληματιών, στην πραγματικότητα η επιμονή του να μη γίνουν οι όροι “Mafia” και “Cosa Nostra” συνώνυμοι του οργανωμένου εγκλήματος, οφειλόταν στο φόβο του ότι μ’ αυτό τον τρόπο θα διαστρεβλωνόταν η πραγματικότητα ότι το οργανωμένο έγκλημα αποτελεί κομμάτι της αμερικανικής κοινωνίας.⁶⁰

Ο Abadinsky διαφώνησε με το «γραφειοκρατικό μοντέλο» ωστόσο, διαπίστωσε την ύπαρξη κανόνων και άλλων σημείων που επιβεβαίωναν την ύπαρξη επίσημης εγκληματικής οργάνωσης, επισημαίνοντας ότι τα πελατειακά δίκτυα σχέσεων μπορούν να περιγράψουν καλύτερα τη δομή του οργανωμένου εγκλήματος, σε σχέση με τις γραφειοκρατικές αναλογίες. Σε αυτό στο σημείο οι απόψεις του συγκλίνουν με την ανάλυση του Albini.⁶¹

2.3. Η Κριτική Εγκληματολογία

Η Κριτική Εγκληματολογία ασχολήθηκε μάλλον ευκαιριακά με το ζήτημα του οργανωμένου εγκλήματος, κυρίως στο επίπεδο της σχέσης του με την εξουσία και της ανακολουθίας μεταξύ των κρατικών πόρων που διατίθενται για την καταπολέμησή του και τις πιθανότητες θυματοποίησης του μέσου πολίτη.

Όσον αφορά τη δυνατότητα εφαρμογής του «καταργητισμού», ως ερμηνευτικού εργαλείου στο ζήτημα του οργανωμένου εγκλήματος, πολύ χαρακτηριστική είναι η θέση που υποστηρίζει ο Hulsman. Σύμφωνα με αυτή τη θέση η ανάπτυξη της ποινικοποίησης οφείλεται επίσης στο γεγονός ότι, σε πολλές χώρες

⁵⁹ Albini Joseph, Syndicated crime: Its structure, function and modus operandi στο Francis Ianni / Elizabeth Reuss – Ianni (eds), The crime society: Organized crime and corruption in America, New American Library, New York, 1976, σελ 24.

⁶⁰ Albini Joseph, The American Mafia: Genesis of a Legend, όπ.παρ., σελ 328.

⁶¹ Abadinsky Howard, The criminal elite: Professional and Organized crime, όπ.παρ., σελ 165.

του δυτικού κόσμου, οι δυνάμεις της αστυνομίας και των διωκτικών αρχών διατίθενται για την καταπολέμηση αυτού που ονομάζουμε «οργανωμένο έγκλημα» αντί για την αντιμετώπιση των καθημερινών προβλημάτων του μέσου πολίτη. Δεν είναι και πολύ σαφές ωστόσο τι σημαίνει ο όρος «οργανωμένο έγκλημα». Αυτός είναι και ένας από τους λόγους που μας δυσκολεύουν να αξιολογήσουμε την αποτελεσματικότητα των επίσημων δραστηριοτήτων στον τομέα αυτό. Η παράνομη διακίνηση ανθρώπων, που είναι το αντικείμενο μελέτης μας, αποτελεί πεδίο ανάπτυξης του οργανωμένου εγκλήματος. Η πολιτική που ακολουθείται καθορίζει τα προβλήματα που ανακύπτουν στην διαχείριση του οργανωμένου εγκλήματος. Υπάρχουν σημαντικές ενδείξεις πως αυτό που ονομάζουμε γενικά πρόβλημα του οργανωμένου εγκλήματος θα μπορούσε μάλλον να οριστεί ως “πρόβλημα αναποτελεσματικής και εξωπραγματικής διευθέτησης” κάποιου τομέα της ζωής»⁶²

Τα όρια του καταργητικού εγχειρήματος φαίνεται να είναι αρκετά σαφή, καθώς αφορά μάλλον τα μικρής κλίμακας «εγκληματικά επεισόδια», όπου εμπλέκονται ολιγάριθμες ομάδες ανθρώπων, εύκολα αναγνωρίσιμες και με περιορισμένης εμβέλειας δυναμική στις αλληλοδράσεις τους. Πρόκειται ουσιαστικά για ένα έργο που αφορά τη «μικρογεωγραφία της εγκληματικότητας», η οποία εμφανίζει ένα από εμπειρικό πεδίο ανάπτυξης της καταργητικής στρατηγικής. Ο τρόπος παρουσίασης της σύγχρονης πραγματικότητας μέσα στα κείμενα των καταργητικών φαίνεται να αγνοεί τις δομικές διαφορές εξουσίας ελαχιστοποιώντας, με τον τρόπο αυτό, την κλίμακα ανάλυσης των ποινικοποιημένων συγκρουσιακών σχέσεων, κάτι που κατατάσσει τον καταργητισμό στην κατηγορία των «θεωριών μέσης εμβέλειας» (“middle range theories”). Κατά τον Νικολόπουλο⁶³, «παραμένει ζητούμενο της εγκληματολογικής έρευνας η δυνατότητα εφαρμογής της καταργητικής στρατηγικής και στο πλαίσιο περισσότερο σύνθετων μορφών οργάνωσης, πράγμα που εξαρτάται καταρχήν απ’ την απόδειξη της ισομορφίας ανάμεσα σε “μικροσυστήματα δραστηριοτήτων και διακανονισμών” και σε πεδία δράσης με παγκόσμια εμβέλεια και πολύπλοκη δικτύωση (διασυνοριακό έγκλημα, παγκόσμια οργανωμένο έγκλημα)».

⁶² Hulsman Louk / Jacqueline Bernat de Celis, *Άστοχες Ποινές–Το Ποινικό Σύστημα Υπό Αμφισβήτηση*, (μετάφραση Γιώργου Νικολόπουλου), εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1997, σελ 26 – 27.

⁶³ Εισαγωγή Γιώργου Νικολόπουλου σε Hulsman Louk / Jacqueline Bernat de Celis, *Άστοχες Ποινές*, σελ 22 – 23.

2.4 Οι νέες θεωρίες

Το γεγονός ότι οι νόμιμες αγορές δεν καλύπτουν τις διαρκώς αυξανόμενες νέες ανάγκες για αγαθά και υπηρεσίες οδήγησε στην ανάπτυξη των παράνομων αγορών⁶⁴. Αυτή η διαπίστωση σε συνδυασμό με τα κενά που προέκυψαν από έρευνες με βάση το «ιεραρχικό» ή «γραφειοκρατικό» και το «εθνικό» μοντέλο, ανάγκασε τους θεωρητικούς να στρέψουν τις αναζητήσεις και τους προβληματισμούς τους στην οργάνωση της αγοράς για την κάλυψη των αναγκών της.

Οι Αμερικανοί Thomas Schelling και Dwight Smith Jr., είναι οι πρώτοι επιστήμονες, που επιχείρησαν να ερμηνεύσουν με συστηματικό τρόπο το οικονομικό πλαίσιο του οργανωμένου εγκλήματος.⁶⁵ Ο Smith εφάρμοσε πρώτος τη γενική θεωρία των οργανώσεων στο πεδίο του οργανωμένου εγκλήματος. Μέσα από τις έρευνες του κατέληξε στο συμπέρασμα ότι στο οργανωμένο έγκλημα ισχύουν οι ίδιοι βασικοί κανόνες που κατευθύνουν τη δράση των νόμιμων επιχειρήσεων. Σε πρώτο πλάνο είναι η ανάγκη διατήρησης και ανάπτυξης της επιχείρησης. Στο έργο του “Mafia Mystique”, αλλά και στις επόμενες μελέτες του, ο Smith διατύπωσε τη «φασματική θεωρία της επιχείρησης» (“spectrum-based theory of enterprise”).⁶⁶ Σύμφωνα με τις αναλύσεις του, οι εγκληματικές επιχειρήσεις δημιουργούνται και αναπτύσσονται στην αγορά, όπως και οι νόμιμες επιχειρήσεις, επιδιώκοντας να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις των πελατών τους και να ξεπεράσουν τους ανταγωνιστές τους. Η μόνη διαφορά με αυτές είναι ότι οι επιχειρήσεις του οργανωμένου εγκλήματος ασχολούνται με παράνομα προϊόντα.⁶⁷

Μετά τον Dwight Smith, πολλές έρευνες χρησιμοποίησαν τη θεωρία της επιχείρησης για την ανάλυση της οργανωμένης εγκληματικότητας. Η Adler διεξήγαγε έρευνά με τη μέθοδο «της συμμετοχικής παρατήρησης» για το παράνομο εμπόριο ναρκωτικών σε νοτιοδυτική Πολιτεία των ΗΠΑ. Τα πορίσματα της έρευνας απέδειξαν ότι στο συγκεκριμένο πεδίο δρούσαν κυρίως «μεμονωμένοι

⁶⁴ Ruggiero Vincenzo / South Nigel / Taylor Ian (eds), *The new European criminology – Crime and Social Order in Europe*, Routledge, London and New York, 1998, σελ 216 – 229.

⁶⁵ Schelling Thomas, *What is the Business of Organized Crime?*, *Journal of Public Law*, 1971, σελ 1 – 32.

⁶⁶ Smith Dwight Jr., *The Mafia Mystique*, (with a new preface), University Press of America, Lanham, MD, 1990, σελ 62 επ.

⁶⁷ *Organized Crime and Entrepreneurship*, *International Journal of Criminology and Penology*, vol. 6, 1978, σελ 161 – 177.

επιχειρηματίες» και μικρές εγκληματικές οργανώσεις, που τελούσαν σε σχέση ανταγωνισμού μεταξύ τους, είχαν χαλαρή δομή και σε καμιά περίπτωση δεν αποτελούσαν συμπαγείς και ιεραρχικά οργανωμένες γραφειοκρατικές επιχειρήσεις, οι οποίες ασκούσαν μονοπωλιακό έλεγχο στην αγορά.⁶⁸

Ο Reuter σε μια έρευνα για τοκογλύφους και οργανωτές παράνομων παιχνιδιών που έκανε στη Νέα Υόρκη, παρατήρησε ότι οι εγκληματικές ομάδες που εμφανίζονται στην αγορά με την απαγόρευση ενός προϊόντος είναι πολλές και κατά συνέπεια, ο έλεγχος και η μονοπώληση της αγοράς από μία επιχείρηση είναι ιδιαίτερα δύσκολος.⁶⁹

Σύμφωνα με τη θεωρία της επιχείρησης, οι οργανωμένες εγκληματικές δραστηριότητες στηρίζονται στα κοινά οικονομικά συμφέροντα και όχι στις προσωπικές σχέσεις, λόγω της κοινής φυλετικής ή εθνικής καταγωγής. Η εγκληματική επιχείρηση χαρακτηρίζεται από τη συνεργασία ανάμεσα σε διάφορες εθνότητες και τη μη άσκηση βίας, καθώς με τον τρόπο αυτό αυξάνουν τα κέρδη της. Ανάλογα είναι και τα συμπεράσματα του ιστορικού Alan Block, για τις οργανωμένες εγκληματικές ομάδες, που δρούσαν στην πόλη της Νέας Υόρκης, στις αρχές του 20ου αιώνα. Σύμφωνα με τον Block, αν και οι Εβραίοι κυριαρχούσαν στο εμπόριο κοκαΐνης, συνεργάζονταν με Ιταλούς, Έλληνες, Ιρλανδούς και Αφροαμερικανούς.⁷⁰ Στα ίδια συμπεράσματα κατέληξε και ο English στην έρευνα που διενήργησε το 1990 για τις συμμορίες των Ιρλανδών, που δρουν στη Δυτική Όχθη του Μανχάταν, σύμφωνα με την οποία, οι συμμορίες αυτές συνεργάζονταν περιστασιακά με ομάδες της Cosa Nostra, προκειμένου να προωθήσουν αμοιβαία συμφέροντα.⁷¹ Ανάλογα αποτελέσματα είχαν, τέλος, όχι μόνο αμερικανικές, αλλά και ευρωπαϊκές έρευνες.

Από τους σημαντικότερους εκπροσώπους της θεωρίας της επιχείρησης στην Ευρώπη, είναι ο Ολλανδός Petrus van Duyn. Στις έρευνές του στον τομέα των ναρκωτικών, των καυσίμων και του οργανωμένου «επιχειρηματικού εγκλήματος» (“business crime”), διαπίστωσε ότι: 1) Οι επικεφαλές των εγκληματικών οργανώσεων θεωρούν τους εαυτούς τους «επιχειρηματίες» και μεταχειρίζονται καλά

⁶⁸ Adler Patricia, *Wheeling and Dealing. An Ethnography of an Upper Level Drug Dealing and Smuggling Community*, Columbia University Press, New York, 1985, σελ 80 – 82.

⁶⁹ Reuter Peter, *Disorganized crime: The Economics of the Visible Hand*, όπ.παρ., σελ 176.

⁷⁰ Block Alan, *The Snowman Cometh: Coke in Progressive New York*, όπ.παρ., σελ. 75 – 99.

⁷¹ T. J. English, *The Westies: Inside the Hell’s Kitchen Irish Mob*, Putnam, New York, 1990, σελ. 136 – 178.

το προσωπικό τους. 2) Συνήθως δεν χρησιμοποιείται βία για τον έλεγχο των συναλλαγών, ακόμη και στην περίπτωση του εμπορίου ναρκωτικών, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν υπάρχουν επιχειρήσεις που διατηρούν την εσωτερική πειθαρχία και τη θέση τους στην αγορά με την άσκηση βίας και εξαναγκασμού. 3) Επιχειρήσεις που συγκροτήθηκαν με βάση την κοινή εθνική καταγωγή, ήταν διαρθρωμένες σε «οικογένειες», οι οποίες λειτουργούσαν, ως επί το πλείστον, ως «θύλακες» ασφάλειας. Στις περιπτώσεις αυτές η αδυναμία ή η δόλια αποφυγή εκ μέρους των οφειλετών να εκπληρώσουν τις υποχρεώσεις τους απέναντι στις εγκληματικές επιχειρήσεις, αποτελούσε θέμα τιμής και είχε υπολογίσιμες συνέπειες.⁷² Παράλληλα, ο van Duynes, όπως και ο Reuter στις ΗΠΑ, παρατήρησε ότι οι εγκληματικές επιχειρήσεις στη Βορειοδυτική Ευρώπη είναι συνήθως «χαοτικές οργανώσεις»⁷³ ή σύμφωνα με το σύγχρονο management «μη οργανώσεις».⁷⁴

Οι διάφορες ομάδες συγκροτούν έναν τύπο μικρών συνεταιρισμών όσον αφορά τα προϊόντα που προωθούν, ενώ δρουν ως επιχειρήσεις συνεργασίας και ελίσσονται από τον ένα τομέα στον άλλο, με τη χρήση ενός εκτεταμένου δικτύου ανθρώπων, οι οποίοι υποβοηθούν τη δράση τους. Στην πραγματικότητα, οι προσωπικές σχέσεις σε συνδυασμό με τις πρακτικές ανάγκες, δημιουργούν ένα ευέλικτο πλέγμα συμφερόντων, εντός του οποίου κινούνται οι εγκληματικές επιχειρήσεις.

Οι «επιχειρηματίες του εγκλήματος» (“crime entrepreneurs”) αντιδρούν γρήγορα στις ανάγκες της αγοράς και εκμεταλλεύονται τις ευκαιρίες που τους παρουσιάζονται, ως ευέλικτοι και ριψοκίνδυνοι επιχειρηματίες. Υπάρχει, δηλαδή μια «επιχείρηση οργάνωσης του εγκλήματος», σύμφωνα με τους Block και Chambliss, και όχι οργανωμένο έγκλημα, ως μονολιθικός οργανισμός, που απειλεί να ελέγξει την κοινωνία.⁷⁵

⁷² Petrus van Duynes, Implications of cross – border crime risks in an open Europe, *όπ.παρ.*, σελ. 99 – 111 και Έφης Λαμπροπούλου, Εσωτερική Ασφάλεια και Κοινωνία του Ελέγχου, *όπ.παρ.*, σελ. 108 – 109.

⁷³ Χαοτικές είναι εκείνες οι οργανώσεις των οποίων η δομή δεν είναι προβλέψιμη, αλλά αναπτύσσεται από το ίδιο το σύστημα και ακολουθεί τη δομή των συστημάτων του χάους. Βλ. σχετικά, Georg Turnheim, Chaos and Management (2nd edition), Gabler, Wiesbaden, 1993, σελ. 179 επ.

⁷⁴ Petrus van Duynes, Organized crime markets in a turbulent Europe, *όπ.παρ.*, σελ. 10,

⁷⁵ Block Alan / Chambliss William, Organizing Crime, Elsevier, New York, London, 1981, σελ. 115.

Το κρίσιμο στοιχείο στην ανάλυση των εγκληματικών επιχειρήσεων είναι ο εντοπισμός εκείνων των στοιχείων της δομής τους, που επιτρέπουν την επιβίωση και την συνέχεια της δράσης τους⁷⁶, καθώς η οργανωτική δομή είναι αυτή που καθορίζει τους τυπικούς συντονιστικούς μηχανισμούς, τα πρότυπα αλληλεπίδρασης, την κατανομή των στόχων και την ιεραρχία.⁷⁷

Τα τρία βασικά χαρακτηριστικά της οργανωτικής δομής είναι η «συγκέντρωση εξουσίας» (“centralization”) στη λήψη αποφάσεων, η «περιπλοκότητα ή συνθετότητα» (“complexity”) και η «τυποποίηση» (“formalization”).⁷⁸ Η «συγκέντρωση εξουσίας» προσδιορίζεται από την κατανομή εξουσίας σε κάθετο και οριζόντιο επίπεδο και από τη θέση που πρέπει να έχει κάποιος στην ιεραρχία, προκειμένου να συμμετέχει στη λήψη στρατηγικών αποφάσεων. Αφορά, δηλαδή, το επίπεδο και την ποικιλία των ομάδων που λαμβάνουν στρατηγικές αποφάσεις, σε σχέση με τον συνολικό αριθμό των ομάδων της οργάνωσης.⁷⁹ Η «περιπλοκότητα» μιας οργάνωσης προσδιορίζεται από το βαθμό καταμερισμού εργασίας και την εξειδίκευση των μονάδων της επιχείρησης και των υπαλλήλων της. Οι εγκληματικές επιχειρήσεις έχουν μια σχετικά απλή δομή. Οι στόχοι τους δε, είναι ανταλλάξιμοι και μεταβαλλόμενοι, ενώ η εκπλήρωσή τους δεν απαιτεί, σε γενικές γραμμές, ιδιαίτερες ικανότητες ή εκπαίδευση.⁸⁰ Η τυποποίηση, τέλος, αναφέρεται στη σαφήνεια των κανόνων δράσης της επιχείρησης και των διαδικασιών που πρέπει να ακολουθηθούν, προκειμένου να εκπληρωθεί ένας στόχος. Είναι, με άλλα λόγια, η πολιτική και τα προγράμματα δράσης μιας οργάνωσης.⁸¹

Ο Firestone επιχειρεί να συνδυάσει το ιεραρχικό μοντέλο με τη θεωρία της επιχείρησης υποστηρίζοντας ότι, με βάση την ανάλυση των διαφόρων αυτοβιογραφικών κειμένων πρώην «μαφιόζων», η αλήθεια φαίνεται να είναι κάπου στη μέση. «Η Mafia είναι υψηλά δομημένη, ίσως περισσότερο από αναμνήσεις των μαφιόζων στα

⁷⁶ Petrus Van Duyne, Organized crime markets in a turbulent Europe, όπ.παρ., σελ. 11.

⁷⁷ Robbins Stephen, Organization Theory: Structure, Design and Applications, (2nd edition), Prentice Hall, Englewood Cliffs, New Jersey, 1987, σελ. 204 επ.

⁷⁸ Μιχαλόπουλος Ν., Οργανωτικός σχεδιασμός στο πλαίσιο της θεωρίας των αποφάσεων, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1994, σελ. 22 – 52.

⁷⁹ Jerald Hage, Theories of Organizations: form, process, and transformation, John Wiley, New York, 1980, σελ. 53 επ.

⁸⁰ Pugh Derek / Hickson David / Hinings Bob / Turner Christopher, Dimensions of Organization Structure, ASQ, Vol. 13, 1968, σελ. 78.

⁸¹ Southerland Mittie / Potter Gary, Applying Organization Theory to Organized Crime, Journal of Contemporary Justice, vol. 9, no. 3, 1993, σελ. 252 – 257.

αυτοβιογραφικά τους κείμενα, αποκαλύπτουν ότι το να χαρακτηρίζεται η Mafia ως μία σύγχρονη εταιρία ή μια γραφειοκρατία είναι ακατάλληλο για δύο λόγους. Πρώτον, από τη Mafia ελλείπει η συγκέντρωση της δύναμης, ο συντονισμένος σχεδιασμός και η λειτουργική διαφοροποίηση, που χαρακτηρίζουν τις σύγχρονες επιχειρήσεις. Δεύτερον, οι σχέσεις μεταξύ των μαφιόζων χαρακτηρίζονται από προνεωτερικές διακρίσεις θέσης, κατά τις οποίες οι ανώτεροι δεν αντιμετωπίζονται απλά ως περισσότερο έμπειροι ή περισσότερο εξειδικευμένοι, όπως σε μια σύγχρονη γραφειοκρατία, αλλά μάλλον, όπως στη βασιλεία, τους απονέμεται ένα σχεδόν υπεράνθρωπο status το οποίο επαναβεβαιώνεται μέσα από θεατρινίστικες επιδείξεις σεβασμού.⁸²

Ο Haller, επίσης, επιχείρησε να συμφιλιώσει τις δύο αυτές διαφορετικές θεωρήσεις για το οργανωμένο έγκλημα υποστηρίζοντας ότι και οι δύο αυτοί τρόποι ανάλυσης είναι ορθοί, απλώς αναφέρονται σε διαφορετικές δομές. Έτσι, η «γραφειοκρατική» θεώρηση αναλύει, κατ' εξοχήν την κοινωνική δομή του οργανωμένου εγκλήματος, η οποία ενέχει μία σκιάδη διακυβέρνηση και διάφορες υπηρεσίες στο πλαίσιο του υποκόσμου, ενώ η θεωρία της επιχείρησης προσπαθεί να κατανοήσει και να περιγράψει την οικονομική δομή και λειτουργία του. Κατά τον Haller, η αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος ως παράνομης επιχείρησης μπορεί να διευρύνει το υπό εξέταση πεδίο με τη μελέτη άλλων εγκληματικών ομάδων, οι οποίες δεν έχουν αναπτύξει παρά στοιχειώδη δομή, αλλά μόνο οι ομάδες τύπου Mafia θα πρέπει να χαρακτηρίζονται ως «οργανωμένο έγκλημα».⁸³

Επιπλέον, θεωρεί ότι ο ιταλοαμερικανικός υπόκοσμος αποτελεί μοναδικό φαινόμενο, όχι μόνο γιατί κατάφερε να δημιουργήσει τη μεγαλύτερη σε έκταση εγκληματική επιχείρηση, αλλά, κυρίως, γιατί οι «οικογένειες» κατάφεραν να δημιουργήσουν μια ισχυρή δομή επαφών. Οι αμοιβαίες εξυπηρετήσεις και οι ημι-κυβερνητικές λειτουργίες παρέχουν τεράστια βοήθεια στις οικονομικές επιχειρήσεις των μελών τους, στοιχείο που δεν διαθέτουν οι άλλες εγκληματικές ομάδες.

Οι Sieber και Bögel ανέπτυξαν την «εφοδιαστική» (“Logistic”) θεωρία για το οργανωμένο έγκλημα. Η θεωρία αυτή υποστηρίζει ότι ο τρόπος δομής και λειτουργίας μιας εγκληματικής οργάνωσης μοιάζει με τον τρόπο δομής και

⁸² Firestone Thomas A., *Mafia Memoirs – What They Tell Us About Organized Crime*, όπ.παρ., σελ. 81.

⁸³ Haller Mark, *Bureaucracy and the Mafia – An Alternative View*, όπ.παρ., σελ. 52 – 57.

λειτουργίας των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στη νόμιμη αγορά. Οι ομοιότητες αφορούν την τεχνική και «έμφυχη» υποδομή των εγκληματικών οργανώσεων, οι οποίες ενσωματώνουν στη δράση τους τις νέες τεχνολογίες και στρατολογούν ειδικευμένο προσωπικό ενώ, ταυτόχρονα, δημιουργούν ένα δίκτυο κοινωνικού ελέγχου. Το δίκτυο αυτό αποσκοπεί στην προώθηση των συμφερόντων της οργάνωσης, στον ανταγωνισμό της με άλλες εγκληματικές οργανώσεις, στην συγκάλυψη των δραστηριοτήτων της καθώς και στην αποδυνάμωση των μηχανισμών δίωξης της κρατικής εξουσίας.⁸⁴ Ειδικά, σε σχέση με την αποδυνάμωση των μηχανισμών καταστολής, οι εγκληματικές οργανώσεις χρησιμοποιούν τόσο τις παραδοσιακές μεθόδους της τήρησης μυστικότητας και της επιβολής του «νόμου της σιωπής», όσο και πιο σύγχρονες και ενδεχομένως πιο αποτελεσματικές, όπως είναι η αντικατάσταση μεσαίων και κατώτερων μελών του εγκληματικού δικτύου, η διαφθορά και το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος.⁸⁵

Οι Lawrence και Lorsch το 1967, μίλησαν για το «μοντέλο του σχεδιασμού με βάση την ενδεχομενικότητα» (“contingency model”). Σύμφωνα με τη «θεωρία της ενδεχομενικότητας» (“contingency theory”), η μορφή που παίρνει τελικά μια οργάνωση καθορίζεται από το περιβάλλον της. Όσο πιο ομοιογενές και σταθερό είναι το περιβάλλον, τόσο πιο κατάλληλη θα είναι μια τυπική και ιεραρχική δομή. Αντίθετα, όταν πρόκειται για περιβάλλον που μεταβάλλεται ενδείκνυται καταλληλότερη μια λιγότερο τυπική, συστηματοποιημένη δομή. Επομένως, όλες οι οργανώσεις έχουν ευέλικτες δομές, οι οποίες μπορούν να προσαρμοστούν στις αλλαγές του περιβάλλοντός τους.

Οι εγκληματικές επιχειρήσεις δρουν, συνήθως, σε δυναμικό περιβάλλον, γεγονός που τις εμποδίζει να τυποποιήσουν τις διαδικασίες τους και να αναπτυχθούν. Ο βαθμός εχθρικότητας του περιβάλλοντος επηρεάζει τη δομή τους. Οι εγκληματικές επιχειρήσεις, γενικά, δρουν σε κυμαινόμενης εχθρικότητας περιβάλλοντα, τα οποία προσδιορίζονται αφενός, από το προϊόν και τις υπηρεσίες που προσφέρουν και

⁸⁴ Λίβος Ν., Οργανωμένο Έγκλημα: Έννοια και δικονομικοί τρόποι αντιμετώπισής του, όπ.παρ., σελ. 45 επ.,

⁸⁵ Petrus van Duyne, (Crime-)money, corruption and the state, στο Petrus van Duyne / Georgios Antonopoulos / Jackie Harvey / Almir Maljevic / Tom Vander Beken / Klaus von Lampe (eds), Cross-border crime inroads on integrity in Europe, Wolf Legal Publishers (WLP), Nijmegen, The Netherlands 2010, σελ. 4.

αφετέρου, από τις μεταβαλλόμενες νομοθετικές ρυθμίσεις, πολιτικές δίωξης και στάσεις της κοινής γνώμης.⁸⁶

Η θεωρία αυτή βρήκε την ερευνητική της επιβεβαίωση το 1979, στην εργασία, της Graebner-Anderson, σύμφωνα με την οποία, το οργανωμένο έγκλημα έχει ιεραρχική δομή παρόμοια με αυτή που περιέγραψε ο Donald Cressey, αν και όχι τόσο σύνθετη. Η Graebner-Anderson παρατήρησε, όμως, ότι πέρα από την ύπαρξη των επίσημων θέσεων μιας εγκληματικής οργάνωσης, υπήρχε και μια πληθώρα «συνεργατών» (“associates”), που αν και δεν ήταν οι ίδιοι μέλη, εκτελούσαν πολλές δραστηριότητες ζωτικής σημασίας για την επιτυχία της ομάδας, διευθύνοντας συνήθως νόμιμες επιχειρήσεις προκάλυψης, αλλά και, ενίοτε, παράνομες επιχειρήσεις για λογαριασμό της εγκληματικής ομάδας.⁸⁷ Ενώ, επιπλέον, η ποιότητα των σχέσεων αυτών των «συνεργατών» με τα «μέλη» της οργάνωσης προσομοιάζαν σε διευθετήσεις πελατειακού χαρακτήρα.⁸⁸ Κατά συνέπεια, με τα ευρήματά της αυτά, κατάφερε να γεφυρώσει, ερευνητικά τεκμηριωμένα, το χάσμα μεταξύ του «γραφειοκρατικού» και του «πελατειακού» μοντέλου ερμηνείας του οργανωμένου εγκλήματος.

Επιπροσθέτως, η εφαρμογή της «θεωρίας των αυτοποιητικών ή αυτοαναφορικών συστημάτων»⁸⁹ στη θεωρία των οργανώσεων, αναδεικνύει την βαρύτητα και του εσωτερικού περιβάλλοντος της οργάνωσης. Αντίστοιχα και οι επιδράσεις του εξωτερικού περιβάλλοντος αποτελούν αφορμή για εσωτερική δράση της οργάνωσης. Επομένως, η προσαρμογή της εγκληματικής οργάνωσης στο περιβάλλον μέσα από την αλλαγή της δομής της εμφανίζεται ως μια ικανότητα της αυτόνομης συντήρησης του συστήματος.⁹⁰

86 Λαμπροπούλου Ε., Εσωτερική Ασφάλεια και Κοινωνία του Ελέγχου, όπ.παρ., σελ. 149 – 150.

87 Graebner-Anderson Annelise, *The Business of Organized Crime: A Cosa Nostra Family*, όπ.παρ., σελ. 2 και 32 – 38.

88 Στο ίδιο, σελ 43-44

89 Καρκατσούλης Π., *Αυτοποίηση και θεωρία των οργανώσεων*, στο Ιωάννας Τσιβάκου (επιμ), *Δράση και Σύστημα. Σύγχρονες προσεγγίσεις στη θεωρία των οργανώσεων*, εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα, 1995, ιδίως σελ. 350 – 360.

⁹⁰ Hejl Peter, *Towards a Theory of Social Systems. Self-Organization, Self- Maintenance, Self Reference, and Syn-Reference*, στο Hans Ulrich / Gilbert Probst (eds), *Self-Organization and Management of Social Systems. Insights, Promises, Doubts, and Questions*, Springer – Verlag, Berlin – New York, 1984, σελ. 60 – 78.

Κατά συνέπεια, παρατηρείται η μεγάλη σημασία του εξωτερικού περιβάλλοντος με το διαφορετικό βαθμό εχθρικότητάς του, τη μεταβαλλόμενη δυναμική της αγοράς και τις ευκαιρίες που παρέχει για την ανάπτυξη της δράσης της οργάνωσης. Εξίσου, όμως, καθοριστικός είναι και ο τρόπος με τον οποίο αντιλαμβάνεται η εγκληματική επιχείρηση τα ερεθίσματα, προκειμένου να τα αντιμετωπίσει με τα μέσα που διαθέτει.

Οι ευέλικτες δομές των σύγχρονων εγκληματικών επιχειρήσεων, η κινητικότητα των «επιχειρηματιών» του οργανωμένου εγκλήματος και η διορατικότητά τους στην εκμετάλλευση των «αναγκών» των πελατών ή στην παραγωγή νέων φαίνεται να προσεγγίζουν τον τύπο των «αυτοποιητικών ή αυτοαναφορικών συστημάτων».

Σπουδαία είναι η συμβολή του Albert Cohen στην θεματική του οργανωμένου εγκλήματος. Τη θεωρία του περί των οργανώσεων, παρουσιάζει στη μελέτη του “The Concept of Criminal Organization”. Στη μελέτη αυτή, 1) περιγράφει το γενικό χαρακτήρα και το σκοπό της εγκληματικής οργάνωσης ως στοιχεία που τη διαφοροποιούν από τους επί μέρους τύπους της, 2) δίνει έμφαση στο γεγονός ότι μία εγκληματική οργάνωση περιλαμβάνει τόσο «δομές δράσης» (“structures of activity”) όσο και «δομές ένωσης» (“structures of association”), 3) καθιστά σαφές ότι μία εγκληματική οργάνωση δεν περιορίζεται στην ανάπτυξη ειδικά εγκληματικής δραστηριότητας, αλλά εκτείνεται σε όλα τα είδη κοινωνικής δράσης κατά την τέλεση εγκλημάτων και 4) καταδεικνύει ότι τα λειτουργικά προβλήματα των ανθρώπινων συστημάτων διαφοροποιούνται στην εγκληματική οργάνωση και η διαφορά αυτή δικαιολογεί την ξεχωριστή μελέτη της εγκληματικής οργάνωσης.⁹¹

Σύμφωνα με τον Cohen για να κατανοήσουμε τις δομές δράσης θέτουμε το ερώτημα «γιατί γίνεται αυτό τώρα;», ενώ για τις δομές ένωσης αναζητούμε το «πώς» της δράσης. Συνεπώς, όσον αφορά τις δομές δράσης η έμφαση δίνεται στη διαδικασία διάδρασης των διαφόρων συμβάντων. Για τις δομές ένωσης, το βάρος δίνεται στην εσωτερική δομή μιας ομάδας, στους κανόνες λειτουργίας της, στους κώδικες επικοινωνίας των μελών, τον καταμερισμό καθηκόντων και τη βιωσιμότητά της. Η διάκριση αυτή αποτελεί, κατά τον Cohen, ένα πρώτο βήμα για την κατανόηση του

⁹¹ Cohen Albert, The Concept of Criminal Organization, The British Journal of Criminology, vol. 17, 1977, σελ. 97 επ.

τρόπου που λειτουργεί μια εγκληματική οργάνωση. Γι αυτό, για τον Cohen «η διάκριση μεταξύ εγκληματικών και άλλου είδους οργανώσεων, είναι μάλλον αναλυτικού χαρακτήρα, παρά απτή», αφού «αυτό που είναι γνωστό ως δομή παράνομων ευκαιριών δεν είναι παρά η δομή των νόμιμων ευκαιριών ιδωμένη από μian άλλη σκοπιά», αφού «κάθε νόμιμη επιχείρηση συνιστά μια πρόσκληση για την εγκληματική εκμετάλλευσή της εκ μέρους των insiders».⁹²

Επιπλέον, ο ίδιος συμπεραίνει ότι «οι οργανώσεις που δρουν στην παράνομη αγορά έχουν να αντιμετωπίσουν τα ίδια λειτουργικά προβλήματα με κάθε άλλη οργάνωση. Κάθε οργάνωση, εγκληματική ή μη, έχει ταυτόχρονα να επιλύσει τα προβλήματα της εξασφάλισης και της κατανομής πόρων, της επάνδρωσης και εκπαίδευσης του προσωπικού της, της αλληλεγγύης, της πειθαρχίας, της διάθεσης των εκροών της, της νομιμοφροσύνης, της σύγκλισης αντιμαχόμενων στόχων και συμφερόντων κλπ»

Η εγκληματική οργάνωση από τη στιγμή που κινείται στην αγορά, λαμβάνει μέτρα για την διαχείριση της ροής των πληροφοριών, έτσι οδηγείται σε μέτρα εξουδετέρωσης της εξιχνίασης της δράσης της, όπως η δι' απειλών ή διά μικρής αποζημίωσης αποτροπή του θύματος να στραφεί κατά της οργάνωσης (“cooling the mark out”) και η δωροδοκία των προσώπων που ασκούν κοινωνικό έλεγχο (“the fix”). Σε κάθε περίπτωση, φροντίζει και για την καλύτερη δυνατή νομική υποστήριξη και υπεράσπιση από εξειδικευμένα δικηγορικά γραφεία όσων μελών της οργάνωσης, εμπλακούν με τη δικαιοσύνη.⁹³

Οι πολυμερείς συμφωνίες για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, οι διεθνείς συμβάσεις για την κατάργηση της δουλείας, την απαγόρευση των ναρκωτικών και των άλλων εξαρτησιογόνων ουσιών, για την απαγόρευση της χρήσης συγκεκριμένων όπλων και οι διεθνείς κανόνες για τον περιορισμό της πώλησης πολεμικών εξοπλισμών, είναι μερικά χαρακτηριστικά παραδείγματα για τον τρόπο με τον οποίο οι προσπάθειες για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της διεθνούς ειρήνης συνέβαλαν στη δημιουργία των παράνομων αγορών.⁹⁴ Πράγματι, το

⁹² Στο ίδιο, σελ 100-103.

⁹³ Cohen Albert, *The Concept of Criminal Organization*, οπ.παρ., σελ 105-107.

⁹⁴ Λινάρδος Π., *Αντιαπαγορευτική πολιτική: Κυριαρχία των νόμων της αγοράς ή κυριαρχία του κοινωνικού ελέγχου;*, στο *Διεθνής Αντιαπαγορευτική Κίνηση (LIA), Ναρκωτικά: η άλλη πρόταση*,

δίκτυο των απαγορεύσεων και των ρυθμίσεων, που άρχισε να γίνεται όλο και πιο πυκνό μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, είχε ως αποτέλεσμα να αυξηθούν υπερβολικά τα κέρδη των εμπορευόμενων τα απαγορευμένα είδη και έτσι, άνοιξε ο δρόμος για την εμφάνιση νέων εγκληματικών επιχειρήσεων και νέων πεδίων κερδοφορίας.⁹⁵ Αντιστοίχως, το ίδιο συμβαίνει και με το φαινόμενο της παράνομης διακίνησης προσώπων. Οι πολιτικές που ακολουθούνται, με το κανονιστικό πλαίσιο που αφορά το μεταναστευτικό ζήτημα, τις απαγορεύσεις και τους περιορισμούς που επιβάλλονται αποτελούν πρόσφορο έδαφος για την εμφάνιση και την ανεξέλεγκτη ανάπτυξη νέων εγκληματικών επιχειρήσεων.

Οι παράνομες αγορές διαθέτουν πολλές ομοιότητες με τις νόμιμες. Τα κίνητρα δράσης νόμιμων και παράνομων επιχειρηματιών είναι η μεγιστοποίηση του κέρδους και οι παραγωγικές επενδύσεις και προκειμένου να το επιτύχουν μετέρχονται κάθε μέσου. Παντού υπάρχουν αγοραστές και πωλητές, μικρέμποροι και μεγαλέμποροι, υπάρχει ο ανταγωνισμός μεταξύ των επιχειρήσεων, όπως επίσης υπάρχει και ο ολιγοπωλιακός τομέας. Ακόμη, τόσο ο ανταγωνιστικός, όσο και ο ολιγοπωλιακός τομέας είναι διαρθρωμένοι σε μερικότερους υποτομείς, ο αριθμός των οποίων εξαρτάται από πολλούς παράγοντες, όπως η ανάγκη διατήρησης ενός σταθερού επιπέδου ποιότητας των εμπορευμάτων, ο έλεγχος για την είσοδο στην αγορά, η εχεμύθεια και η αξιοπιστία.⁹⁶

Ωστόσο, υπάρχουν σημαντικές διαφορές σε σχέση με τη νόμιμη οικονομία. Έτσι, οι εγκληματικές επιχειρήσεις που ανήκουν στον ολιγοπωλιακό τομέα έχουν πολυδύναμο χαρακτήρα, διαθέτουν δηλαδή πρόσβαση σε διάφορες πλουτοπαραγωγικές πηγές και για το λόγο αυτό έχουν την ικανότητα να χρησιμοποιούν προς όφελός τους ταυτόχρονα οικονομικές (πρόσβαση σε πηγές πρώτων υλών, χρηματιστήριο), πολιτικές (χρηματισμός πολιτικών, εξουδετέρωση κρατικής αντίδρασης) και στρατιωτικές (όπλα, πυρηνικό υλικό) πηγές. Εξάλλου, οι σχέσεις στο εσωτερικό των ολιγοπωλιακών εγκληματικών επιχειρήσεων και οι

Πρακτικά Συνεδρίου, 22 – 24 Νοεμβρίου 1990, Νέα Σύνορα – Α.Α. Λιβάνης, Αθήνα, 1991, σελ. 159 – 160.

⁹⁵ Naylor Robin Thomas, *Hot Money and the Politics of Debt. From Watergate to Irangate, from Afghanistan to Zaire* (2nd edition), Black Rose Books, Montreal, Québec, 1994, ιδίως σελ. 115 επ. και John Stanley / Maurice Pearton, *The International Trade in Arms*, International Institute for Strategic Studies, London, 1972, σελ. 65 επ.

⁹⁶ Λαμπροπούλου Ε., *Εσωτερική Ασφάλεια και Κοινωνία του Ελέγχου*, όπ.παρ., σελ. 112 – 113.

σχέσεις με το εξωτερικό τους περιβάλλον δεν είναι μονοδιάστατες, δεν έχουν δηλαδή μόνο το χαρακτήρα εμπορικής, πολιτικής ή στρατιωτικής συναλλαγής, αλλά είναι σύνθετες και πολύπλευρες.⁹⁷ Στις παράνομες αγορές κυριαρχούν τα μυστικά δίκτυα, εξαιτίας του υψηλού κινδύνου που υπάρχει και σχετίζεται με τη συχνότητα διανομής του προϊόντος, το είδος του εμπορευόμενου αγαθού, τη μορφή των απαραίτητων για τη διακίνησή του εμπορικών σχέσεων και την εφαρμοζόμενη κρατική πολιτική σε σχέση με το συγκεκριμένο αγαθό. Ο κίνδυνος επιτείνεται, επίσης, λόγω του γεγονότος ότι στις παράνομες αγορές δεν υπάρχει τυπικός μηχανισμός, που να δύναται να εγγυηθεί την ασφαλή ανταλλαγή των εμπορευμάτων και την τήρηση των συμφωνιών⁹⁸.

Για να μπορέσουν να λειτουργήσουν οι παράνομες επιχειρήσεις χρειάζονται κεφάλαια, δραστικό μηχανισμό επιβολής ισχύος και εξουδετέρωση του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Η ανάπτυξη κατά τις δεκαετίες του '60 και του '70 των υπεράκτιων χρηματοοικονομικών κέντρων διεύρυνε εντυπωσιακά τις δυνατότητες νομιμοποίησης των παράνομων προσόδων και η δημιουργία αποθεμάτων ρευστού κεφαλαίου έδωσε έναυσμα σε ακόμη πιο έντονη επιχειρηματική δραστηριότητα από την πλευρά του οργανωμένου εγκλήματος.⁹⁹

Η χρήση βίας θεωρείται συστατικό στοιχείο για τη λειτουργία των παράνομων αγορών και της οργανωμένης εγκληματικότητας.¹⁰⁰ Κι αυτό διότι οι εμπλεκόμενοι στις παράνομες αγορές δεν έχουν τη δυνατότητα να προσφύγουν σε κάποιον εξωτερικό μηχανισμό καταναγκασμού, όπως είναι η αστυνομία ή τα δικαστήρια, προκειμένου να διευθετήσουν τις διαφορές τους, ενώ, ακόμη και τα θύματα της βίας διστάζουν να απευθυνθούν στις αρχές για βοήθεια, καθώς, στην περίπτωση αυτή, θα ήταν υποχρεωμένα να παράσχουν πληροφορίες για υποθέσεις στις οποίες είναι και τα ίδια εμπλεκόμενα.¹⁰¹

⁹⁷ Smith Dwight Jr., *Illicit Enterprise: An Organized Crime Paradigm for the Nineties*, όπ.παρ., σελ. 132 επ.

⁹⁸ Reuter P., *The Organization of Illegal Markets. An Economic Analysis*, όπ.παρ., σελ. 1– 60.

⁹⁹ Γεωργίου Τραγάκη, *Οργανωμένο έγκλημα και ξέπλυμα βρώμικου χρήματος (money laundering)*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1996, σελ. 173 επ

¹⁰⁰ Adamoli S. / Andrea Di Nicola / Ernesto Ugo Savona / Paola Zoffi, *Organized Crime Around the World*, όπ.παρ., σελ. 4 – 10

¹⁰¹ Reuter P., *The Organization of Illegal Markets. An Economic Analysis*, όπ.παρ., σελ. 50 επ

Ο εθνολόγος Roger Lewis κατά τη μελέτη του για τις παράνομες αγορές ναρκωτικών στο Λονδίνο και τη Ρώμη διατύπωσε κάποια συμπράσματα σχετικά με τη βία, τα οποία θα μπορούσαμε να πούμε ότι εντοπίζονται εξίσου και με την παράνομη διακίνηση ανθρώπων. Κατά τις διαπιστώσεις του Roger Lewis, λοιπόν, στην πρώτη φάση συγκρότησης μιας παράνομης αγοράς, οι σχέσεις μεταξύ των ομάδων χαρακτηρίζονται γενικά από αλληλεγγύη και εμπιστοσύνη ενώ, στη δεύτερη φάση ανάπτυξής της, η παράνομη αγορά βασίζεται σε πιο αυστηρές μορφές ελέγχου για την τήρηση των συμφωνιών. Παράλληλα, οι ποινικοποιήσεις και η αυστηρότερη αντίδραση του επίσημου μηχανισμού κοινωνικού ελέγχου συνδέονται με τη χρήση συχνότερης ή πιο έντονης βίας στις παράνομες αγορές.¹⁰²

Η ένταση της βίας και η δυνατότητα χρήσης της εξαρτάται τόσο από την κοινωνική ανοχή, όσο και από ποικίλους κοινωνικοοικονομικούς παράγοντες, όπως είναι, για παράδειγμα, η διάρρηξη του κοινωνικού ιστού και του άτυπου κοινωνικού ελέγχου, ιδίως μετά από μεγάλες φυσικές καταστροφές.

Η βία συχνά χρησιμοποιείται από τις εγκληματικές οργανώσεις για τη διατήρηση του μονοπωλίου στην αγορά και για την εξουδετέρωση του ανταγωνισμού. Ωστόσο, από τη στιγμή που απαιτείται μεγάλη κινητοποίηση ατόμων για την άσκησή βίας, γεγονός που αυξάνει συνολικά το κόστος της επιχείρησης και αυξάνει τις πιθανότητες να επέμβει η αστυνομία, τείνει να μειώνεται. Εξαιρέση αποτελούν εκείνες οι περιπτώσεις που η βία συνιστά το παρεχόμενο προϊόν της εγκληματικής οργάνωσης ή αποτελεί αναπόφευκτο συστατικό της παράνομης δράσης. Σε γενικές γραμμές, όμως, οι εγκληματικές επιχειρήσεις τείνουν μάλλον να χρησιμοποιούν τη φήμη που έχουν καλλιεργήσει ότι μπορούν να χρησιμοποιήσουν βία, παρά να ασκούν φυσική βία στην πραγματικότητα.¹⁰³

Ακόμη, η εξουδετέρωση του επίσημου κοινωνικού ελέγχου αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για τη λειτουργία των επιχειρήσεων του οργανωμένου εγκλήματος και επιχειρείται συνήθως είτε με τη διαφθορά, είτε με την εκμετάλλευση του πελατειακού συστήματος διακυβέρνησης είτε, τέλος, με τη δημιουργία αμοιβαίων οικονομικών συμφερόντων με εκπροσώπους της επίσημης εξουσίας. Αν και η δωροδοκία δεν αποτελεί την ειδοποιό διαφορά μεταξύ νόμιμων και παράνομων επιχειρήσεων, αφού και οι νόμιμες τη χρησιμοποιούν ευρέως για την επίτευξη των

¹⁰² Arlacchi Pino, *Mafia Business: The Mafia Ethnic and the Spirit of Capitalism*, όπ.παρ., σελ. 270 επ.

¹⁰³ Peter Reuter, *The Organization of Illegal Markets. An Economic Analysis*, όπ.παρ., σελ. 57.

στόχων τους, εντούτοις, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι παίζει σημαντικότερο ρόλο στις παράνομες επιχειρήσεις, γιατί αυτές αντιμετωπίζουν τον επιπρόσθετο κίνδυνο εξάρθρωσής τους.¹⁰⁴ Σύμφωνα με στοιχεία από τις λίγες σχετικές έρευνες που έγιναν στις παράνομες επιχειρήσεις, η έμφαση φαίνεται να δίδεται στη δωροδοκία της αστυνομίας.¹⁰⁵ Ορισμένες μελέτες έδειξαν, ότι η δωροδοκία των αστυνομικών ως κύριο στόχο είχε τη συνέχιση της ομαλής λειτουργίας της εγκληματικής επιχείρησης και όχι τον μονοπωλιακό έλεγχο της αγοράς.¹⁰⁶

Η διασφάλιση της συναίνεσης ευρέων τμημάτων του πληθυσμού για τη δράση της εγκληματικής οργάνωσης και η «μεταπώληση» της συναίνεσης αυτής με διάφορα ανταλλάγματα στους πολιτικούς, αποτελεί έναν δεύτερο τρόπο για την εξουδετέρωση της κρατικής παρέμβασης. Πράγματι, η διαφθορά της δημόσιας διοίκησης σε συνδυασμό με το πελατειακό σύστημα διακυβέρνησης αποτελούν όρους για τη δημιουργία σχέσεων εύνοιας, που διευκολύνουν τη δράση του οργανωμένου εγκλήματος, ενώ, παράλληλα διασφαλίζουν σε μεγάλο βαθμό τη διαφυγή από τη σύλληψη και τιμωρία των μελών του.¹⁰⁷

Τέλος, ως τρίτο τρόπο εξουδετέρωσης του μηχανισμού του επίσημου κοινωνικού ελέγχου μπορούμε να προσθέσουμε τη δημιουργία από το οργανωμένο έγκλημα αμοιβαίων οικονομικών συμφερόντων με εκπροσώπους της πολιτικής εξουσίας με σκοπό τη μονοπώληση μιας νόμιμης πηγής εσόδων. Κατά αυτόν τον τρόπο, οι συγκεκριμένες εγκληματικές οργανώσεις εξασφαλίζουν ένα προβάδισμα στον επιχειρηματικό τομέα έναντι άλλων εγκληματικών οργανώσεων.¹⁰⁸

¹⁰⁴ Joutsen Matti (ed), Five issues in European Criminal Justice: Corruption, women in the criminal justice system, criminal policy indicators, community crime prevention, and computer crime. Proceedings of the 6th European Colloquium on Crime and Criminal Policy, Helsinki 10 – 12 December 1998, HEUNI, (The European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations), Helsinki, 1999, σελ. 22 – 89,

¹⁰⁵ Schelling Thomas, Economic Analysis of Organized Crime, στο President's Commission on Law Enforcement and Administration of Justice, Task Force Report: Organized Crime, Government Printing Office, Washington D.C., 1967

¹⁰⁶ Reuter Peter / Rubinstein Jonathan, Illegal Gambling in New York, National Institute of Justice, Washington D.C., 1982, σελ 130 επ.

¹⁰⁷ Alan Weisman, Dangerous Days in Macarena, περιοδικό New York Times Magazine, 23 - 4 -1989, σελ. 40 – 48.

¹⁰⁸ Paoli Letizia, The Integrations of the Italian Scene, European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice, vol. 2, no. 3, 1994, σελ 212 – 238.

Συνοψίζοντας, η διάθεση κεφαλαίων, η άσκηση βίας και η εξουδετέρωση του επίσημου μηχανισμού κοινωνικού ελέγχου αποτελούν σημαντικά στοιχεία, τα οποία διαφοροποιούνται ανάλογα με την εγκληματική επιχείρηση. Επιπροσθέτως, η διαφορετική δυνατότητα πρόσβασης σε αγαθά, υπηρεσίες, οδούς, πληροφορίες και έμψυχο δυναμικό τείνει να δημιουργεί έναν συνεχή ανταγωνισμό μεταξύ των διαφορετικών εγκληματικών οργανώσεων, που συμβάλει σε μια διαρκή αναδόμηση των σχέσεων, των διασυνδέσεων, των συμμαχιών και στη διαρκή ανακατανομή της ισχύος. Ακόμη, η αντοχή στο χρόνο και η εξάπλωση της οργανωμένης εγκληματικής δράσης αποδεικνύει ότι το οργανωμένο έγκλημα μετεξελίσσεται ανταποκρινόμενο στις οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες που κάθε φορά επικρατούν.

Κεφάλαιο 2^ο

1. Η παράνομη διακίνηση μεταναστών, προσφύγων και η σωματεμπορία ως μορφές οργανωμένου εγκλήματος

1.1. Το φαινόμενο της παράνομης διακίνησης μεταναστών

Η παγκόσμια μετανάστευση είναι ένα φαινόμενο το οποίο αποκτά όλο και μεγαλύτερες προεκτάσεις στη σύγχρονη εποχή. Η εκμετάλλευση της ανάγκης των ανθρώπων να μεταναστεύσουν, από τους διακινητές που επιδιώκουν το μέγιστο δυνατό κέρδος με τον ελάχιστο βαθμό κινδύνου σύλληψης αποτελεί την σκοτεινή όψη του φαινομένου αυτού. Οι δυσμενείς συνθήκες της εποχής μας όπως οι φυσικές καταστροφές και οι συγκρούσεις επιτάσσουν την αναζήτηση μιας ασφαλούς περιοχής μετεγκατάστασης. Συν τοις άλλοις, η αύξηση της ανεργίας και της φτώχειας συντελούν στην ραγδαία αύξηση του αιτήματος για μετακίνηση του πληθυσμού, που όμως υπερβαίνει τη δυνατότητα δια της νόμιμης οδού. Σε αυτήν την άνιση σχέση ζήτησης – προσφοράς αναλαμβάνουν δράση οι παράνομοι διακινητές για να απομυζήσουν κέρδος εις βάρος των ευάλωτων ατόμων.

Οι διακινητές στο βωμό του κέρδους θυσιάζουν το ίδιο το δικαίωμα της ανθρώπινης ζωής, εφόσον οι λαθρομετανάστες εκτίθενται σε πολύ σοβαρούς κινδύνους απειλής της ζωής τους κατά την διάρκεια της μεταφοράς τους. Χιλιάδες μετανάστες έχασαν τη ζωή τους λόγω ασφυξίας μέσα σε εμπορευματοκιβώτια, χάθηκαν στην έρημο ή πνίγηκαν στη θάλασσα. Πολλοί από τους επιζώντες επιβεβαίωσαν τις άθλιες συνθήκες μεταφοράς τους, κάποιοι ήταν στοιβαγμένοι σε αποθηκευτικούς χώρους χωρίς παροχή εξαέρωσης, συνήθως χωρίς τροφή, ενώ όσοι δεν τα κατάφερναν κατέληγαν πτώματα που ρίπτονταν στην θάλασσα ή στην ξηρά. Είναι συχνό φαινόμενο οι λαθρομετανάστες να πέφτουν θύματα εγκλημάτων κατά την διαδικασία της παράνομης διακίνησης τους. Η συναίνεση του ατόμου στην παράνομη μεταφορά του δεν ταυτίζεται με την συναίνεση του στον τρόπο διεξαγωγής της. Κατά αυτόν τον τρόπο, οι λαθρομετανάστες βρίσκονται σε δυσμενή θέση, όντας ευάλωτοι προς εκμετάλλευση από τους διακινητές και τα δίκτυα του οργανωμένου εγκλήματος. Πολλοί είναι εκείνοι που ξεκινούν το ταξίδι τους ως λαθρομετανάστες και πέφτουν θύματα σωματεμπορίας. Εξάλλου, τα δίκτυα εμπορίας ανθρώπων ακολουθούν τις ίδιες μεθόδους και διαδρομές με την μεταφορά των μεταναστών και

συνήθως οι διακινήσεις διεξάγονται από τις ίδιες εγκληματικές οργανώσεις. Επομένως, οι λαθρομετανάστες σε πολλές περιπτώσεις μπορεί να θεωρηθούν ως εν δυνάμει θύματα της σωματεμπορίας.

Στο σημείο αυτό κρίνεται σκόπιμο να παραθέσουμε ενδεικτικά κάποιες εκτιμήσεις σε νούμερα αναφορικά με τα κέρδη των διακινητών, ώστε να σχηματιστεί μια εικόνα που να αντανακλά το μέγεθος της κερδοφορίας από την διακίνηση των μεταναστών. Τα κέρδη που προκύπτουν από την παράνομη διακίνηση μεταναστών είναι υπέρογκα ποσά και δύσκολα μπορούν να εντοπιστούν. Αξίζει να αναφέρουμε ως παράδειγμα την πρόσφατη υπόθεση εντοπισμού μιας τέτοιας επιχείρησης από τον Frontex. Τον Ιανουάριο του 2015, συνελήφθη το φορτηγό πλοίο «Ezadeen» της επιχείρησης εν ονόματι «Triton», όπου επενέβαιναν 360 μετανάστες και υπολογίζεται ότι αντιστοιχεί σε 2,79 εκατομμύρια δολάρια κέρδος για τους διακινητές. Στις Η.Π.Α οι εκτιμήσεις αναφέρουν ότι μόνο για το 2008, το κέρδος από την παράνομη διακίνηση ανέρχεται σε 2,16 δισεκατομμύρια δολάρια. Ενώ σε παγκόσμιο επίπεδο, υπολογίζεται με βάση εκτιμήσεις ότι το παγκόσμιο κέρδος από την παράνομη διακίνηση ανέρχεται σε 26 δισεκατομμύρια ετησίως.¹⁰⁹

«Λαθραία διακίνηση μεταναστών» σημαίνει την επίτευξη της παράνομης εισόδου ενός προσώπου σε ένα κράτος μέρος, του οποίου το πρόσωπο αυτό δεν είναι υπήκοος ή μόνιμος κάτοικος, με σκοπό την απόκτηση, αμέσως ή εμμέσως, οικονομικού ή άλλου οφέλους.

«Παράνομη είσοδος» σημαίνει διέλευση των συνόρων χωρίς συμμόρφωση προς τις απαραίτητες προϋποθέσεις νόμιμης εισόδου στο κράτος υποδοχής.

1.2. Πώς συνδέεται η εμπορία ανθρώπων με την παράνομη διακίνηση ανθρώπων;

Η έννοια της παράνομης διακίνησης ανθρώπων συχνά συνδέεται με την έννοια της εμπορίας ανθρώπων, καθώς και στις δυο περιπτώσεις εντοπίζεται ένας κοινός παρονομαστής. Κοινό σημείο αποτελεί το μεταναστευτικό φαινόμενο, το οποίο πυροδοτεί την μεγέθυνση και των δυο φαινομένων. Πράγματι, παρατηρείται η σύνδεση αυτή ακόμα και από τις πρωτοβουλίες των ευρωπαϊκών νομοθετικών

¹⁰⁹ OECD (2015). Responses to refugee crisis: Corruption and the smuggling of refugees. October 2015.

οργάνων που κινούνται προς την αυστηροποίηση της ποινικής αντιμετώπισης. Στο ελληνικό εθνικό δίκαιο ειδικότερα, αναφορικά με το νέο κώδικα μετανάστευσης παρατηρείται αυτό που στη σύγχρονη ποινική θεωρία ονομάζεται «πολιτική διαχείριση του ποινικού δικαίου». Στο πλαίσιο αυτής το ποινικό δίκαιο μετατρέπεται σε εργαλείο επικοινωνιακής πολιτικής των εκάστοτε κρατούντων με μακροπρόθεσμα εξαιρετικά αρνητικές συνέπειες για τα φαινόμενα που έρχεται να αντιμετωπίσει, αφού στην πράξη δεν λειτουργεί αποτελεσματικά εφόσον παραγνωρίζει συστηματικά την κοινωνική τους βάση. Την ίδια στιγμή αλλοιώνεται και η ταυτότητα του ποινικού δικαίου γενικότερα, αφού η ιδέα της δικαιοσύνης καταλήγει έτσι συχνά να μην έχει καμία απολύτως σχέση με το αποτέλεσμα των λύσεων που επιλέγονται». ¹¹⁰

Σε αυτά τα πλαίσια δεν προκαλεί εντύπωση η πρώτη εμφάνιση της έννοιας της εμπορίας ανθρώπων σε νόμο για την καταπολέμηση της παράνομης εισόδου και παραμονής των αλλοδαπών στο ελληνικό κράτος (ν. 2910/2001).

Στόχος των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης ειδικότερα, αποτελεί η εφαρμογή μια κοινής πολιτικής μετανάστευσης, συμπεριλαμβανομένου του καθορισμού των όρων εισόδου και παραμονής αλλοδαπών καθώς και των μέτρων καταπολέμησης της λαθρομετανάστευσης με αυξητική πορεία των κατασταλτικών μέτρων. Ωστόσο αυτό που γίνεται αντιληπτό είναι ότι ενώ σε παγκόσμιο επίπεδο έχει διευκολυνθεί η μεταφορά προϊόντων σε όλο τον κόσμο, οι άνθρωποι που θέλουν να μετακινηθούν ακόμη και με νόμιμες διαδικασίες σε περιοχές που υπάρχουν θέσεις εργασίας αντιμετωπίζουν σήμερα όλο και αυστηρότερους περιορισμούς.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η έννοια της παράνομης διακίνησης παραπέμπει τόσο στην παράνομη μεταφορά μεταναστών όσο και στην εμπορία ανθρώπων και πολλές φορές οι όροι αυτοί χρησιμοποιούνται χωρίς τις απαραίτητες διευκρινήσεις. Ωστόσο, η εμπορία διαφέρει από την παράνομη μετανάστευση, διότι η τελευταία προϋποθέτει τη συναίνεση του μεταναστεύοντος, ενώ το στοιχείο της βουλήσεως στην εμπορία είτε δεν υπάρχει είτε υφίσταται αλλοιωμένο συνεπεία απάτης, απειλής ή εκβίασης. Τα θύματα εμπορίας ενδέχεται είτε να έχουν πάρει οικειοθελώς την

¹¹⁰ Καϊάφα – Γκμπάντι Μ., Ο νέος κώδικας μετανάστευσης και οι διακεκριμένες μορφές υποβοήθησης της παράνομης μετανάστευσης από «μεταφορείς»: διακρινώντας την αμφισβήτηση της αρχής της αναλογικότητας, ΠoinΔικ2014, σελ 844.

απόφαση να μεταναστεύσουν, είτε να έχουν εξαναγκαστεί προς τούτο ήδη από τη χώρα προέλευσής τους. Ο εξαναγκασμός δηλαδή μπορεί να λάβει χώρα είτε στο σημείο πριν τη μετανάστευση, είτε κατά τη διάρκεια αυτής, είτε ακόμη και μετά την άφιξη στη χώρα υποδοχής. Ωστόσο, ενδέχεται να μη μπορούν να επιστρέψουν στη χώρα τους, εάν π.χ. οι λαθρέμποροι τους παρακρατούν τα ταξιδιωτικά έγγραφα.

Επομένως, όταν μιλάμε για εμπορία ανθρώπων εκτός από την παράνομη μεταφορά ενός προσώπου αναφερόμαστε και στην περαιτέρω εκμετάλλευσή του με οποιοδήποτε τρόπο και την υποβίβασή του σε εμπορεύσιμο είδος. Ενδεικτικά, κάποιες μορφές που ενδέχεται να λάβει η εμπορία ανθρώπων είναι η εργασιακή εκμετάλλευση με την έννοια της καταναγκαστικής ή υποχρεωτικής, η σεξουαλική εκμετάλλευση, ειδικά των γυναικών και των παιδιών, η παιδική πορνογραφία, η αφαίρεση οργάνων και ιστών αλλά και άλλων στοιχείων του ανθρώπινου σώματος, η επαιτεία, το εμπόριο βρεφών για παράνομες υιοθεσίες και η στρατολόγηση ανηλίκων για τέλεση τρομοκρατικών ενεργειών.¹¹¹

Από την άλλη πλευρά πολλοί από τους μετανάστες εξαπατώνται μη γνωρίζοντας τι ακριβώς τους περιμένει με την άφιξή τους στη νέα χώρα. Έτσι, συμβαίνει να πέφτουν θύματα εκμετάλλευσης, εργασιακής, σεξουαλικής ή άλλης και κατά συνέπεια πολλές φορές υπό καθεστώς πραγματικής δουλείας, όμηροι μέχρι να αποπληρώσουν τα χρέη του ταξιδιού ή της εγκατάστασής τους στη νέα χώρα στον διακινητή. Τις περισσότερες φορές είναι ελάχιστοι εκείνοι που έχουν την δυνατότητα να αποπληρώσουν το κόστος πριν από το ταξίδι. Ωστόσο, στην εμπορία ανθρώπων παρόλο που μπορεί να έχει ως αφετηρία τη συναίνεση του θύματος στην μετανάστευση, κυρίως στην περίπτωση του ενήλικα, πάντα εμφωλεύει το ενδεχόμενο της εκμετάλλευσής του, γιατί δεν γνωρίζει τους όρους που θα του επιβάλλει ο διακινητής, δεδομένου ότι έχει αναλάβει κάποιο χρέος απέναντί του. Έτσι, ένας μετανάστης είναι πάντα ένα άτομο εν δυνάμει υπό εκμετάλλευση. Τούτο, δε είναι ακόμη πιο επικίνδυνο να συμβεί όταν το άτομο καθίσταται πιο ευάλωτο με τη συνδρομή δύο παραγόντων: α) η ηλικία, όταν το άτομο είναι ανήλικο και β) όταν το άτομο δεν έχει δυνατότητα άλλης επιλογής, όταν δηλαδή είναι αναγκασμένο από τις

¹¹¹ Συκιάτου Αθ., Εμπορία ανθρώπων στα Βαλκάνια, σελ 90 επ.

περιστάσεις να εγκαταλείψει την πατρίδα του, ιδίως στην περίπτωση των προσφύγων.¹¹²

Σύμφωνα με τα τελευταία στατιστικά στοιχεία του 2016 που έχει συγκεντρώσει η Διεθνής Οργάνωση Εργασίας σχεδόν 24.9 εκατομμύρια άνθρωποι παγκοσμίως είναι θύματα καταναγκαστικής εργασίας, εκ των οποίων 4.8 εκατομμύρια είναι θύματα καταναγκαστικής σεξουαλικής εκμετάλλευσης.¹¹³

Οι γυναίκες και τα κορίτσια αντιπροσώπευαν περισσότερο από το 99% όλων των θυμάτων της καταναγκαστικής σεξουαλικής εκμετάλλευσης. Περισσότερο από το 70% των θυμάτων της καταναγκαστικής σεξουαλικής εκμετάλλευσης βρισκόταν στην περιοχή της Ασίας και του Ειρηνικού, ακολουθεί η Ευρώπη και η κεντρική Ασία (14%), η Αφρική (8%), η Αμερική (4%) και τα Αραβικά Κράτη (1%). Από τα ερευνητικά δεδομένα του IOM προέκυψε ότι η διάρκεια της εκμετάλλευσης παρατείνεται, συνεπώς η διάρκεια εκμετάλλευσης των θυμάτων κατά μέσο όρο υπολογίζεται σε περίπου δύο χρόνια (23,1 μήνες) προτού απελευθερωθούν ή καταφέρουν να ξεφύγουν.¹¹⁴

Αν και οι γυναίκες εξακολουθούν να αποτελούν την πλειοψηφία των ανιχνευόμενων θυμάτων, σημειώθηκε συνολική μείωση του ποσοστού των γυναικών θυμάτων κατά την τελευταία δεκαετία, από 84% το 2004 σε 71% το 2014. Η τάση εντοπισμού ανδρών, αντίθετα, αυξάνεται κατά την ίδια περίοδο και περισσότερα από 1 στα 5 θύματα εμπορίας ανθρώπων μεταξύ 2012 και 2014 ήταν άνδρες.¹¹⁵

Πάνω από 1 εκατομμύριο των θυμάτων σεξουαλικής εκμετάλλευσης – το 21% του συνολικού αριθμού των θυμάτων- ήταν παιδιά κάτω των 18 ετών. Σύμφωνα με τη Σύμβαση της ΔΟΕ για τις χειρότερες μορφές εργασίας παιδιών, του 1999 κατά το άρθρο 182, όλα τα παιδιά που είναι θύματα εκμετάλλευσης οποιασδήποτε μορφής σεξουαλικής δραστηριότητας θεωρούνται θύματα καταναγκαστικής σεξουαλικής εκμετάλλευσης. Τα ανήλικα θύματα σεξουαλικής εκμετάλλευσης είναι ακόμα πιο δύσκολο να εντοπιστούν από τις αρχές, από άλλους φορείς που ασχολούνται με την

¹¹² Συγκιάτου Αθ., Ευρωπαϊκή Ένωση – Οργανωμένο Έγκλημα – Παράνομη Διακίνηση Ανθρώπων: Μία ιδιόρρυθμη δυναμική – διαλεκτική σχέση, ΠοινΧρ2008, 200 επ.

¹¹³ Τα στατιστικά δεδομένα και οι έρευνες είναι διαθέσιμα στο: www.ilo.org

¹¹⁴ Global Estimates of Modern Slavery: Forced Labour and Forced Marriage, Geneva, September 2017, σελ 39.

¹¹⁵ UNODC, Global Report on Trafficking in Persons, Vienna, 2016, σελ 23.

κακοποίηση ή από τις υπηρεσίες έρευνας και συγκέντρωσης στατιστικών στοιχείων. Επομένως, τα νούμερα, ειδικά σε αυτήν την κατηγορία θυμάτων, δεν αντιπροσωπεύουν τις πραγματικές διαστάσεις του φαινομένου.¹¹⁶

Από τα όσα παρατέθηκαν ανωτέρω γίνεται κατανοητό ότι το μεγάλο κέρδος σε συνδυασμό με τον χαμηλό κίνδυνο καταστροφής του «εμπορεύματος» (π.χ. σε αντίθεση με τα ναρκωτικά), όπως και η δυνατότητα «επαναχρησιμοποίησής» του εξηγεί εν μέρει την τρομακτική άνθιση που γνωρίζει το φαινόμενο της εμπορίας ανθρώπων ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια. Ακόμη, στις συνθήκες που συμβάλλουν στη διόγκωση του φαινομένου πρέπει να προστεθούν ο χαμηλός αριθμός συλλήψεων, ο ευάλωτος χαρακτήρας των θυμάτων, οι διαφορές μεταξύ των ποινικών συστημάτων, οι δυσκολίες στη συλλογή του αποδεικτικού υλικού, το γεγονός ότι στις περισσότερες χώρες η ποινική δίωξη εξαρτάται σχεδόν αποκλειστικά από την καταγγελία του θύματος και γενικά η ανυπαρξία σθεναρής αντίδρασης από μέρους των διωκτικών αρχών είτε λόγω διαφθοράς, είτε λόγω έλλειψης καλής οργάνωσης.

Η έλλειψη βιώσιμης οικονομικής και κοινωνικής προοπτικής, τα υψηλά ποσοστά ανεργίας και ο εφιάλτης μιας διαρκούς επεκτεινόμενης φτώχιας σε ορισμένες χώρες προέλευσης, καθώς και το επίπεδο οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης που υπάρχει στην Ευρώπη συμβάλλουν στη δημιουργία κλίματος που επιτρέπει στις εγκληματικές οργανώσεις να αποκομίζουν κέρδη από την εμπορία ανθρώπων. Η πλειονότητα των θυμάτων προέρχεται από χώρες με κατεστραμμένη οικονομία, όπου η φτώχεια, συνδυαζόμενη με την έλλειψη ευκαιριών και την αδυναμία εξεύρεσης εργασίας στην τοπική αγορά, κυρίως για τις γυναίκες, δημιουργεί πρόσθετες προϋποθέσεις που συμβάλλουν στην αύξηση της εμπορίας.

Έτσι, όσοι δεν μπορούν να μεταναστεύσουν νόμιμα ή να πληρώσουν τα ποσά που απαιτούνται για να περάσουν τα σύνορα λαθραία, καταλήγουν σχεδόν πάντα στα χέρια των δουλεμπόρων. Συνεπώς, η μεταφορά λαθρομεταναστών και η εμπορία ανθρώπων γίνονται με τον ίδιο ακριβώς τρόπο, ακολουθώντας τους ίδιους δρόμους και τις ίδιες μεθόδους, με τη μόνη διαφορά, ότι η μετανάστες ενδέχεται να μετατραπούν σε θύματα εμπορίας μόλις περάσουν τα σύνορα.¹¹⁷

¹¹⁶ UNODC, Global Report on Trafficking in Persons, Vienna, 2016, σελ 57 επ.

¹¹⁷ Συκιάτου Αθ., Ευρωπαϊκή Ένωση – Οργανωμένο Έγκλημα – Παράνομη Διακίνηση Ανθρώπων: Μία ιδιόρρυθμη δυναμική – διαλεκτική σχέση, ο.π.παρ., σελ 209 επ.

1.3.Ο κίνδυνος θυματοποίησης και εκμετάλλευσης κατά την μετανάστευση

Παρόλο που η μετανάστευση συνήθως έχει χαρακτήρα εκούσιο, δηλαδή είναι επιλογή του ίδιου του ατόμου και πολλές φορές έχει θετικά αποτελέσματα για τα άτομα και τις κοινωνίες στο σύνολο, μπορεί, ωστόσο, να οδηγήσει στην αύξηση των φαινομένων της παράνομης διακίνησης, της εμπορίας ανθρώπων και της εκμετάλλευσης. Οι παράνομοι μετανάστες, για παράδειγμα, μπορεί να πέσουν θύματα εκβιασμού, σωματική βίας, απαγωγής για λύτρα, σεξουαλικής κακοποίησης και να εγκλωβιστούν σε δίκτυα ως διακινούμενα πρόσωπα.

Συχνά οι μετανάστες ξεκινούν το ταξίδι τους, εναποθέτοντας την τύχη τους στα χέρια των διακινητών και καταλήγουν κατά τη διάρκεια του ταξιδιού να γίνονται θύματα εμπορίας. Ακόμη και όταν φτάσουν στον προορισμό τους, όμως, οι μετανάστες που μετακινήθηκαν μέσω των νόμιμων ή παράνομων καναλιών παραμένουν ευάλωτοι στα κυκλώματα σωματεμπορίας και προς διάφορες άλλες μορφές εκμετάλλευσης. Αυτό συμβαίνει για πολλούς λόγους, μεταξύ των οποίων μπορεί να είναι γλωσσικά εμπόδια, αδυναμία κοινωνικής επανένταξης, αδίστακτοι εργοδότες που επωφελούνται της περιορισμένης γνώσης των μεταναστών για τις τοπικές συνθήκες και την μειωμένη διαπραγματευτική ισχύ. Οι αθρόες μετακινήσεις πληθυσμών λόγω κρίσεων όπως ένοπλες συγκρούσεις, πόλεμοι, φυσικές καταστροφές μπορούν επίσης να οδηγήσουν σε ευάλωτες πληθυσμιακές ομάδες που μπορούν να πέσουν θύματα σωματεμπορίας.¹¹⁸

Οι οικονομικοί μετανάστες που μετακινούνται για εύρεση εργασίας, οι οποίοι αποτελούν και την πλειονότητα των μεταναστών διεθνώς, αποτελούν μια ευάλωτη ομάδα προς εμπλοκή με τα δίκτυα εμπορίας κατά τη διαδικασία της μετακίνησής τους. Η μετανάστευση που οφείλεται σε οικονομικούς λόγους είναι ένα όλο και περισσότερο περίπλοκο φαινόμενο που λαμβάνει χώρα και αφορά όλες τις περιφέρειες του κόσμου.

¹¹⁸ IOM: IOM Global Compact Thematic Paper: Combating Trafficking in Persons and Contemporary Forms of Slavery (2017), Διαθέσιμο στο: https://www.iom.int/sites/default/files/our_work/ODG/GCM/IOM-Thematic-Paper-Trafficking-in-persons.pdf

Σε ορισμένες περιπτώσεις, μεταναστευτικές ροές όπως εκείνες μεταξύ Ασίας και Αραβικών κρατών και εντός Νότιας και Ανατολικής Ασίας το μέγεθος των μεταναστών έχει τριπλασιαστεί από το 1990. Οι ροές μεταναστών προς αναζήτηση προσωρινής απασχόλησης, ειδικά των ανειδίκευτων εργαζομένων υπερβαίνει τον αριθμό των ροών που επιδιώκουν την μόνιμη μετεγκατάσταση. Αυτό το γεγονός αποτελεί πρόκληση για την πολιτική διακυβέρνησης, η οποία θα πρέπει να διαχειριστεί την κατάσταση εξασφαλίζοντας παράλληλα μια αξιοπρεπή εργασία σε αυτήν την κατηγορία εργαζομένων.¹¹⁹

Αρκετά πρόσφατες έρευνες επιβεβαιώνουν την σύνδεση μεταξύ των δυο φαινομένων, της μετανάστευσης και της εμπορίας ανθρώπων. Το Γραφείο των Ηνωμένων Εθνών για τα Ναρκωτικά και το Έγκλημα (UNODC) αναφέρει ότι για το 60 % των θυμάτων σωματεμπορίας που εντοπίστηκαν μεταξύ 2012 και 2014, η χώρα προέλευσής τους ήταν άλλη από εκείνη στην οποία έγιναν αντικείμενο εκμετάλλευσης.¹²⁰

Από τις έρευνες του ΔΟΜ αποδεικνύεται επίσης, ότι οι παράνομες δραστηριότητες που σχετίζονται με μορφές κακοποίησης και εκμετάλλευσης, περιλαμβάνοντας και το φαινόμενο της εμπορίας ανθρώπων, βρίσκουν έδαφος άνθησης στις διαδρομές που ακολουθούν οι μεταναστευτικές ροές. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η έρευνα παρακολούθησης μεταναστευτικών ροών του ΔΟΜ, η οποία διεξήχθη στη διαδρομή μεταξύ κεντρικής Μεσογείου και Ευρώπης από τη Βόρεια Αφρική (κυρίως Λιβύη). Τα αποτελέσματα της έρευνας αυτής έδειξαν ότι τα 3/4 των ερωτηθέντων ανέφεραν περιπτώσεις κακοποίησης, εκφοβισμού, εκμετάλλευσης και δραστηριότητες που αφορούν την εμπορία ανθρώπων.¹²¹

¹¹⁹ ILO: Addressing governance challenges in a changing labour migration landscape, Report IV, International Labour Conference, 106th Session (2017).

¹²⁰ UNODC, Global Report on Trafficking in Persons 2016.

¹²¹ IOM: Flow Monitoring Surveys: The Human Trafficking and Other Exploitative Practices Prevalence Indication Survey, June 2017, <http://migration.iom.int/Europe/>.

Επιπλέον, μέσα από τα ευρήματα της έρευνας της UNICEF και του IOM επισημάνθηκε ο κίνδυνος που ελλοχεύει να πέσουν θύματα εμπορίας και εκμετάλλευσης τα παιδιά και νέοι κατά τη μετακίνησή τους μέσω της Μεσογείου.¹²²

Η εκμετάλλευση των μεταναστών που μετακινούνται με σκοπό την αναζήτηση εργασίας μπορεί να εμφανιστεί με διάφορους τρόπους, όπως για παράδειγμα με πρόσθετες χρεώσεις κατά την διαδικασία πρόσληψης, με ψεύτικες υποσχέσεις αναφορικά με την αμοιβή και τις συνθήκες εργασίας αλλά και για την ίδια την φύση της εργασίας. Κατά αυτόν τον τρόπο, οι εργαζόμενοι μετανάστες βρίσκονται υπό καθεστώς ακατάλληλων συνθηκών εργασίας με αμοιβές πολύ κατώτερες των κρατικών βασικών μισθών, εγκλωβισμένοι σε αυτήν την κατάσταση λόγω της ιδιότητας τους ως μετανάστες. Εμπόδια όπως είναι οι άδειες παραμονής, πιστοποιητικά, γραφειοκρατικές διαδικασίες αλλά και το χρέος που μπορεί να οφείλουν για την εγκατάστασή τους στο νέο έδαφος δυσχεραίνουν ακόμα περισσότερο την κατάσταση προς αναζήτηση νέας εργασίας. Παρόλο που γίνεται μια προσπάθεια αύξησης των μέτρων προστασίας που λαμβάνονται για τους εργαζόμενους μετανάστες, ιδίως μέσω διμερών συμφωνιών, υπάρχει συνεχής ανάγκη μεταρρύθμισης των συστημάτων πρόσληψης και σύναψης συμβάσεων που θέτουν τα μεταναστευτικά ρεύματα εργαζομένων σε κίνδυνο καταναγκαστικής εργασίας και εμπορίας ανθρώπων.

1.4. Η παράνομη διακίνηση προσφύγων

Οι πρόσφυγες έχουν ειδικά δικαιώματα και χρήζουν διεθνούς προστασίας. Στο σύγχρονο διεθνές δίκαιο, το νομικό καθεστώς που εφαρμόζεται στους πρόσφυγες πηγάζει σε οικουμενικό επίπεδο από τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Καθεστώς των Προσφύγων της 28ης Ιουλίου 1951 και το Πρωτόκολλο για το Καθεστώς των Προσφύγων της 31ης Ιανουαρίου 1967. Κατά το χρόνο της νέας αυτής

¹²² UNICEF and IOM: Harrowing Journeys: Children on the Move across the Mediterranean Sea, at Risk of Trafficking and Exploitation (2017), https://www.iom.int/sites/default/files/press_release/file/Harrowing_Journeys_Children_and_youth_on_the_move_across_the_Mediterranean.pdf

έκδοσης του Εγχειριδίου 116 κράτη έχουν προσχωρήσει στο ένα ή και στα δύο από τα παραπάνω διεθνή κείμενα.¹²³

Σύμφωνα με τις διατάξεις του Άρθρου 1Α΄ της Σύμβασης του 1951, στην έννοια του όρου πρόσφυγας περιλαμβάνεται κάθε πρόσωπο το οποίο «συνεπεία γεγονότων επελθόντων προ της 1-1-1951 και δικαιολογημένου φόβου δίωξης λόγω φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, κοινωνικής τάξης ή πολιτικών πεποιθήσεων, ευρίσκεται εκτός της χώρας της οποίας έχει την υπηκοότητα και δεν δύναται ή, λόγω του φόβου τούτου, δεν επιθυμεί να απολαύει της προστασίας της χώρας ταύτης, ή εάν μη έχων υπηκοότητα τινά και ευρισκόμενο συνεπεία τοιούτων γεγονότων εκτός της χώρας της προηγούμενης συνήθους αυτού διαμονής, δεν δύναται ή, λόγω του φόβου τούτου δεν επιθυμεί να επιστρέψει σ' αυτήν».¹²⁴

Η σύμβαση του 1951 ορίζει, μεταξύ ειδικών εξαιρέσεων, ότι οι πρόσφυγες δεν πρέπει να τιμωρούνται για την παράνομη είσοδο ή διαμονή τους. Αυτή η αρχή αναγνωρίζει ότι η αναζήτηση ασύλου μπορεί να απαιτήσει από τους πρόσφυγες να παραβιάσουν κάποιες ρυθμίσεις που προβλέπονται από το μεταναστευτικό νομικό καθεστώς. Προκειμένου να φύγουν από την πατρίδα τους ή την χώρα υποδοχής όπου βρίσκεται στρατόπεδο προσφύγων, ή για να εισέλθουν σε μια χώρα προορισμού, οι πρόσφυγες συχνά καταφεύγουν σε εξωκοινοτικά μέτρα.

Η πρόσφατη κρίση των προσφύγων έχει οδηγήσει στην εκτόπιση ενός άνευ προηγούμενου αριθμού προσφύγων από τις χώρες τους. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών τα τελευταία δύο χρόνια έχουν εκτοπιστεί περισσότεροι άνθρωποι από οποιοδήποτε άλλο έτος από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Με τέτοιους πρωτοφανείς αριθμούς εκτοπισμένων που αναζητούν ένα ασφαλές καταφύγιο, η παράνομη διακίνηση προσφύγων έχει γίνει πιο προσοδοφόρος επιχείρηση από ποτέ για τις εγκληματικές οργανώσεις που διακινούν παράνομους μετανάστες.

Σύμφωνα με έρευνα που διεξήγαγε ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης για το trafficking αποδεικνύεται ότι 7 στους 10 πρόσφυγες και μετανάστες έχουν

¹²³ UNHCR, Handbook on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status Geneva, September 1979, HCR/IP/4/Eng.

¹²⁴ Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες. (1996). Συλλογή Συμβάσεων και Κειμένων Διεθνούς Δικαίου αναφορικά με τους Πρόσφυγες και τους Εκτοπισμένους πληθυσμούς. Τόμος Ι. Συμβάσεις και Νομικά Κείμενα Παγκόσμιου Χαρακτήρα. Υπεύθυνος έκδοσης, Jean-Pierre Colombey. Geneva. (1995). Αθήνα, σελ 11.

πέσει θύματα trafficking στην προσπάθειά τους να προσεγγίσουν τη Μεσόγειο. Πιο συγκεκριμένα, ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης με στόχο να αναδείξει τις συνθήκες υπό τις οποίες βρίσκεται πρόσφορο έδαφος το trafficking και άλλες πρακτικές εκμετάλλευσης, διεξήγαγε έρευνα σε δείγμα 4.328 ανθρώπων που επιχείρησαν να προσεγγίσουν τη Μεσόγειο. Η έρευνα διεξήχθη από τον Ιούνιο έως και τον Σεπτέμβριο του 2016 στην Ελλάδα, την Ιταλία, την Ουγγαρία, τη Σερβία και την ΠΓΔΜ.

2. Η λειτουργία των εγκληματικών δικτύων παράνομης διακίνησης ανθρώπων: Δράστες και Διαδικασίες

2.1. Οι δράστες και ο ρόλος τους στην παράνομη διακίνηση ανθρώπων

Το έγκλημα της παράνομης διακίνησης ανθρώπων αποτελείται από διάφορα στάδια μέχρι την επίτευξη της λαθραίας μετακίνησης των προσώπων και συνήθως απαιτείται ένας αριθμός δραστών με διαφορετικούς ρόλους. Στις περιπτώσεις παράνομης διακίνησης προσώπων μικρής κλίμακας, οι ίδιοι οι διακινητές συμμετέχουν κατά την διαδικασία της επιχείρησης χωρίς να εκμισθώνουν άλλα άτομα. Στα πλαίσια των μεγαλύτερων δικτύων διακίνησης όμως, είναι εμφανές ότι υπάρχει κατανομή των εργασιών και των ρόλων με την εμπλοκή περισσότερων ατόμων. Έτσι ώστε, οι επικεφαλές των παράνομων δικτύων να έχουν τις ελάχιστες πιθανότητες να εντοπιστούν ανάμεσα στα εμπλεκόμενα μέλη και να παραπεμφθούν στην δικαιοσύνη. Για τον λόγο αυτό καθίσταται ακόμα πιο δύσκολη η διακοπή των δικτύων παράνομης διακίνησης μεταναστών και εν γένει προσώπων, καθώς όταν συλλαμβάνονται από τις αρχές απλά μέλη της οργάνωσης, αντικαθίστανται εύκολα από άλλα άτομα.¹²⁵

α. Διοίκηση / οργάνωση της εγκληματικής οργάνωσης

Ο αρχηγός είναι το άτομο που έχει τη συνολική ευθύνη για την λειτουργία της εγκληματικής οργάνωσης για την παράνομη διακίνηση, όμοια με τον διευθυντή μιας επιχείρησης. Ο αρχηγός μπορεί να εκμισθώνει άλλα άτομα για την λειτουργία της εγκληματικής οργάνωσης. Ακόμη, επιβλέπει όλη την διαδικασία και αναθέτει έργα

¹²⁵ United Nations Office on Drugs and Crime. Basic Training Manual on Investigating and Prosecuting the Smuggling of Migrants.

και συγκεκριμένους ρόλους στους διακινητές που θα διεκπεραιώσουν την αποστολή. Η θέση της διοίκησης επίσης ασχολείται με την επιλογή της μεθόδου που ακολουθείται, δηλαδή ποια διαδρομή θα ακολουθήσουν οι διακινητές, τον τρόπο μετακίνησης και την διαμονή των λαθρομεταναστών. Το διοικητικό μέλος της εγκληματικής οργάνωσης είναι εκείνο που διατηρεί πολλές επαφές. Μια ολόκληρη επιχείρηση παράνομης διακίνησης προσώπων μπορεί να οργανωθεί από ένα ή περισσότερα διοικητικά μέλη τα οποία μοιράζονται τη διαχείριση.¹²⁶

β. Στρατολόγηση

Εκείνοι που δραστηριοποιούνται στον τομέα της στρατολόγησης των υποψήφιων διακινούμενων προσώπων, διαφημίζουν τις «υπηρεσίες» τους και δημιουργούν επαφές μεταξύ των διακινητών και των ατόμων που αναζητούν τρόπο να μεταναστεύσουν. Παροτρύνουν τους ενδιαφερόμενους να οδηγηθούν στην παράνομη διακίνησή τους μέσω της σκόπιμης παραπληροφόρησής τους τόσο για τη διαδικασία μετανάστευσης όσο και για τις συνθήκες στη χώρα προορισμού. Με άλλα λόγια, εκμεταλλεύονται την δυσμενή κατάσταση που βρίσκονται οι υποψήφιοι μετανάστες και τους ωθούν να ακολουθήσουν την παράνομη οδό. Ο ρόλος τους στην εγκληματική οργάνωση μπορεί να περιλαμβάνει την είσπραξη των χρημάτων από τους υποψήφιους λαθρομετανάστες για την μεταφορά τους. Ακόμη, συχνά απευθύνονται και σε άλλα άτομα που δεν εμπλέκονται με την πράξη της παράνομης διακίνησης αλλά προσφέρουν υπηρεσίες πληροφοριοδοτών, οι οποίοι ανιχνεύουν που μπορεί να βρεθούν ενδιαφερόμενα άτομα προς μετανάστευση.¹²⁷

Τα άτομα που αναλαμβάνουν την στρατολόγηση των ενδιαφερόμενων προς την λαθραία μεταφορά τους σε άλλη χώρα μπορεί να συνεργάζονται με περισσότερους διακινητές και όχι αποκλειστικά με μια εγκληματική οργάνωση. Στις περισσότερες περιπτώσεις, είναι υπήκοοι της χώρας προέλευσης ή της χώρας προορισμού και κατέχουν την γνώση της γλώσσας των μεταναστών. Κάποιες φορές,

¹²⁶ Chin, Ko-Lin (2001). The social organisation of Chinese human smuggling. In *Global Human Smuggling: Comparative Perspectives*, Rey Koslowski and David Kyle, eds. Baltimore: John Hopkins University Press.

¹²⁷ Chin, Ko-Lin, and Sheldon Zhang. Characteristics of Chinese human smugglers. NIJ Research in Brief, August 2004. Washington, D.C.: United States Department of Justice, Office of Justice Programs. Available from www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/204989.pdf.

μάλιστα, μπορεί να είναι οικεία πρόσωπα για τους ενδιαφερόμενους και να τους γνωρίζουν προσωπικά.¹²⁸

γ. Μεταφορείς/ συνοδοί

Οι μεταφορείς και οι συνοδοί είναι τα πρόσωπα που συνταξιδεύουν με τους λαθρομετανάστες. Ουσιαστικά, αποτελούν τα μέλη της εγκληματικής οργάνωσης που διεξάγουν το πρακτικό κομμάτι της επιχείρησης της μεταφοράς των προσώπων. Ακολουθούν την πορεία του ταξιδιού που έχει προσχεδιαστεί που μπορεί να διασχίζει τα σύνορα ενός ή περισσότερων κρατών. Τα διακινούμενα πρόσωπα μπορεί να ανατεθούν σε διαφορετικούς μεταφορείς που είναι υπεύθυνοι για τη συνοδεία τους στα διάφορα στάδια του ταξιδιού. Ο αριθμός των μεταφορέων ή συνοδών που εναλλάσσονται εξαρτάται από την απόσταση και τη διάρκεια του ταξιδιού. Οι μεταφορείς/ συνοδοί προέρχονται κυρίως από τις παραμεθόριες περιοχές, έτσι ώστε να είναι γνώστες των διαδρομών και του τόπου που λαμβάνουν χώρα οι διελεύσεις των λαθρομεταναστών.¹²⁹

Στο ενδεχόμενο σύλληψης και εξάρθρωσης της εγκληματικής ομάδας από τις αρχές, οι εν λόγω μεταφορείς συνήθως προσποιούνται ότι αποτελούν και οι ίδιοι μετανάστες που ξεγελάστηκαν από τους διακινητές. Δεδομένου ότι οι μεταφορείς/ συνοδοί είναι συνήθως εύκολο να βρεθούν κάθε φορά που έχει προγραμματιστεί κάποιο δρομολόγιο, η απώλεια τους από το δίκτυο δεν επηρεάζει σε σημαντικό βαθμό τη λειτουργία του δικτύου παράνομης διακίνησης.¹³⁰ Ωστόσο, η συμβολή τους στην επιτυχή έκβαση της μεταφοράς των μεταναστών είναι σημαντική. Επιπλέον, η θέση αυτή τους επιτρέπει να ασκούν πίεση στους διακινητές είτε για την απομύζηση επιπλέον κέρδους είτε για την αλλαγή της συμφωνίας που έχουν συνάψει για το ταξίδι. Επομένως, ο ρόλος των μεταφορέων ή συνοδών έχει ισχυρό αντίκτυπο στην

¹²⁸ Van Liempt, Ilse (2007). Inside Perspectives on the Process of Human Smuggling. Policy Brief No. 3. Amsterdam: International Migration, Integration and Social Cohesion (IMISCOE). Διαθέσιμο στο www.imiscoe.org/publications/policybriefs/documents/PB3-Liempt.pdf.

¹²⁹ Chin, Ko-Lin, and Sheldon Zhang. Characteristics of Chinese human smugglers. NIJ Research in Brief, August 2004. Washington, D.C.: United States Department of Justice, Office of Justice Programs. Available from www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/204989.pdf.

¹³⁰ Nilufer Narli, Ayse. Human Trafficking and Smuggling: the Process, the Actors and the Victim Profile. In Trafficking in Persons in South East Europe - a Threat to Human Security. Vienna: National Defence Academy and Bureau for Security Policy, 2006.

φήμη που θα διαμορφωθεί για το εκάστοτε δίκτυο παράνομης διακίνησης όσον αφορά το ποσοστό επιτυχίας του, εάν δηλαδή φέρουν εις πέρας την διέλευση των μεταναστών από τα σύνορα χωρίς να γίνουν αντιληπτοί από τις αρχές.

Πρέπει, άλλωστε, να επισημανθεί ότι οι μεταφορείς/συνοδοί των λαθρομεταναστών δεν αποτελούν πάντοτε κομμάτι του ευρύτερου δικτύου παράνομης διακίνησης ανθρώπων αλλά ορισμένοι μπορεί να παρέχουν υπηρεσίες σε ad hoc βάση ή να αναζητούν υποψήφιους πελάτες στις παραμεθόριες περιοχές, συμπεριλαμβανομένων των σταθμών λεωφορείων ή γέφυρες στα σύνορα.

δ. Παρατηρητές, οδηγοί, αγγελιοφόροι και όργανα εποπτείας

Οι παρατηρητές, οι οδηγοί και οι αγγελιοφόροι εκτελούν ad hoc αναθέσεις που αποτελούν μέρος της διαδικασίας της παράνομης διακίνησης ανθρώπων. Οι παρατηρητές, για παράδειγμα, είναι υπεύθυνοι για την παροχή συγκεκριμένων πληροφοριών σχετικά με τους ελέγχους από την αστυνομία, τους συνοριοφύλακες ή από τους στρατιωτικό ανθρώπινο δυναμικό. Τα άτομα που έχουν ως αποστολή να παρακολουθήσουν τους ελέγχους που διεξάγουν οι αρχές συχνά ταξιδεύουν μπροστά από το όχημα που μεταφέρει τα διακινούμενα άτομα και επικοινωνούν με αυτό μέσω κινητού τηλεφώνου για να προειδοποιήσουν για πιθανούς ελέγχους.¹³¹

Τα άτομα που είναι υπεύθυνα για τη διασφάλιση της ομαλής διεξαγωγής της επιχείρησης διακίνησης, επιβλέπουν την ομάδα των διακινούμενων προσώπων και χρησιμοποιούν απειλές ή τη βία εναντίον τους, προκειμένου να τους εμποδίσουν να κάνουν θόρυβο αλλά και για να διατηρούν τον έλεγχο καθ'όλη τη διάρκεια του ταξιδιού.¹³²

ε. Φορείς παροχής υπηρεσιών και προμηθειών

Οι ad hoc φορείς παροχής υπηρεσιών και οι προμηθευτές έχουν μια σταθερή συνεργασία με τους διακινητές και η αμοιβή που τους καταβάλλεται αποτελεί ένα μερίδιο των εσόδων από την παράνομη δραστηριότητα της διακίνησης ανθρώπων. Σε

¹³¹ United Nations Office on Drugs and Crime. Issue Paper: A short introduction to migrant smuggling. Vienna, 2010. Διαθέσιμο στο www.unodc.org/unodc/en/human-trafficking/publications.html

¹³² Van Liempt, Ilse (2007). Inside Perspectives on the Process of Human Smuggling. Policy Brief No. 3. Amsterdam: International Migration, Integration and Social Cohesion (IMISCOE). Διαθέσιμο στο www.imiscoe.org/publications/policybriefs/documents/PB3-Liempt.pdf.

πολλές περιπτώσεις συνεργάζονται με περισσότερα από ένα δίκτυα ή ομάδες για να μεγιστοποιήσουν τα κέρδη τους¹³³. Για παράδειγμα, οι ιδιοκτήτες ή οι κατασκευαστές πλοίων μπορεί να παραχωρούν στους διακινητές τα πλοία τους για την μεταφορά των διακινούμενων προσώπων.

2.2. Το προφίλ των παράνομως διακινούμενων μεταναστών

Δεν είναι δυνατό τα ερευνητικά δεδομένα να αποδώσουν μια ακριβή εικόνα για το προφίλ των προσώπων που διακινούνται παράνομα, δεδομένου ότι οι πληροφορίες που είναι διαθέσιμες σήμερα είναι διάσπαρτες και ελλιπείς, ενώ παράλληλα οι παγκόσμιες τάσεις στη μετανάστευση συνεχώς μεταβάλλονται.

Η παράνομη διακίνηση προσώπων μπορεί να αφορά άντρες, γυναίκες και παιδιά, ωστόσο, πολλές είναι οι έρευνες που πραγματοποιήθηκαν σε πολλά διαφορετικά μέρη ανα τον κόσμο και ανέδειξαν ότι η πλειονότητα των λαθρομεταναστών αντιστοιχεί στους νέους άνδρες. Μια τάση που μπορεί να αποδοθεί στο γεγονός ότι στις περισσότερες κοινωνίες οι άντρες είναι εκείνοι που θα πρέπει να αναλάβουν την ευθύνη να εξασφαλίσουν τον βιοπορισμό της οικογένειας. Ωστόσο, οι διαθέσιμες πηγές αναφορικά με τη μετανάστευση κάνουν λόγο για αύξηση του αριθμού των γυναικών μεταναστών.¹³⁴ Η διαπίστωση αυτή εστιάζει κυρίως στον παράγοντα της φτώχειας που συντελεί στην ανοδική τάση του αριθμού γυναικών που μεταναστεύουν παράνομα. Από την άλλη πλευρά, παρατηρείται αύξηση στο ποσοστό των γυναικών με υψηλό μορφωτικό επίπεδο, οι οποίες δεν προέρχονται από το ίδιο υπόβαθρο όπως ανωτέρω καθώς ο παράγοντας της φτώχειας σε αυτήν την περίπτωση εξασθενεί.¹³⁵

Πολλοί είναι εκείνοι που οδηγούνται στην μετανάστευση δια της παράνομης οδού για διάφορους λόγους μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονται, η φτώχεια, οι φυσικές καταστροφές, οι συγκρούσεις, η ανυπαρξία ευκαιριών και ο υψηλός δείκτης ανεργίας στην χώρα προέλευσης τους. Άλλοι χρησιμοποιούν τους διακινητές για να

¹³³ Human Smuggling and Trafficking into Europe: A Comparative Perspective, Migration Policy Institute (February 2014), citing UN Drug Report (UNODC 2007).

¹³⁴ United Nations Office on Drugs and Crime. Toolkit to Combat Smuggling of Migrants: Tool 2 Actors and processes in the smuggling of migrants, New York, 2010.

¹³⁵ Στο ίδιο, σελ 7.

αναζητήσουν άσυλο. Όπως και να έχει, σε πολλές περιπτώσεις που οι δυνατότητες είναι λίγες και οι συνθήκες δεν επιτρέπουν τη νόμιμη μετακίνηση των μεταναστών σε άλλες χώρες, τότε είναι που οι μεταναστευτικές ροές καταφεύγουν στα παράνομα δίκτυα διακίνησης προσώπων.

Άλλες έρευνες υποστηρίζουν ότι η εθνικότητα των μεταναστών παίζει κάποιο ρόλο αναφορικά με τους διακινητές που θα επιλέξουν να απευθυνθούν οι υποψήφιοι λαθρομετανάστες, τον τρόπο αντιμετώπισής τους από τους διακινητές, τη διαδρομή που θα ακολουθήσουν και τον προορισμό.¹³⁶ Η επιλογή του μέσου, αν δηλαδή η μεταφορά θα γίνει διαμέσου ξηράς, θαλάσσης ή αέρος εξαρτάται από την οικονομική δυνατότητα του υποψήφιου λαθρομετανάστη. Συνήθως όμως, απαιτούνται περισσότερα του ενός μέσου για να ολοκληρωθεί η μεταφορά τους.

2.3. Το αντίτιμο για την παράνομη διακίνηση των προσώπων

Στις περισσότερες περιπτώσεις οι μετανάστες προκειμένου να συγκεντρώσουν το ποσό που απαιτείται για την μεταφορά τους από τους διακινητές αναγκάζονται να πουλήσουν την ιδιοκτησία τους, να δανειστούν από συγγενείς και φίλους αλλά και να πάρουν δάνεια με πίστωση. Οι μετανάστες που οφείλουν να αποπληρώσουν μεγάλα χρέη βρίσκονται υπό μεγάλη πίεση για να τα διευθετήσουν. Με άλλα λόγια, η πίεση που τους ασκείται προέρχεται όχι μόνο από τους διακινητές και από τα συγγενικά πρόσωπα αλλά και από το ίδιο το ταξίδι καθώς η πιθανότητα επιστροφής στην χώρα προέλευσης μοιάζει αδύνατη.¹³⁷ Το χρέος που συσσωρεύεται δεν μπορεί να χωρέσει διαπραγματεύσεις ακόμα και στο ενδεχόμενο που το διακινούμενο πρόσωπο δεν καταφέρει να ολοκληρώσει με επιτυχία το ταξίδι.

Το χρέος στους διακινητές καθιστούν τον μετανάστη ευάλωτο και σε δυσμενή θέση, ή αλλιώς έρμαιο στα χέρια των επιτηδίων εγκληματιών που θέλουν να αδράξουν την ευκαιρία ώστε να εκμεταλλευτούν περαιτέρω τους οφειλέτες. Υπό

¹³⁶ United Nations Office on Drugs and Crime. Smuggling of Migrants Into, Through and From North Africa: A Thematic Review and Annotated Bibliography of Recent Publications.

¹³⁷ United Nations Office on Drugs and Crime. The smuggling of migrants from a global perspective: a thematic review.

αυτές τις συνθήκες ελλοχεύει ο κίνδυνος το διακινούμενο πρόσωπο να πέσει θύμα εμπορίας ανθρώπων ή άλλων μορφών κακοποίησης. Θα πρέπει να επισημάνουμε ότι ο παράνομος μετανάστης δεν έχει κάποια διαπραγματευτική ισχύ αναφορικά με τη συμφωνία και το χρέος απέναντι στους διακινητές. Αυτό ακριβώς το γεγονός αναδεικνύει τον χαρακτήρα της εκμετάλλευσης και κάνει φανερή την σύνδεση του ενός εγκληματικού δικτύου με τα άλλα. Λειτουργεί δηλαδή σαν εναρκτήριο στάδιο θυματοποίησης του μετανάστη, όπου λόγω της σχέσης εξουσίας και του δεσμού του χρέους που έχει με τον διακινητή καθίσταται αντικείμενο περαιτέρω εκμετάλλευσης.

Το κόστος για την παράνομη μεταφορά του υποψηφίου μπορεί να αποπληρωθεί με διάφορους τρόπους, ανάλογα με την συμφωνία που συνάπτεται για κάθε περίπτωση. Θα μπορούσαμε να διακρίνουμε τρεις τρόπους σε γενικές γραμμές, πρώτον, η εκ των προτέρων πληρωμή του ποσού, δεύτερον με προκαταβολή όπου το πρόσωπο που θέλει να μεταφερθεί θα πρέπει να καταβάλει το 50% του ποσού εκ των προτέρων και το υπόλοιπο αφότου φτάσει στον προορισμό του. Η προκαταβολή συνήθως λαμβάνεται από ένα τρίτο μέρος και όχι από τον διακινητή αυτοπροσώπως. Η καταβολή του ποσού στον διακινητή σε αυτήν την περίπτωση πραγματοποιείται όταν η οικογένεια του μετανάστη επιβεβαιώσει την ασφαλή άφιξη του. Τρίτος τρόπος αποτελεί η πληρωμή ανά στάδιο σε διάφορα συμβαλλόμενα άτομα κατά την διαδικασία της παράνομης διακίνησης του μετανάστη.¹³⁸

2.4. Μορφές παράνομης διακίνησης μεταναστών

Η παράνομη διακίνηση των μεταναστών μπορεί να λάβει διάφορες μορφές. Μπορεί να αποτελεί δραστηριότητα ενός μεγάλου δικτύου, οπότε να είναι καλά οργανωμένη διαδικασία περιλαμβάνοντας τη χρήση εξελιγμένων μεθόδων όπως είναι τα πλαστά ταξιδιωτικά έγγραφα. Εν αντιθέσει με τα μεγάλα δίκτυα μπορεί να αποτελεί μια απλή διαδικασία κατά την οποία ο διακινητής μεταφέρει τον μετανάστη από τα σύνορα σε ένα άλλο κράτος λαθραία.¹³⁹ Επιπλέον, ο αριθμός των εμπλεκόμενων δραστών ποικίλλει σε μεγάλο βαθμό, από ένα άτομο σε ένα

¹³⁸ United Nations Office on Drugs and Crime. Basic Training Manual on Investigating and Prosecuting the Smuggling of Migrants.

¹³⁹ United Nations Office on Drugs and Crime. Issue Paper: A short introduction to migrant smuggling. Vienna, 2010.

εκτεταμένο δίκτυο που μπορεί να καλύπτει πολλές χώρες ή και περισσότερες από μία ηπείρους.¹⁴⁰

Η επικρατούσα απεικόνιση του φαινομένου της παράνομης διακίνησης μεταναστών συνήθως αντανακλά τη λειτουργία οργανωμένων εγκληματικών ομάδων που έχουν ένα είδος ιεραρχίας στη δομή τους και ακολουθούν καθιερωμένες πορείες διακίνησης όπως αυτές που χρησιμοποιούνται και για την διακίνηση ναρκωτικών.¹⁴¹ Παρόλο που αυτό ισχύει σε ορισμένες χώρες και περιφέρειες, δεν πρέπει να παραλείπονται οι περιπτώσεις όπου συναντώνται μικρότερες, ευέλικτες εγκληματικές ομάδες ή μεμονωμένοι δράστες, οι οποίοι επιχειρούν την παράνομη διακίνηση προσώπων κάθε φορά που προκύπτει τέτοια ανάγκη.¹⁴² Μολονότι τέτοιες ομάδες διαμορφώνουν ευρύτερα δίκτυα δεν πρέπει να συγχέονται με τις οργανώσεις που χαρακτηρίζονται από ιεραρχία στο πλαίσιο της μαφίας.¹⁴³

Οι κατηγορίες που ακολουθούν είναι γενικευμένες αναπαραστάσεις ορισμένων- όχι όμως όλων- των διαδικασιών της παράνομης διακίνησης προσώπων με ιδιαίτερη έμφαση στις οργανωτικές δομές. Η τυπολογία συντάχτηκε από τον Matthias Neske, ερευνητή του Ινστιτούτου Μετανάστευσης και Εθνοτικών Μελετών, στο Άμστερνταμ, ο οποίος βασίστηκε σε συνεντεύξεις με ειδικούς και στην εξέταση δικαστικών φακέλων στη Γερμανία σχετικά με 51 υποθέσεις, όπου συνολικά περίπου 20.000 άτομα διακινήθηκαν από πολλές εκατοντάδες διακινητών.¹⁴⁴

➤ «ατομική πρωτοβουλία διακίνησης με υψηλό βαθμό υπευθυνότητας»

Αυτή η μορφή διακίνησης συνεπάγεται την ανεξάρτητη οργάνωση του ταξιδιού από τον ίδιο τον μετανάστη, χωρίς προηγούμενη συμφωνία με κάποιον διακινητή. Οι λαθρομετανάστες αυτής της κατηγορίας ταξιδεύουν μόνοι και με τα

¹⁴⁰ Aronowitz, Alexis A. Smuggling and Trafficking in Human Beings: The Phenomenon, The Markets that Drive it and the Organisations that Promote it. *European Journal on Criminal Policy and Research*, vol. 9, No. 2 (June 2001).

¹⁴¹ United Nations Office on Drugs and Crime. *Smuggling of Migrants Into, Through and From North Africa: A Thematic Review and Annotated Bibliography of Recent Publications*.

¹⁴² United Nations Office on Drugs and Crime. *Basic Training Manual on Investigating and Prosecuting the Smuggling of Migrants*.

¹⁴³ Joseph Albini, *The American Mafia: Genesis of a Legend*, Appleton, Crofts, New York, 1971, σελ. 135.

¹⁴⁴ Matthias Neske, *Human smuggling to and through Germany*, *International Migration*, vol. 44, No. 4 (2006).

μέσα μαζικής μεταφοράς, αλλά σε ένα ορισμένο στάδιο του ταξιδιού τους απευθύνονται για βοήθεια σε έναν ή περισσότερους τοπικούς λαθρεμπόρους, για παράδειγμα, ώστε να περάσουν παράνομα ένα σύνορο.

- «καλυμμένη διακίνηση προσώπων»
(διακίνηση μεταναστών μέσω της κατάχρησης εγγράφων)

Ο ρόλος του διακινητή σε αυτήν την κατηγορία είναι η παροχή πλαστών εγγράφων (ταξιδιωτικά έγγραφα ή και άλλα) συμπεριλαμβάνοντας πλαστές αιτήσεις θεώρησης τροποποίηση αυθεντικών εγγράφων ή παραχάραξη. Μετά την λήψη των εγγράφων ο μετανάστης ταξιδεύει μόνος για την χώρα προορισμού.

- «προμελετημένο σχέδιο διακίνησης βήμα προς βήμα»

Η εν λόγω μορφή παράνομης διακίνησης μεταναστών περιγράφει μια προκαθορισμένη διαδικασία. Οι μετανάστες δεν έρχονται σε επαφή με τους τοπικούς διακινητές για να κάνουν διαπραγματεύσεις σχετικά με την μεταφορά τους αλλά απευθύνονται σε άλλα άτομα που λειτουργούν ως μεσάζοντες, οι οποίοι είναι ανεξάρτητοι αν και λειτουργούν σε στενή συνεργασία μεταξύ τους. Εκείνοι με τη σειρά τους θα αναλάβουν τις διαπραγματεύσεις με τα τοπικά δίκτυα που παρέχουν υπηρεσίες παράνομης διακίνησης. Οι «τοπικοί φορείς παροχής υπηρεσιών» είναι τυπικά υπήκοοι ή κάτοικοι της χώρας διελεύσεως, οι οποίοι αναλαμβάνουν ένα συγκεκριμένο στάδιο από την όλη διαδικασία της παράνομης διακίνησης των μεταναστών. Τα άτομα που αναλαμβάνουν τον ρόλο του μεσάζοντα όπως περιγράφηκε παραπάνω, συνήθως έχουν την ίδια εθνική προέλευση με τους μετανάστες.¹⁴⁵

Οι μετανάστες συνοδεύονται από τους διακινητές για το μεγαλύτερο μέρος του ταξιδιού. Τα άτομα που λειτουργούν ως διαπραγματευτές και εκείνα που παρέχουν τοπικές υπηρεσίες για την παράνομη διακίνηση των μεταναστών, όπως αναφέρθηκαν παραπάνω, δεν αποτελούν μέλη της οργάνωσης αλλά αποτελούν μέρος της διαδικασίας με κίνητρο το κέρδος, βάσει των αρχών της αγοράς και ειδικότερα της ζήτησης. Ωστόσο, με το χρόνο η επιτυχής συνεργασία οδηγεί σε μια δικτύωση

¹⁴⁵ Matthias Neske, Human smuggling to and through Germany, οπ.παρ, σελ 66

και σταθερότητα των σχέσεών τους όμοια με εκείνη ενός κύκλου τακτικών πελατών.¹⁴⁶

Κατά τον Neske, στις περιπτώσεις οργανωμένης δραστηριότητας παράνομης διακίνησης μεταναστών από περιοχές που δεν βρίσκονται σε κρίση, ως αποτέλεσμα συγκρούσεων όπως φαίνεται εδώ να χρησιμοποιεί την έννοια του όρου, η πλειονότητα των μεταναστών είναι γυναίκες και άντρες που ταξιδεύουν μόνοι. Ο Neske επισημαίνει δυο υποκατηγορίες. Πρώτη, οι μετανάστες που αποσκοπούν να βρουν την οικογένεια τους ή μέλη της κοινότητάς τους που έχουν ήδη εγκατασταθεί στο κράτος προορισμού. Συχνά συμβαίνει οι οικογένειες ή η κοινότητα να αναθέτουν στους διακινητές την μεταφορά των προσώπων σε εκείνους.

Δεύτερη, οι μετανάστες που αποστέλλονται από την κοινότητα τους σε μια χώρα προορισμού, στην οποία όμως δεν διατηρούν επαφές. Αυτό είναι συχνό φαινόμενο οικογένειες ή κοινότητες που βρίσκονται κάτω από μη βιώσιμες συνθήκες διαβίωσης να αναθέτουν σε διακινητές την μεταφορά μελών τους σε κάποια άλλη περισσότερο βιώσιμη χώρα.¹⁴⁷ Οι διακινητές ανεξέλεγκτα αυξάνουν το κόστος της διακίνησης των προσώπων και συνεπώς μετατρέπονται σε εν δυνάμει θύματα εμπορίας και εκμετάλλευσης στην χώρα προορισμού.¹⁴⁸

Από την άλλη πλευρά, στις περιπτώσεις οργανωμένης δραστηριότητας παράνομης διακίνησης μεταναστών από περιοχές που βρίσκονται σε κρίση, ως αποτέλεσμα συγκρούσεων, οι μετανάστες συνήθως στηρίζονται σε υπάρχουσες επαφές.¹⁴⁹ Τέτοιες περιπτώσεις αποτελούν είτε όταν μια ολόκληρη οικογένεια είτε περισσότερα από ένα μέλη μιας οικογένειας μεταναστεύουν μαζί. Οι χώρες προέλευσης τους είναι συνήθως αυτές που αντιμετωπίζουν κρίσεις ως αποτέλεσμα σύγκρουσης. Ως εκ τούτου, οι χώρες προορισμού είναι συνήθως εκείνες στις οποίες ο μετανάστης έχει πολλές πιθανότητες να του χορηγηθεί άσυλο. Τα πρόσωπα που διακινούνται σε αυτές τις περιπτώσεις συνήθως εμπίπτουν σε μια ειδική κατηγορία,

¹⁴⁶ Aronowitz, Alexis A. *Illegal Practices and Criminal Networks involved in the Smuggling of Filipinos to Italy*. Executive summary. United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute, 2003, σελ 87

¹⁴⁷ Neske Matthias, *Human smuggling to and through Germany*, σπ.παρ, σελ 83

¹⁴⁸ Burrows, John, and Sarah Webb. *Organised immigration crime: a post-conviction study*. Research Report 15. London: Home Office, 2009. Διαθέσιμο στο: www.homeoffice.gov.uk/rds/pdfs09/horr15c.pdf.

¹⁴⁹ Heckmann Friedrich., *Illegal Migration: What Can We Know and What Can We Explain? The Case of Germany*. *International Migration Review*, vol. 38, No. 3 (2004), σελ 44

τους πρόσφυγες. Το δικαίωμα υποβολής αίτησης ασύλου διατηρείται ανεξάρτητα από τα μέσα με τα οποία το πρόσωπο εισήλθε στη χώρα.¹⁵⁰

2.3. Παραποίηση και παραχάραξη ταξιδιωτικών εγγράφων

Η βελτίωση των μεθόδων έλεγχου στα σύνορα έχουν οδηγήσει στην αυξημένη χρήση εξελιγμένων και υψηλής ποιότητας παραποιημένων ταξιδιωτικών εγγράφων. Τα πλαστά ή παραποιημένα έγγραφα είναι πολύ πιθανό να χρησιμοποιηθούν σε θαλάσσιους λιμένες και αεροδρόμια, όπου δεν παραλείπεται ποτέ ο έλεγχος. Πολλοί από τους λαθρομετανάστες δεν ταξιδεύουν με γνήσια ταξιδιωτικά έγγραφα. Οι διακινητές τους παρέχουν πλαστά, κλεμμένα ή παραποιημένα έγγραφα με σκοπό την απόκρυψη της πραγματικής τους ταυτότητας. Συχνά άλλωστε, οι διακινητές μετά την μεταφορά των μεταναστών συγκεντρώνουν τα πλαστά ταξιδιωτικά έγγραφα ώστε να τα επαναχρησιμοποιήσουν σε άλλη επιχείρηση διακίνησης.¹⁵¹

Τα εγκληματικά δίκτυα κάνουν αιτήσεις σε πρεσβείες ή προξενεία για ταξιδιωτικά έγγραφα, κυρίως θεωρήσεις και διαβατήρια, είτε άμεσα με πρόσχημα μια νομική επιχειρηματική δραστηριότητα, είτε μέσω του τομέα τουριστικών ταξιδιών.

Ένα ζήτημα που απασχολεί διεθνώς είναι η συχνότητα κλοπής κενών διαβατηρίων και οι θεωρήσεων από προξενεία σε όλο τον κόσμο. Τέτοια έγγραφα μπορούν εύκολα να τροποποιηθούν και να "εκδίδονται" στους μετανάστες ή μεταβιβάζονται σε άλλα πρόσωπα για χρήση σε εγκληματικές δραστηριότητες.¹⁵²

Η χρήση άλλων εγγράφων, όπως συμβάσεις ναυτολόγησης και άλλου είδους έγγραφα από τις ναυτιλιακές εταιρείες, μπορούν επίσης να χρησιμοποιούνται για να

¹⁵⁰ Beare Margaret E., *Illegal Migration: Personal Tragedies, Social Problems, or National Security Threats?* In *Illegal Immigration and Commercial Sex: The New Slave Trade*, Phil Williams, ed. London: Frank Cass and Co. Limited, 1999, σελ 75

¹⁵¹ European Police Office. *Facilitated illegal immigration into the European Union*. Διαθέσιμο στο: www.europol.europa.eu/publications/Serious_Crime_Overviews/Illegal_Immigration_Fact_Sheet_2009.PDF.

¹⁵² Heckman Friedrich., *Towards a better understanding of human smuggling*. Policy Brief No. 5. Amsterdam: European Network of Excellence on International Migration, Integration and Social Cohesion (IMISCOE), November 2007, σελ 58

επιτρέπουν στα άτομα να εισέρχονται ή να διέρχονται από κάποια χώρα χωρίς θεώρηση¹⁵³.

Τα κύρια έγγραφα που χρησιμοποιούνται για τη διευκόλυνση της παράνομης εισόδου στην Ευρωπαϊκή Ένωση περιλαμβάνουν¹⁵⁴:

- Διαβατήρια

Οι διάφοροι τύποι πλαστών διαβατηρίων που κατασχέθηκαν από φορείς επιβολής του νόμου περιλαμβάνουν τόσο πλαστά όσο και γνήσια διαβατήρια που έχουν παραποιηθεί, παραχαραχτεί, συχνά με αντικατάσταση της φωτογραφίας ή τροποποίηση της σελίδας των προσωπικών δεδομένων.

- Θεωρήσεις

Οι θεωρήσεις μπορεί να είναι πλαστογραφημένες ή να αποκτώνται με ψευδή στοιχεία όπως για παράδειγμα ως φοιτητική ή τουριστική αίτηση θεώρησης. Μια επιπλέον μέθοδο που εφαρμόζουν οι παράνομοι μετανάστες είναι η απόκτηση θεώρησης με νόμιμο τρόπο αλλά στη συνέχεια παραμένουν στη χώρα προορισμού πέρα από την ημερομηνία λήξης της θεώρησης. Αυτή η πράξη χαρακτηρίζεται ως παρατεταμένη παραβίαση της άδειας παραμονής, δηλαδή υπέρβαση της διάρκειας παραμονής που αναγράφεται στην θεώρηση. Ακόμη, οι σφραγίδες εισόδου και εξόδου μπορούν να παραποιηθούν για να υποδείξουν ότι ένα άτομο έχει εγκαταλείψει τη χώρα ή την περιοχή όταν στην πραγματικότητα βρίσκεται εντός της χώρας. Σε άλλες περιπτώσεις, μπορεί να μην απαιτείται θεώρηση για τη χώρα προορισμού, αλλά ο μετανάστης θα μπορούσε να παραβιάσει τους κανονισμούς λόγω παραμονής στη χώρα αυτή περισσότερο από ό, τι δικαιούται.

- Άδειες

Οι άδειες διαμονής και εργασίας μπορούν επίσης να υποστούν πλαστογράφηση. Έχουν υπάρξει περιπτώσεις στις οποίες ,οι παράνομοι μετανάστες

¹⁵³ United Nations Office on Drugs and Crime. Basic Training Manual on Investigating and Prosecuting the Smuggling of Migrants.

¹⁵⁴ European Police Office. Facilitated illegal immigration into the European Union. Διαθέσιμο στο: www.europol.europa.eu/publications/Serious_Crime_Overviews/Illegal_Immigration_Fact_Sheet_2009.PDF

ζητούν άσυλο σε ένα κράτος ενώ ήδη διαθέτουν την άδεια για τη διαμονή τους σε άλλο.

- Κατάχρηση γνήσιων ταξιδιωτικών εγγράφων

Ορισμένοι παράνομοι μετανάστες μπορεί να χρησιμοποιούν διαβατήριο που ανήκει σε άλλο άτομο με παρόμοια χαρακτηριστικά.

Είναι φανερό ότι η κατάχρηση εγγράφων διαδραματίζει όλο και μεγαλύτερο ρόλο στην διευκόλυνση της παράνομης μετανάστευσης. Καθώς τα μέτρα ασφαλείας στους συνοριακούς και τελωνειακούς ελέγχους ενισχύονται τα τελευταία χρόνια, πολλοί είναι εκείνοι που στρέφονται στους δράστες της παράνομης διακίνησης οι οποίοι αναπτύσσουν διαρκώς νέες τεχνικές και μεθόδους που διευκολύνουν την παράνομη διακίνηση προσώπων.

Επομένως, η παράνομη διακίνηση μεταναστών μέσω της κατάχρησης των εγγράφων αποτελεί μια ραγδαία αυξανόμενη επικερδή επιχείρηση για τους διακινητές. Αυτό αποδεικνύεται από στοιχεία των τελευταίων ετών που αναδεικνύουν την αυξανόμενη σημασία της οργανωμένης κατάχρησης εγγράφων στην λειτουργία των δικτύων της παράνομης διακίνησης μεταναστών από την Ανατολική Ευρώπη και τον Καύκασο σε χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.¹⁵⁵ Όπως ήδη αναφέραμε, η κατάχρηση των εγγράφων μπορεί να πάρει πολλές μορφές, κοινά παραδείγματα αποτελούν η κλοπή ταυτότητας, η χρήση πλαστών εγγράφων, η χρήση ταυτότητας προσώπου με παρόμοια εμφάνιση ή μέσω ψευδούς αίτησης θεώρησης.

Πολλά κράτη έχουν ήδη αναλάβει πρωτοβουλίες για την καταπολέμηση της κατάχρησης εγγράφων και έχουν καθιερώσει εσωτερικούς μηχανισμούς ανταλλαγής πληροφοριών και κατάρτισης για να εξασφαλίσουν την αποτελεσματικότητα των προσπαθειών αυτών. Ωστόσο, κάποια κράτη εξακολουθούν να υστερούν στην ανάληψη αντίστοιχων μέτρων με αποτέλεσμα οι ομάδες οργανωμένου εγκλήματος να συνεχίζουν ανεμπόδιστα τις εγκληματικές τους δραστηριότητες σε αυτά τα εδάφη. Δεδομένου του διακρατικού χαρακτήρα της παραγωγής, προμήθειας και διανομής πλαστών εγγράφων καθώς και άλλων μορφών κατάχρησης εγγράφων, είναι σαφές ότι

¹⁵⁵ Salt John., Trafficking and Human Smuggling: A European Perspective. International Migration, vol. 38, No. 3 (Special Issue No. 1, 2000), σελ 34

η έλλειψη και η ανεπάρκεια κατάλληλων μηχανισμών αντιμετώπισης από τις χώρες προέλευσης ή διέλευσης έχει σημαντικές επιπτώσεις και για τις χώρες προορισμού.

Σε ορισμένες περιπτώσεις κατά τις οποίες ο παράνομος μετανάστης χρειάζεται μόνο μια πλαστή θεώρηση από τους διακινητές, μπορεί να προχωρήσει στο ταξίδι μόλις του παρασχεθεί, χωρίς οι διακινητές να συνδράμουν περαιτέρω στην πορεία του ταξιδιού. Σε άλλες, πάλι, ίσως χρειαστούν μέχρι δυο άτομα που θα οργανώσουν ολόκληρη τη διαδικασία για την απόκτηση των πλαστών εγγράφων. Ωστόσο, δεν πρέπει να παραλειφθεί ότι ενδέχεται να εμπλέκονται ολόκληρες εγκληματικές οργανώσεις στην παράνομη διακίνηση μεταναστών μέσω της διαδικασίας της κατάχρησης εγγράφων.¹⁵⁶

Στις περιπτώσεις όπου οι διακινητές συμμετέχουν σε όλη τη διάρκεια του ταξιδιού του μετανάστη, ένας «συντονιστής» στη χώρα προέλευσης συνεργάζεται με έναν «συντονιστή» στη χώρα προορισμού, ο οποίος οργανώνει την «κάλυψη» για τον μετανάστη ενημερώνοντας τις αρμόδιες αρχές ότι είναι υπεύθυνος για τον ταξιδιώτη. Πολλές φορές ο ίδιος ο «συντονιστής» που βρίσκεται στην χώρα προορισμού παριστάνει το πρόσωπο που αιτήθηκε την πρόσκληση για έκδοση θεώρησης στον μετανάστη. Ένα άλλο ενδεχόμενο θα μπορούσε να είναι η ανάθεση της ενέργειας αυτής σε τρίτο άτομο της χώρας προορισμού. Έπειτα, αφού ο μετανάστης λάβει τα απαραίτητα έγγραφα είναι σε θέση να ταξιδεύει ελεύθερα πέρα από τα σύνορα. Ωστόσο, όταν τέτοιου είδους "κάλυψη" παρέχεται με τη μορφή πρόσκλησης που απευθύνεται σε ομάδα τουριστών, ένας μετανάστης που ταξιδεύει μόνος του μπορεί να ανιχνευθεί ευκολότερα από τις αρχές.¹⁵⁷

Οι διακινητές που εμπλέκονται σε αυτό το είδος διακίνησης μεταναστών θεωρούν ότι λειτουργούν κυρίως ως «ταξιδιωτικοί πράκτορες» παρά ως δράστες παράνομης διακίνησης προσώπων. Τις περισσότερες φορές απαιτούν υπερβολικές αμοιβές για τις υπηρεσίες τους ενώ οι διακινούμενοι μετανάστες δεν έχουν άμεση επαφή μαζί τους. Βέβαια, η διαδικασία διακίνησης των προσώπων αποτελείται από διάφορες φάσεις που ποικίλλουν από περίπτωση σε περίπτωση. Στην πλειονότητα

¹⁵⁶ Sarrica, Fabrizio. The Smuggling of Migrants. A Flourishing Activity of Transnational Organized Crime. Crossroads, vol. 5, No. 3 (2005).

¹⁵⁷ Transnational Organized Crime: Impact from Source to Destination. Background paper prepared for the Vienna Forum to Fight Human Trafficking, Vienna, 13-15 February 2008. Διαθέσιμο στο www.unodc.org/documents/human-trafficking/Marika-Misc/BP027TransnationalOrganizedCrimeandHumanTrafficking.pdf.

των περιπτώσεων, εάν επρόκειτο για υπηρεσίες που αφορούν μόνο την παροχή πλαστών ταξιδιωτικών εγγράφων τότε η επαφή με τους μετανάστες λήγει.¹⁵⁸

¹⁵⁸ Schloenhardt Andreas., Organised Crime and Migrant Smuggling: Australia and the Asia- Pacific. Research and Public Policy Series, No. 44. Canberra: Australian Institute of Criminology, 2002.

Κεφάλαιο 3^ο

Διαφθορά και παράνομη διακίνηση ανθρώπων

1. Ο ρόλος της διαφθοράς στην διευκόλυνση της παράνομης διακίνησης ανθρώπων

1.1. Η διασύνδεση της διαφθοράς με την παράνομη διακίνηση ανθρώπων

Η διασύνδεση μεταξύ διαφθοράς και παράνομης διακίνησης προσώπων έχει πολλές διαστάσεις. Στην παρούσα μελέτη το εγχείρημά μας είναι να εξετάσουμε την διαφθορά ως παράγοντα διευκόλυνσης της παράνομης διακίνησης προσώπων. Τα δύο είδη εγκλημάτων συνδέονται με διάφορους τρόπους και η σύνδεσή τους εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από το επίπεδο ανάπτυξης ενός κράτους, το επίπεδο της διαφάνειας και ακεραιότητας που επικρατεί στα διάφορα θεσμικά όργανά του και από τη θεσμική ικανότητα του κράτους να προλαμβάνει και να καταπολεμά τη διαφθορά. Οι πολιτιστικοί, πολιτικοί και οι οικονομικοί παράγοντες διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο, όπως επίσης και οι κοινωνικές και οικονομικές πιέσεις σε ζητήματα που άπτονται της μετανάστευσης. Επομένως, ο ρόλος που διαδραματίζει η διαφθορά στην παράνομη διακίνηση των μεταναστών ποικίλλει σημαντικά από χώρα σε χώρα.¹⁵⁹

Βάσει ερευνητικών στοιχείων γίνεται φανερό ότι η διαφθορά εντείνει το φαινόμενο της παράνομης διακίνησης μεταναστών από μια χώρα διότι, όπως η φτώχεια, η ανασφάλεια και η βία, μπορεί να αποτελέσει παράγοντα ώθησης προς τη μετανάστευση και να δημιουργήσει έτσι μια αγορά για τους διακινητές.¹⁶⁰ Η θέση αυτή συμφωνεί με τα πορίσματα της έρευνας του διεθνούς φαινομένου της εμπορίας ανθρώπων, από τα οποία προκύπτει ότι η διαφθορά αποτελεί παράγοντα διευκόλυνσης της εμπορίας ανθρώπων.¹⁶¹

Η διαφθορά μπορεί να λάβει χώρα σε οποιοδήποτε στάδιο της διαδικασίας της παράνομης διακίνησης των προσώπων, κατά την έναρξη ή την μεταφορά ως τον

¹⁵⁹ UNODC (2012). *Migrant Smuggling in Asia – A Thematic Review of the Literature*. Bangkok: UNODC.

¹⁶⁰ *Migration, Human Smuggling and Trafficking from Nigeria to Europe*, IOM Migration Research Series No. 23. Geneva: IOM.

¹⁶¹ Zhang S. X. and Pineda S. L (2008) “Corruption as a Causal Factor in Human Trafficking”, in *Organized Crime, Culture and Policies*, New York: Springer, σελ 21.

προορισμό. Δεδομένου ότι η διαφθορά αποδυναμώνει τα υπάρχοντα συστήματα και μέτρα που αφορούν την προστασία των συνόρων, τον έλεγχο της μετανάστευσης, την προστασία των προσφύγων και την επιβολή του νόμου, αποτελεί τροχοπέδη στις προσπάθειες περιορισμού της παράνομης διακίνησης ανθρώπων. Τα μεγάλα κέρδη που προκύπτουν από την παράνομη διακίνηση μεταναστών και την εμπορία ανθρώπων ευνοούν την εμφάνιση διαφθοράς σε διαστάσεις μεγάλης κλίμακας.¹⁶²

Η δωροδοκία και άλλες μορφές διαφθοράς χρησιμοποιούνται για να παρακάμψουν ή να εξουδετερώσουν τους υπάρχοντες ελέγχους και για την περαιτέρω εκμετάλλευση των παράνομων μεταναστών. Με τη χρήση πρακτικών διαφθοράς οι διακινητές είναι σε θέση να διαπράττουν ανεμπόδιστα τις παράνομες δραστηριότητες τους και να αποφεύγουν την άσκηση δίωξης από τις αρχές και την εμπλοκή τους με το σύστημα απονομής δικαιοσύνης γενικότερα. Επιπλέον, η διαφθορά λειτουργεί ως εμπόδιο στην διεθνή συνεργασία για την καταπολέμηση της παράνομης διακίνησης μεταναστών. Υπονομεύει κάθε σχέση εμπιστοσύνης και συνεργασίας των αρμόδιων φορέων σε ζητήματα μεταναστευτικής πολιτικής, ελέγχου των συνόρων και ανταλλαγής πληροφοριών για μια συντονισμένη προσπάθεια καταπολέμησης της παράνομης διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων.

Είναι ιδιαίτερα δύσκολο να υπάρξει κάποια σχετική εκτίμηση της διαφθοράς που σχετίζεται με την παράνομη διακίνηση ανθρώπων. Οι περισσότερες χώρες συνήθως δεν δημοσιεύουν δεδομένα σχετικά με περιστατικά διαφθοράς που έλαβαν χώρα σε τελωνειακούς ελέγχους ή στις υπηρεσίες ελέγχου της μετανάστευσης και επιβολής του νόμου. Ωστόσο, υπάρχουν σημαντικές ενδείξεις ότι σε ορισμένες χώρες ή σε συγκεκριμένες υπηρεσίες επιβολής του νόμου και τελωνειακούς σταθμούς η διαφθορά είναι ενδημική και διευκολύνει σε μεγάλο βαθμό την παράνομη διακίνηση ανθρώπων.¹⁶³

Σε ορισμένες περιοχές, ιδιαίτερα όταν τα σύνορα έχουν ανεπαρκή προστασία, ολόκληρη η περιοχή πλήττεται από το μεγάλο ποσοστό παράνομης διακίνησης μεταναστών, μια διαδικασία που φαίνεται να διευκολύνεται σημαντικά από τη

¹⁶² UNODC(2013). Issue Paper: Corruption and the Smuggling of Migrants. Vienna: United Nations, σελ 9.

¹⁶³ Johnston, M. (1998). "Cross-border Corruption Points of Vulnerability and Challenges for Reform", in Corruption and Integrity Improvement Initiatives in Developing Countries. New York: UNDP, σελ 18.

διαφθορά. Σε πολλές περιοχές της Αφρικής, για παράδειγμα, ενώ η παρουσία ελέγχου στις κύριες συνοριακές διελύσεις δεν είναι ελλιπής, τα σύνορα ωστόσο, έχουν μεγάλη έκταση κατά μήκος μεταξύ των κρατών με αποτέλεσμα να υπάρχει δυνατότητα εύκολης διέλευσης από κάποια σημεία για τους διακινητές ενώ ταυτόχρονα οι κρατικοί υπάλληλοι είναι ανοικτοί στη διαφθορά.¹⁶⁴ Σε τέτοια γεωγραφικά σημεία η διαφθορά δεν λειτουργεί μόνο υποστηρικτικά για την ανάδειξη της παράνομης διακίνησης ανθρώπων σε σημαντική βιομηχανία, αλλά συμβάλλει και στην αποδυνάμωση των τοπικών οργάνων επιβολής του νόμου και των συνοριακών ελέγχων, με αρνητικές συνέπειες για τη νομιμότητα αλλά και την αξιοπιστία του κοινού στις αρμόδιες αρχές. Κατά συνέπεια, η έλλειψη εμπιστοσύνης που προκαλεί η ενδημική διαφθορά αποδυναμώνει την διεθνή συνεργασία στο μεταναστευτικό ζήτημα και την διαχείριση και προστασία των συνόρων, την επιβολή του νόμου γενικότερα αλλά και στην προστασία των προσφύγων.¹⁶⁵

1.2. Η εμπλοκή διεφθαρμένων υπαλλήλων στην παράνομη διακίνηση μεταναστών

Όταν πρόκειται για κυβερνητικούς αξιωματούχους, η διαφθορά μπορεί να εμπλέκει τόσο το υψηλό όσο και το χαμηλό επίπεδο, από υπουργούς, διπλωμάτες και προξενικούς υπαλλήλους μέχρι συνοριοφύλακες, αστυνομικούς ή ακόμα και το προσωπικό καθαρισμού στα αεροδρόμια. Σε υψηλότερο επίπεδο, για παράδειγμα, οι υπάλληλοι των αρμόδιων υπηρεσιών έκδοσης θεωρήσεων και διευθύνσεων μετανάστευσης μπορεί να δωροδοκηθούν για παροχή κάποιας υπηρεσίας ή για παράλειψη των καθηκόντων τους. Σε κατώτερο επίπεδο, το προσωπικό ασφαλείας, του αεροδρομίου ή μιας αεροπορικής εταιρείας μπορεί να δωροδοκηθεί για να σφραγίσει ένα έγγραφο ή άλλες ενέργειες, όπως για παράδειγμα να ξεκλειδώσει μια πόρτα.¹⁶⁶

¹⁶⁴ Coluccello S. and Massey S. (2007). “Out of Africa: The Human Trade between Libya and Lampedusa”, Trends on Organized Crime, 10 (1):77–90, σελ 82.

¹⁶⁵ UNODC(2013). Issue Paper: Corruption and the Smuggling of Migrants. Vienna: United Nations, σελ 13.

¹⁶⁶ United Nations (2010). Report of the Monitoring Group on Somalia Pursuant to Security Council Resolution 1853 (2008), Security Council. S/2010/91, σελ 34.

Ωστόσο, η διαφθορά που συμβαίνει σε μικρή κλίμακα μπορεί να μετατραπεί σε συστημική και να εξαπλωθεί σε ένα σύστημα ή έναν οργανισμό, καθώς και στους αρμόδιους υπαλλήλους για τον έλεγχο της μετανάστευσης και την καταπολέμηση του φαινομένου της παράνομης διακίνησης μεταναστών. Όταν η διαφθορά γίνεται καθημερινή πρακτική εντός του πλαισίου λειτουργίας ενός οργανισμού ο οποίος έχει συσταθεί για την πρόληψη και τον έλεγχο της παράνομης μετανάστευσης και της παράνομης διακίνησης προσώπων, είναι ακόμα πιο δύσκολο αν όχι να εξαλειφθεί, να καταπολεμηθεί αποτελεσματικά.

Πολλοί από τους διεφθαρμένους υπαλλήλους δε συνεργάζονται με τους διακινητές μόνο για περιστασιακές δωροδοκίες. Αντίθετα, η έκταση της συνεργασίας τους με τους διακινητές συνεπάγεται ότι αποτελούν μέρος αυτής της εγκληματικής επιχείρησης. Υπάρχουν περιπτώσεις όπου οι υπάλληλοι είναι στην πραγματικότητα οι ηθικοί αυτουργοί ή ηγούνται μιας τέτοιας επιχείρησης διακίνησης προσώπων.¹⁶⁷

Σε άλλες περιπτώσεις, οι διεφθαρμένοι υπάλληλοι εμπλέκονται σε διάφορες μορφές εκβιασμού, σε πράξεις απάτης ή παρέχουν προστασία. Ακόμη, η εμπλοκή των διεφθαρμένων υπαλλήλων μπορεί να αφορά μια ορισμένη λειτουργία ανάμεσα στις εγκληματικές δραστηριότητες ενός δικτύου παράνομης διακίνησης προσώπων. Από την άλλη πλευρά, υπάρχουν υπάλληλοι που δεν εμπλέκονται προσωπικά σε μια εγκληματική δραστηριότητα, αλλά συμβάλλουν με άλλους τρόπους ώστε να είναι σε θέση να μοιράζονται τα κέρδη αυτών των εγκληματικών δραστηριοτήτων ή να εκμεταλλεύονται τους παράνομους μετανάστες και τους πρόσφυγες.

Η διαφθορά στο πλαίσιο των οργάνων επιβολής του νόμου και των συνοριακών ελέγχων διαθέτει κάποια χαρακτηριστικά που καθιστούν ιδιαίτερα δύσκολο τον έλεγχο. Για παράδειγμα, η ανεπαρκής εξωτερική εποπτεία, το περιθώριο μυστικότητας ή κάλυψης σε κάποιους τομείς, η διακριτική εξουσία που απολαμβάνουν και το επίπεδο αυτονομίας που συνήθως υπάρχει σε ορισμένες μονάδες αποτελούν παράγοντες που καθιστούν τις υπηρεσίες αυτές ευάλωτες στο φαινόμενο της διαφθοράς. Επιπλέον, οι υπάλληλοι σε τέτοιες υπηρεσίες βρίσκονται σε συχνή επαφή με πληροφοριοδότες και άλλα πρόσωπα που εμπλέκονται σε

¹⁶⁷ Watson, J. (2013, June 21). Former border patrol agents sentenced to 30 years in immigrant smuggling case. NBC News Διαθέσιμο στο http://usnews.nbcnews.com/_news/2013/06/21/19081188-formerborder-patrol-agents-sentenced-to-30-years-in-immigrant-smuggling-case?lite

εγκληματικές δραστηριότητες και ενδέχεται να βρίσκονται υπό πραγματική πίεση να προχωρήσουν σε πρακτικές διαφθοράς. Μερικές πρακτικές διαφθοράς μάλιστα, λαμβάνουν ευκαιρίες διάπραξης αποκλειστικά στις συγκεκριμένες κατηγορίες υπαλλήλων, δηλαδή στις αρμόδιες υπηρεσίες επιβολής του νόμου και φύλαξης των συνόρων.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να σημειώσουμε, ότι η επικράτηση της διαφθοράς και η έλλειψη πολιτικής βούλησης για την καταπολέμησή της φαίνεται να συμβαδίζουν. Είναι κοινός τόπος, ότι οι διεφθαρμένοι δημόσιοι λειτουργοί που επωφελούνται από την παράνομη διακίνηση προσώπων ή έχουν βρει άλλους τρόπους εκμετάλλευσης των παράνομων μεταναστών είναι σπάνια πρόθυμοι να υποστηρίξουν πολιτικές και μέτρα που είναι αποτελεσματικά στον αγώνα κατά της διαφθοράς και της παράνομης διακίνησης προσώπων.¹⁶⁸

1.3. Σύνδεση της διαφθοράς με το οργανωμένο έγκλημα

Η παράνομη διακίνηση των μεταναστών δεν προϋποθέτει πάντα την συγκρότηση οργανωμένων εγκληματικών ομάδων. Εντούτοις, στην παρούσα μελέτη το ενδιαφέρον στρέφεται κυρίως στην παράνομη διακίνηση προσώπων στο πλαίσιο του οργανωμένου εγκλήματος. Παρατηρείται λοιπόν, ότι οι εγκληματικές οργανώσεις συνήθως βασίζονται σε μεγάλο βαθμό στη διαφθορά, συχνά με τη χρήση εκφοβισμού και βίας, προκειμένου να διευκολύνουν την παράνομη διακίνηση προσώπων καθώς και άλλες μορφές διεθνικού οργανωμένου εγκλήματος. Οι εγκληματικές οργανώσεις επιδιώκουν να επωφεληθούν από την εξασθένιση του έλεγχου της μετανάστευσης, της προστασίας των συνόρων και των συστημάτων ασφαλείας μέσω της διαφθοράς.

Η παράνομη διακίνηση μεταναστών αποτελεί ουσιαστικά μια επιχείρηση και, όπως συμβαίνει σε κάθε άλλη επιχείρηση, οι εμπλεκόμενοι σε αυτήν επιθυμούν να μειώσουν το κόστος, να μεγιστοποιήσουν τα κέρδη τους ενώ παράλληλα η έκθεσή τους σε κίνδυνο να είναι όσο το δυνατόν μικρότερη. Εν προκειμένω ο κίνδυνος συνεπάγεται τη σύλληψη και δίωξη των δραστών από τις αρχές. Αυτό επιτυγχάνεται κυρίως με τη χρήση της διαφθοράς από τις μεγάλες οργανώσεις παράνομης

¹⁶⁸ Gounev, P., Dzhekova, R. and T. Bezlov (2012). Study of Anti-Corruption Measures in EU Border Control. Sophia: Center for the Study of Democracy, σελ 7.

διακίνησης προσώπων, όπου συνήθως διεξάγονται σε τακτική βάση. Τα μεγάλα κέρδη από τις παράνομες δραστηριότητες της διακίνησης επιτρέπουν την δωροδοκία των διεφθαρμένων υπαλλήλων και αφού εξαγοράζουν τη συνενοχή τους μπορούν και αναπτύσσουν ακόμα περισσότερο την δράση του δικτύου.¹⁶⁹

Η διαφθορά «εγγυάται» την προσφορά μιας «αξιόπιστης υπηρεσίας» στους παράνομους μετανάστες από τους διακινητές, η οποία αντιστοιχεί και σε μεγαλύτερες χρεώσεις. Η διαφθορά θα λέγαμε ότι διασφαλίζει όχι μόνο την απρόσκοπτη λειτουργία των δικτύων παράνομης διακίνησης προσώπων αλλά συνάμα και την ατιμωρησία τους.¹⁷⁰

Αναμφισβήτητα, στις περισσότερες περιπτώσεις οι εγκληματικές ομάδες που εμπλέκονται στην παράνομη διακίνηση μεταναστών στρέφονται στον εκφοβισμό και τη δωροδοκία διεφθαρμένων δημοσίων υπαλλήλων που είναι υπεύθυνοι για τη μετανάστευση και τον έλεγχο των συνόρων όπως επίσης και σε υπαλλήλους που είναι υπεύθυνοι για την παραγωγή, έκδοση ή έγκριση ταξιδιωτικών εγγράφων. Με άλλα λόγια, η διαφθορά αποτελεί στην πραγματικότητα κοινός παρανομαστής της παράνομης διακίνησης μεταναστών και της σωματεμπορίας που επιχειρείται από ομάδες στο πλαίσιο του οργανωμένου εγκλήματος. Οι εγκληματικές ομάδες προχωρούν στην αναζήτηση ευκαιριών, δηλαδή ευάλωτων υπαλλήλων που τείνουν να διαφθαρούν ευκολότερα από άλλους.¹⁷¹

Το φαινόμενο της διαφθοράς, όταν εντοπίζεται είτε στον έλεγχο των συνόρων, είτε στον έλεγχο της μετανάστευσης και τις υπηρεσίες επιβολής του νόμου, έχει επιπτώσεις που δεν αφορούν μόνο το έγκλημα της παράνομης διακίνησης μεταναστών. Αντιθέτως, όταν η διαφθορά μπορεί να διευκολύνει την παράνομη διακίνηση μεταναστών, μπορεί επίσης να χρησιμοποιηθεί και για τη διευκόλυνση άλλων μορφών διεθνικού εγκλήματος. Όταν οι δημόσιοι υπάλληλοι δωροδοκηθούν, η συνδρομή τους στις λειτουργίες των εγκληματικών δικτύων μπορεί να πάρει διάφορες μορφές. Κάποιες φορές μάλιστα οι ίδιοι μπορεί να μην αντιλαμβάνονται την ουσία

¹⁶⁹ Aronowitz A., (2001). "Smuggling and Trafficking in Human Beings: The Phenomenon, The Markets that Drive It and The Organisations that Promote It", *European Journal on Criminal Policy and Research*, 9 (2): 163–195, σελ 185.

¹⁷⁰ Carling J., (2006). *Migration, Human Smuggling and Trafficking from Nigeria to Europe*, IOM Migration Research Series No. 23. Geneva: IOM σελ 14.

¹⁷¹ Gouney, P., Dzhekova, R. and T. Bezlov (2012). *Study of Anti-corruption Measures in EU Border Control*. Sophia: Center for the Study of Democracy, σελ 66.

και την έκταση των εγκληματικών δραστηριοτήτων στις οποίες παίζουν ρόλο διευκολυντή.

Η σημασία της διαφθοράς, αντανακλάται στον τρόπο με τον οποίο οργανώνονται πολλά δίκτυα παράνομης διακίνησης ανθρώπων. Η δωροδοκία και η διατήρηση επαφών με διάφορους διεφθαρμένους υπαλλήλους αποτελεί μια βασική λειτουργία για τα δίκτυα παράνομης διακίνησης ανθρώπων.¹⁷² Λόγου χάρι, οι ερευνητές των εγκληματικών δικτύων παράνομης διακίνησης μεταναστών στην Ασία, επεσήμαναν ότι για τα μέλη επικρατούσε η αντίληψη ότι έπρεπε να διατηρούν καλές σχέσεις και να δωροδοκούν δημοσίους υπαλλήλους που ήταν πρόσωπα-κλειδιά στη δημόσια υπηρεσία. Η προσφορά τους συνήθως είχε να κάνει με την απόκτηση διαβατηρίων, πληροφορίες σχετικά με την αποφυγή ελέγχων, αλλά και πληροφορίες σχετικά με το ποιοι υπάλληλοι θα αντιστέκονταν στις πρακτικές διαφθοράς.¹⁷³

Υπάρχουν, επίσης, στοιχεία που αποδεικνύουν ότι ακόμα και όταν τα εγκληματικά δίκτυα δεν έχουν επαφές με διεφθαρμένους υπαλλήλους, φροντίζουν να συνεργάζονται με άλλα μέλη εγκληματικών οργανώσεων, τα οποία διατηρούν επαφές με διεφθαρμένους υπαλλήλους, ώστε να διευκολύνονται οι παράνομες δραστηριότητές τους.¹⁷⁴ Επομένως, είτε με τον ένα, είτε με τον άλλο τρόπο, αυτό που αποδεικνύεται είναι ότι η διαφθορά λειτουργεί ως παράγοντας διευκόλυνσης της παράνομης διακίνησης των προσώπων. Τα εγκληματικά δίκτυα μπορεί να διαφέρουν μεταξύ τους, ωστόσο, παρατηρείται μια σύγκλιση ως προς την χρήση της δωροδοκίας των δημοσίων λειτουργών, προκειμένου να διευκολύνεται η εγκληματική δράση τους.

Εξάλλου, οι έρευνες υποστηρίζουν ότι δεν υπάρχει σημαντική διαφορά ανάμεσα στο οργανωμένο έγκλημα της εμπορίας ανθρώπων που διαπράττεται διασυνοριακά από το οργανωμένο έγκλημα της παράνομης διακίνησης μεταναστών.¹⁷⁵ Κατά την διαπίστωση αυτή θα μπορούσαμε να οδηγηθούμε στο συμπέρασμα πως ό,τι ισχύει για την διαφθορά και τον ρόλο της στην διευκόλυνση της εμπορίας ανθρώπων, ισχύει και στην παράνομη διακίνηση μεταναστών. Από την

¹⁷² UNODC (2010). Issue Paper: Organized Crime Involvement in Trafficking in Persons and Smuggling of Migrants. Vienna: United Nations Office on Drugs and Crime.λ

¹⁷³ Zhang, S. and Chin K. (2002). The Social Organization of Chinese Human Smuggling - A Cross National Study. San Diego (CA): San Diego State University, σελ 20.

¹⁷⁴ UNODC (2010). Issue Paper: Organized Crime Involvement in Trafficking in Persons and Smuggling of Migrants. Vienna: United Nations Office on Drugs and Crime.

¹⁷⁵ Στο ίδιο, σελ

άλλη πλευρά, δεν χρειάζεται όλες οι επιχειρήσεις παράνομης διακίνησης μεταναστών να διεκπεραιώνονται από μια εγκληματική οργάνωση. Με την έννοια ότι μπορεί να εμπλέκονται δράστες που δεν είναι μέρος ενός ευρύτερου δικτύου σε όρους οργανωμένου εγκλήματος.¹⁷⁶

Επιπλέον, δεν είναι απόλυτα αναγκαία η χρήση πρακτικών διαφθοράς ή η διείσδυση δημόσιων φορέων για να πραγματοποιηθεί η διακίνηση των μεταναστών. Ιδίως, στις περιπτώσεις, όπου τα μέτρα προστασίας των συνόρων είναι ελλιπή, ίσως να μην χρειάζεται η εμπλοκή των υπαλλήλων. Για παράδειγμα, μια μελέτη για την παράνομη διακίνηση των Φιλιππινέζων στην Ιταλία έδειξε ότι ένα μεγάλο μέρος της διακίνησης πραγματοποιήθηκε χωρίς δωροδοκίες δημοσίων υπαλλήλων, ωστόσο στις μεγαλύτερες ομάδες μεταναστών που διακινήθηκαν σε όρους του οργανωμένου εγκλήματος ενεπλάκησαν διεφθαρμένοι δημόσιοι υπάλληλοι.¹⁷⁷

Στις περισσότερες περιπτώσεις, φαίνεται πως η διαφθορά είναι σχεδόν απαραίτητη. Για παράδειγμα, οι συνεντεύξεις με διακινητές στην Ασία έδειξαν ότι η συστηματική διαφθορά και δωροδοκία ήταν απαραίτητες για την ομαλή διεξαγωγή των επιχειρήσεων παράνομης διακίνησης των μεταναστών. Κι αυτό, διότι ελάχιστοι άνθρωποι μπορούσαν να εγκαταλείψουν τη χώρα χωρίς την συνδρομή διεφθαρμένων κρατικών υπαλλήλων.¹⁷⁸

Οι Buscaglia και van Dijk ερεύνησαν την διασύνδεση του οργανωμένου εγκλήματος με τη διαφθορά στον δημόσιο τομέα. Σύμφωνα με τα πορίσματα της έρευνάς τους αναδείχθηκαν πέντε επίπεδα διάβρωσης του δημόσιου τομέα. Το πρώτο επίπεδο συμπεριλαμβάνει σποραδικές πράξεις δωροδοκίας ή κατάχρησης της δημόσιας υπηρεσίας χαμηλόβαθμων αξιωματούχων από το οργανωμένο έγκλημα. Το δεύτερο επίπεδο περιλαμβάνει συχνές πράξεις διαφθοράς, όπως είναι η τακτή πληρωμή χαμηλόβαθμων αξιωματούχων από το οργανωμένο έγκλημα. Το τρίτο επίπεδο προκύπτει όταν το οργανωμένο έγκλημα διαβρώνει τη διοίκηση των δημόσιων υπηρεσιών στην προσπάθειά του να ασκήσει επιρροή, όπως λόγου χάρη

¹⁷⁶ Staring R., (2008). "Controlling Human Smuggling in the Netherlands: How the Smuggling of Human Beings Was Transformed into a Serious Criminal Offence", in D. Siegel and H. Nelen (eds.), *Organized Crime: Culture, Markets and Policies*, New York: Springer, σελ 165-181.

¹⁷⁷ Aronowitz R., (2003). *Illegal Practices and Criminal Networks Involved in the Smuggling of Filipinos to Italy*. Turino: UNICRI, σελ 11.

¹⁷⁸ Zhang, S. and Chin K. (2002). *The Social Organization of Chinese Human Smuggling - A Cross National Study*. San Diego (CA): San Diego State University, σελ 21.

στην πρόσληψη κρατικών υπαλλήλων ώστε να εξασφαλιστεί εύνοια για τις δραστηριότητές του.

Στο τέταρτο επίπεδο, το οργανωμένο έγκλημα αποσκοπεί στην διαφθορά των αρχηγών των υπηρεσιών που είναι, άμεσα ή έμμεσα, επιφορτισμένες με την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος. Ακόμη, το τέταρτο επίπεδο μπορεί να περιλαμβάνει και τις περιπτώσεις υπηρεσιών που μπορούν να παράσχουν μακροπρόθεσμα οφέλη σε μια εγκληματική οργάνωση, όπως είναι, για παράδειγμα, τα τελωνεία. Πρέπει υπογραμμίσουμε ότι αυτό το επίπεδο διαφθοράς έχει μακροπρόθεσμες αρνητικές επιπτώσεις στην ικανότητα του κράτους να εξαλείψει τη διαφθορά και το οργανωμένο έγκλημα. Τέλος, το πέμπτο επίπεδο διαφθοράς, αφορά την επέκταση της επιρροής του οργανωμένου εγκλήματος στους πολιτικούς ενός κράτους, γεγονός το οποίο επιτρέπει στο οργανωμένο έγκλημα να κατευθύνει τη νομοθετική λειτουργία, τους κατασταλτικούς μηχανισμούς, ακόμη και τις ίδιες τις δικαστικές αποφάσεις. Αυτός ο τύπος διαφθοράς αντιστοιχεί στους υψηλόβαθμους κρατικούς αξιωματούχους. Το οργανωμένο έγκλημα μπορεί συχνά να χρηματοδοτεί και τις πολιτικές εκστρατείες τους. Συνεπώς, ο τύπος αυτός αποτελεί το πιο υψηλό επίπεδο διαφθοράς του δημόσιου τομέα και ανοίγει το δρόμο για την μεγέθυνση και εδραίωση του υπερεθνικού οργανωμένου εγκλήματος.¹⁷⁹

2.Μορφές διαφθοράς στο πλαίσιο της παράνομης διακίνησης ανθρώπων

Η διαφθορά μπορεί να λειτουργήσει ως παράγοντας διευκόλυνσης της παράνομης διακίνησης ανθρώπων με πολλούς τρόπους. Σε προηγούμενο κεφάλαιο εξετάσαμε τον τρόπο λειτουργίας των δικτύων παράνομης διακίνησης, αναφερθήκαμε αφενός στους δράστες και τον ρόλο που διαδραματίζουν στις επιχειρήσεις διακίνησης μεταναστών ή άλλων προσώπων και αφετέρου στις διαδικασίες και τις μεθόδους που χρησιμοποιούν. Σε αυτές τις διαδικασίες η διαφθορά έχει τον πρώτο λόγο. Έτσι λοιπόν η διαδικασία που ακολουθείται μπορεί να διαφέρει καθώς και ο αριθμός των προσώπων που εμπλέκονται σε αυτήν, ωστόσο, η

¹⁷⁹ Buscaglia E. and Jan Van Dijk, στο Jan van Dijk / Vincenzo Ruggiero / Antoinette al-Mulla (eds), Forum on Crime and Society, vol. 3, no. 1 & 2, United Nations Publication, New York, 2004, σελ 23-24 διαθέσιμο στο: <http://www.unodc.org/pdf/crime/forum/forum3.pdf>

διαφθορά είναι αυτή που τις περισσότερες φορές δεν εκλείπει. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι η διαφθορά όχι μόνο διευκολύνει την παράνομη διακίνηση ανθρώπων αλλά αποτελεί συστατικό στοιχείο της. Πώς θα μπορούσε, άλλωστε, ένα ολόκληρο εγκληματικό δίκτυο που δρα σε μεγάλη κλίμακα, να πραγματοποιεί την παράνομη διακίνηση μεγάλου αριθμού ανθρώπων με επιτυχία, να λειτουργεί ανεμπόδιστα και ακόμη και όταν βρεθεί αντιμέτωπο με το σύστημα απονομής δικαιοσύνης να μπορεί να εξασφαλίζει την συνέχιση της λειτουργίας του χωρίς τη διαφθορά; Οι μορφές διαφθοράς που μπορεί να χρησιμοποιηθούν ποικίλλουν από περίπτωση σε περίπτωση.

Σε γενικές γραμμές, η διαφθορά σε σχέση με τα εμπλεκόμενα πρόσωπα και την ένταξή τους στον ιδιωτικό ή το δημόσιο τομέα, μπορεί να διακριθεί σε τέσσερις κατηγορίες περιπτώσεων. Στην πρώτη κατηγορία περιλαμβάνονται οι περιπτώσεις όπου ο διαφθείρων και ο διαφθειρόμενος εντάσσονται στο δημόσιο τομέα. Ένα παράδειγμα που θα μπορούσαμε να δώσουμε, σχετικά με το φαινόμενο της παράνομης διακίνησης, είναι όταν ένας δημόσιος υπάλληλος που εμπλέκεται στην παράνομη διακίνηση δωροδοκεί έναν άλλο δημόσιο υπάλληλο για την διευκόλυνση της διαδικασίας. Στη δεύτερη κατηγορία περιλαμβάνονται οι περιπτώσεις εκείνες όπου η μια εκ των δύο πλευρών εντάσσεται στο δημόσιο τομέα (διαφθείρων) και η άλλη στον ιδιωτικό τομέα (διαφθειρόμενος).¹⁸⁰ Ως παράδειγμα θα μπορούσε να αναφερθεί η περίπτωση όπου ένας δημόσιος υπάλληλος μπορεί να έχει διττό ρόλο, να έχει δωροδοκηθεί από τους διακινητές για να συμμετέχει στην επιχείρηση και να δωροδοκεί άλλα άτομα από τον ιδιωτικό τομέα όπως τουριστικά πρακτορεία, μεταφορικές επιχειρήσεις και άλλους ιδιωτικούς υπαλλήλους για την παροχή υπηρεσιών με σκοπό την διεκπεραίωση της διακίνησης.

Στην τρίτη κατηγορία περιλαμβάνονται οι κοινές περιπτώσεις διαφθοράς δημοσίων υπαλλήλων / λειτουργών από ιδιώτες.¹⁸¹ Εδώ τα παραδείγματα είναι πολλά και προσεγγίζουν την συνηθισμένη περίπτωση όπου ο διακινητής ή άλλα μέλη που συνεργάζονται με το δίκτυο δωροδοκούν έναν δημόσιο υπάλληλο. Στην τέταρτη κατηγορία ανήκουν οι περιπτώσεις όπου αμφότεροι οι εμπλεκόμενοι εντάσσονται στον ιδιωτικό τομέα. Ως παράδειγμα θα μπορούσε να αναφερθεί η περίπτωση όπου οι διακινητές δωροδοκούν ιδιωτικούς υπαλλήλους από διάφορες επιχειρήσεις που

¹⁸⁰ Παπανδρέου Π., Πρακτικά ζητήματα σε υποθέσεις εγκλημάτων διαφθοράς, σε: Ζιούβας Δ., (επιμ.), Δίκαιο και Πολιτική κατά της Διαφθοράς, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ 207.

¹⁸¹ στο ίδιο, σελ 207.

μπορούν να συμβάλλουν στην μεταφορά των προσώπων με την παροχή υπηρεσιών, οχημάτων ή προμηθειών.

Στη συνέχεια, θα παρουσιάσουμε τις μορφές διαφθοράς που εντοπίζονται στο φαινόμενο της παράνομης διακίνησης ανθρώπων. Θα μπορούσαμε να τις διαχωρίσουμε σε δυο κατηγορίες ανάλογα με το αν οι μορφές αυτές αφορούν την δωροδοκία υπαλλήλων του δημοσίου τομέα ή του ιδιωτικού. Οι μορφές που περιλαμβάνονται στην παρούσα ενότητα είναι ενδεικτικές, όπως ήδη αναφέραμε τα εγκλήματα διαφθοράς είναι όπως όλα τα εγκλήματα μοναδικά και κάθε φορά εκδηλώνονται με βάση τις παραμέτρους και τις συνθήκες μέσα στις οποίες πλαισιώνονται.

2.1 Διαφθορά στον δημόσιο τομέα

Η δωροδοκία αποτελεί τον πιο συνηθισμένο τρόπο εκδήλωσης της διαφθοράς. Η διαδικασία της παράνομης διακίνησης ανθρώπων ενέχει πολλές ευκαιρίες διάπραξης εγκλημάτων διαφθοράς στα διάφορα στάδια της. Οι περισσότερες ευκαιρίες για τη διάπραξη εγκλημάτων διαφθοράς βρίσκονται στις ακόλουθες διαδικασίες της παράνομης διακίνησης ανθρώπων¹⁸²:

- στην στρατολόγηση
- στα ταξιδιωτικά έγγραφα
- στην μεταφορά
- στη διέλευση των συνόρων
- στους ελέγχους των μεταναστών
- στην εκμετάλλευση των προσώπων κατά την διάρκεια του ταξιδιού
- στο ξέπλυμα των προϊόντων του εγκλήματος (δηλαδή τη νομιμοποίηση των εσόδων από παράνομες δραστηριότητες)

Οι δημόσιοι υπάλληλοι που είναι ευάλωτοι στη διαφθορά είναι τα όργανα της αστυνομίας και άλλων αρμόδιων αρχών επιβολής του νόμου, οι τελωνιακοί

¹⁸² UNODC (2010). Toolkit to combat smuggling of migrants. Vienna: United Nations, σελ 23-24.

υπάλληλοι, οι δημόσιοι υπάλληλοι σε υπηρεσίες και πρεσβείες θεωρήσεων, οι δημόσιοι υπάλληλοι στις υπηρεσίες ελέγχου των συνόρων, οι δημόσιοι υπάλληλοι σε υπηρεσίες σχετικές με τη μετανάστευση και στις μεταφραστικές υπηρεσίες αλλά και οι τοπικοί δημόσιοι υπάλληλοι. Ακόμη, άλλες θέσεις του δημοσίου τομέα που θα μπορούσαν να εμπλακούν με το έγκλημα της διαφθοράς είναι εκείνες που εντάσσονται στις δυνάμεις ασφαλείας και στις εθνικές ή διεθνείς στρατιωτικές δυνάμεις.

Οι μορφές διαφθοράς, ωστόσο, δεν είναι αποκλειστικό χαρακτηριστικό των μεγάλων «συνωμοσιών». Με την έννοια ότι το φαινόμενο της διαφθοράς παρουσιάζεται και με τη μορφή μικρής κλίμακας πράξεων διαφθοράς, που εφαρμόζονται από μεμονωμένους δημοσίους υπαλλήλους ή μικρές ομάδες δημοσίων υπαλλήλων οι οποίοι δεν είναι εμπλεκόμενα μέλη των δικτύων παράνομης διακίνησης ανθρώπων. Οι διεφθαρμένοι υπάλληλοι, εκμεταλλευόμενοι τη θέση τους σε δημόσιο αξίωμα, μπορεί να δωροδοκούνται για την επιτάχυνση της διαδικασίας νόμιμων αιτήσεων για θεωρήσεις, διαβατήρια και άλλα ταξιδιωτικά έγγραφα. Εκτός από την ιδιαίτερη μεταχείριση σε όσους δίνουν μίζες, οι δημόσιοι υπάλληλοι μπορεί να καθυστερούν στη λειτουργία της υπηρεσίας έως ότου προσφερθεί κάποιο «αντάλλαγμα». Ομοίως, οι διεφθαρμένοι δημόσιοι υπάλληλοι μπορεί να προβούν σε διάφορες τεχνικές για τη δημιουργία καθυστερήσεων σε διάφορες γραφειοκρατικές διαδικασίες.

Ένα παράδειγμα που αντανακλά το πως μια μορφή μικρής κλίμακας διαφθοράς μπορεί να έχει σημαντικές επιπτώσεις, αποτελεί η καθυστέρηση των ταξιδιωτών στο αεροδρόμιο λόγω της θεώρησης (visa). Προκειμένου να επικυρωθούν τα έγγραφά τους, οι δημόσιοι υπάλληλοι μπορεί να ζητούν να δωροδοκηθούν. Έτσι, παρόλο που σε τέτοιες περιπτώσεις μπορεί να εκδηλώνεται μια σχετικά μικρή μορφή διαφθοράς, η οποία μπορεί να μοιάζει ασήμαντη μπροστά στις προσπάθειες για την καταπολέμηση του εγκλήματος της παράνομης διακίνησης μεταναστών μεγάλης κλίμακας, οι κίνδυνοι που ελλοχεύουν είναι μεγάλοι. Κι αυτό, διότι οι διεφθαρμένοι υπάλληλοι είναι το αντικείμενο αναζήτησης των διακινητών, οι οποίοι δε θα διστάσουν με εκβιασμούς να τους υποχρεώσουν να συνεργαστούν στο πλαίσιο λειτουργίας του δικτύου παράνομης διακίνησης ανθρώπων. Κάτι, ακόμα, που πρέπει να επισημανθεί, είναι ότι οι συμπεριφορές των διεφθαρμένων δημοσίων υπαλλήλων μπορεί να θέσουν σε κίνδυνο ακόμα και τις ζωές των διακινούμενων προσώπων.

Έχουν αναφερθεί περιπτώσεις όπου τα διακινούμενα πρόσωπα κρατούνταν μέσα σε οχήματα μέχρι οι κρατικοί υπάλληλοι να εισπράξουν μίζες.¹⁸³

Σε αντάλλαγμα ενός μέρους των κερδών από τις δραστηριότητες παράνομης διακίνησης μεταναστών, οι υπάλληλοι μπορεί να απέχουν από την εφαρμογή του νόμου ώστε να επιτρέπουν στους εγκληματίες να λειτουργούν με σχετική ελευθερία. Οι δημόσιοι υπάλληλοι που υποκύπτουν σε τέτοιες εκφάνσεις διαφθοράς ενδέχεται στο μέλλον να εμπλακούν σε μεγαλύτερο βαθμό στις εγκληματικές ενέργειες καθώς θα είναι πλέον πιο ευάλωτοι στις πιέσεις και τις απειλές των διακινητών.

Στις μορφές διαφθοράς συγκαταλέγεται και η περίπτωση όπου ένας δημόσιος υπάλληλος επιδιώκει να καταχραστεί την επιρροή του για αθέμιτο όφελος. Ως παράδειγμα μπορεί να αναφερθεί μια περίπτωση όπου μια δημόσιος υπάλληλος καταχράστηκε τη θέση της για να διευκολύνει την παράνομη είσοδο και την παρατεταμένη διαμονή αλλοδαπών εργαζομένων στη χώρα, ώστε να μπορούν να εργαστούν για μια ξένη εταιρεία που δραστηριοποιούνταν στο χώρο. Το αντάλλαγμα της πράξης της ήταν η υπόσχεση θέσης εργασίας για τον σύζυγό της μέσα στην εν λόγω εταιρεία και η απασχόληση της μετά την συνταξιοδότηση της.

Οι δημόσιοι υπάλληλοι μπορεί να δωροδοκηθούν με σκοπό την αποκάλυψη εμπιστευτικών πληροφοριών. Οι αστυνομικοί, για παράδειγμα, θα μπορούσαν να δωροδοκηθούν από τους διακινητές με σκοπό να τους ενημερώνουν για τις έρευνες που βρίσκονται σε εξέλιξη, για νέα μέτρα ελέγχου ή άλλες ενέργειες που έχει αναλάβει η υπηρεσία τους για την καταπολέμηση του φαινομένου της παράνομης διακίνησης μεταναστών. Αυτή η μορφή διαφθοράς διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη διευκόλυνση της παράνομης διακίνησης προσώπων αλλά είναι ιδιαίτερα δύσκολο να εντοπιστεί.¹⁸⁴

Αξίζει να σημειωθεί ότι ορισμένοι διεφθαρμένοι υπάλληλοι και διακινητές μεταναστών δεν θεωρούν τους εαυτούς τους εγκληματίες. Μερικοί διακινητές αντιλαμβάνονται τους εαυτούς τους ως επιχειρηματίες που βοηθούν φίλους και γείτονες. Σύμφωνα με μία μελέτη που διεξήχθη σε ασιατική χώρα, οι διακινητές ανέφεραν ότι η διαφθορά και η δωροδοκία αποτελούν βασικά στοιχεία στις

¹⁸³ UNODC(2013) Issue Paper “Corruption and the Smuggling of Migrants”, Vienna:United Nations, σελ 15.

¹⁸⁴ Στο ίδιο, σελ 17.

επιχειρήσεις παράνομης διακίνησης ανθρώπων. Πολλοί από τους διεφθαρμένους αξιωματούχους που ασχολούνται με το λαθρεμπόριο μεταναστών τείνουν να καταλαμβάνουν κατώτερες αλλά κρίσιμες κυβερνητικές λειτουργίες, όπως η αναθεώρηση και η έγκριση των αιτήσεων διαβατηρίων, ο έλεγχος των ταξιδιωτών στα συνοριακά σημεία ελέγχου ή η παραγωγή πιστοποιητικών οικίας ή γάμου και άλλων εγγράφων. Σύμφωνα με τους ερευνητές, οι μετανάστες και οι διακινητές θεωρούσαν την διακίνηση των μεταναστών περισσότερο ως «καλή πράξη» παρά έγκλημα, γεγονός που μπορεί να εξηγήσει γιατί τόσοι πολλοί άλλοι νομοταγείς άνθρωποι συμμετέχουν στην διακίνηση. Σε μερικές περιπτώσεις, οι μετανάστες μπορεί ακόμη και να πιστεύουν ότι πληρώνουν για μια νόμιμη υπηρεσία.¹⁸⁵

Μια πρόσφατη μελέτη του Διεθνούς Οργανισμού Μετανάστευσης στην ανατολική Αφρική αποκάλυψε ότι σε ορισμένες περιπτώσεις, ο στρατός και η αστυνομία γνώριζαν καλά τα «οφέλη της παρακολούθησης των διακινούμενων μεταναστών».¹⁸⁶ Οι μετανάστες που έλαβαν μέρος στην έρευνα διηγήθηκαν διαφθορές ιστορίες διαφθοράς και ληστείας από μέρους της αστυνομίας και του στρατού κατά τη διάρκεια των ταξιδιών τους. Έτσι αποδεικνύεται ότι σε ορισμένες χώρες, η εκβίαση από αστυνομικούς και άλλους αξιωματούχους αποτελεί μια κοινή εμπειρία των παράνομων μεταναστών.¹⁸⁷

Η διαφθορά δεν θα μπορούσε να μην έχει ενεργό ρόλο στις διαδικασίες παραποίησης και πλαστογραφίας των ταξιδιωτικών εγγράφων με σκοπό την παράνομη διακίνηση ανθρώπων. Έτσι, η διαφθορά εμφανίζεται σε διάφορες διαδικασίες που αφορούν την έκδοση πλαστών ταξιδιωτικών εγγράφων ή και γνήσιων που εκδίδονται από τις αρμόδιες υπηρεσίες. Με διάφορες μεθόδους όπως μέσω κλοπής κενών εγγράφων από την υπηρεσία, τα οποία μπορούν να διατεθούν στην μαύρη αγορά, μέσω παράνομων επεκτάσεων θεωρήσεων σε ώρες εκτός λειτουργίας της υπηρεσίας ή μέσω άλλων τεχνασμάτων όπως δημιουργία πλασματικών εταιρειών για την χορήγηση πιστοποιητικών μόνιμης εργασίας, οι διεφθαρμένοι δημόσιοι

¹⁸⁵ Zhang, S. and K.-L. Chin (2004). Characteristics of Human Smugglers, NIJ Research in Brief, Washington (D.C.): U.S. Department of Justice, National Institute of Justice, σελ 10.

¹⁸⁶ IOM (2009). In Pursuit of the Southern Dream: Victims of Necessity. Geneva: International Organization for Migration.

¹⁸⁷ RMMS and DRC (2012). Desperate Choices – Conditions, Risks & Protection Failures Affecting Ethiopian Migrants in Yemen. Nairobi: The Regional Mixed Migration Secretariat and the Danish Refugee Council, σελ 47.

υπάλληλοι μπορούν να διευκολύνουν το φαινόμενο της παράνομης διακίνησης ανθρώπων.

2.2 Διαφθορά στον ιδιωτικό τομέα

Στον ιδιωτικό τομέα οι υπάλληλοι που είναι ευάλωτοι στην διαφθορά στο πλαίσιο της παράνομης διακίνησης ανθρώπων είναι κυρίως εκείνοι που εργάζονται σε ταξιδιωτικά πρακτορεία, αεροπορικές εταιρείες, μεταφορικές εταιρείες, χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και τράπεζες. Επιπλέον, άλλα άτομα που μπορεί να δωροδοκηθούν για να διευκολυνθεί η παράνομη διακίνηση προσώπων είναι οι ιδιοκτήτες και υπάλληλοι σε ξενοδοχεία και άλλες εγκαταστάσεων φιλοξενίας-διαμονής. Η παροχή υπηρεσιών διαμονής για ένα μεγάλο αριθμό μεταναστών είναι σημαντική για την έκβαση της επιχείρησης μεταφοράς του από ένα κράτος σε άλλο. Επίσης, πρέπει να προσθέσουμε στους εν δυνάμει δωρολήπτες τους ιδιοκτήτες σκαφών, πλοίων ή άλλων οχημάτων, τρένων και οδηγών ταξί, οι οποίοι μπορούν να συνδράμουν στην διευκόλυνση της μεταφοράς των διακινούμενων προσώπων.

Οι επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα και οι υπάλληλοι που είναι υπεύθυνοι για την παραγωγή διαφόρων εγγράφων ή αδειών σχετικά με την οργάνωση ταξιδιών ή την απασχόληση, μπορεί να δωροδοκηθούν για να διευκολύνουν μια επιχείρηση διακίνησης προσώπων. Επιπλέον, πρακτικές διαφθοράς μπορεί να εφαρμοστούν και σε φιλανθρωπικές ή ανθρωπιστικές οργανώσεις ή σε υπηρεσίες μετανάστευσης και προστασίας των προσφύγων. Οι ιδιωτικοί υπάλληλοι σε διάφορες εταιρείες παροχής υπηρεσιών μεταφορών, ασφαλείας, σε ταξιδιωτικά πρακτορεία, υπάλληλοι στα αεροδρόμια και τα λιμάνια είναι δυνητικά ευάλωτοι στη διαφθορά. Ακόμη, μέλη του κλάδου της αλιείας ενδέχεται να προσληφθούν από ομάδες οργανωμένου εγκλήματος για τη διευκόλυνση της παράνομης διακίνησης μεταναστών διαμέσου θαλάσσης.¹⁸⁸

Οι διεφθαρμένοι υπάλληλοι εταιρειών ιδιωτικών μεταφορών μπορεί να δωροδοκηθούν ώστε να επιτρέψουν την παράνομη επιβίβαση των διακινούμενων προσώπων ως επιβάτες σε επιβατηγά ή φορτηγά πλοία, σε εμπορευματοκιβώτια πλοίων ή σε αεροπλάνα. Επιπροσθέτως, οι διεφθαρμένοι υπάλληλοι τραπεζικών και

¹⁸⁸ UNODC (2011). Transnational Organized Crime in the Fishing Industry. Vienna: United Nations.

χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών μπορεί να δωροδοκηθούν για την παροχή πλαστών εγγράφων ή για τη διευκόλυνση της νομιμοποίησης εσόδων από τις παράνομες δραστηριότητες της παράνομης διακίνησης ανθρώπων.¹⁸⁹

Ένας συχνός τρόπος λειτουργίας της παράνομης διακίνησης μεταναστών είναι το «λαθρεμπόριο θεωρήσεων», κατά τον οποίο οι θεωρήσεις (συμπεριλαμβανομένων των ταξιδιωτικών, φοιτητικών και εργασιακών θεωρήσεων) αποκτώνται με δόλια μέσα. Οι μέθοδοι που χρησιμοποιούνται μπορεί να περιλαμβάνουν τη δημιουργία πλασματικών εταιρειών σε μια συγκεκριμένη χώρα προορισμού με σκοπό την υποτιθέμενη απασχόληση των προσώπων σε ένα πλασματικό υποκατάστημα αυτής της εταιρείας. Πρόσωπα κλειδιά αποτελούν οι δικηγόροι οι οποίοι μπορούν να αποσπάσουν μεγάλα ποσά για την συμμετοχή τους σε τέτοιες τεχνικές. Οι αιτήσεις θεωρήσεων βασίζονται συχνά σε άλλα πλαστά ή παραποιημένα έγγραφα όπως τα εισιτήρια πτήσης, κάρτες επιβίβασης, άδειες διαμονής που συχνά αποκτώνται μέσω μορφών διαφθοράς, προκειμένου να αποδειχθεί ότι η ταυτότητα του αιτούντος για θεώρηση είναι ίδια με εκείνη του διαβατηρίου.¹⁹⁰

3. Μέτρα πρόληψης της διαφθοράς

Στο Πρωτόκολλο για την παράνομη διακίνηση μεταναστών γίνεται αναφορά στα προληπτικά μέτρα που μπορούν να ληφθούν από τα κράτη μέλη. Το Πρωτόκολλο περιγράφει τα μέτρα που μπορούν να ληφθούν για την πρόληψη του φαινομένου της παράνομης διακίνησης μεταναστών και περιλαμβάνουν μέτρα σχετικά με τον έλεγχο των συνόρων και την ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των δικαιοδοσιών των κρατών μελών. Ακόμη, περιλαμβάνονται μέτρα για τη διασφάλιση της ασφάλειας και του ελέγχου των εγγράφων καθώς και προγράμματα που αφορούν την ενημέρωση του κοινού.

Στην παρούσα ενότητα το βάρος δίνεται στα μέτρα πρόληψης της διαφθοράς. Κι αυτό, διότι στην παρούσα μελέτη μας ενδιαφέρει να εξετάσουμε πως λειτουργεί η διαφθορά ως παράγοντας διευκόλυνσης της παράνομης διακίνησης ανθρώπων. Η

¹⁸⁹ UNODC(2013) Issue Paper “Corruption and the Smuggling of Migrants”, Vienna:United Nations, σελ 18.

¹⁹⁰ UNODC (2010). Issue Paper - Migrant Smuggling by Air. Vienna: United Nations, σελ 9.

πρόληψη της διαφθοράς έχει αναμφίβολα πρωταρχικό ρόλο στην αποτελεσματική πρόληψη του φαινομένου της παράνομης διακίνησης προσώπων.

Τα συστήματα και οι οργανισμοί που λειτουργούν με σκοπό τον έλεγχο της μετανάστευσης, την προστασία των συνόρων και την πρόληψη της παράνομης διακίνησης μεταναστών είναι ευάλωτοι στην διαφθορά που εμφανίζεται με ποικίλους τρόπους και διαφορετική κλίμακα κάθε φορά. Ως εκ τούτου, η εφαρμογή μιας αποτελεσματικής στρατηγικής πρόληψης της διαφθοράς για έναν συγκεκριμένο οργανισμό ή υπηρεσία βασίζεται συνήθως σε μια συστηματική αξιολόγηση του κινδύνου διαφθοράς σε όλα τα επίπεδα δραστηριότητας της εν λόγω υπηρεσίας, τον εντοπισμό των τρωτών σημείων και την ανάπτυξη και εφαρμογή μιας αποτελεσματικής στρατηγικής μετριασμού των κινδύνων. Επομένως, ο κίνδυνος επέκτασης της διαφθοράς στην υπηρεσία μπορεί να αντιμετωπιστεί και να μετριαστεί κατά τρόπο που θα συμβάλει στην πρόληψη του φαινομένου της παράνομης διακίνησης ανθρώπων συνολικά.

Αυτό που πρέπει να τονίσουμε είναι πως η δυσκολία εντοπίζεται στην ουσιαστική εφαρμογή των μέτρων κατά της διαφθοράς, από κοινού στον δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα. Δεν είναι αρκετό να μένουμε στην θεωρητική εξέταση των προληπτικών μέτρων που μπορούν να εφαρμοστούν αλλά πρέπει να μπορούν αυτά τα μέτρα να υλοποιηθούν εμπράκτως ώστε να υπάρξει ικανό αποτέλεσμα στον αγώνα κατά της διαφθοράς.

Σε μια υπηρεσία που είναι επιβαρυνμένη με τον έλεγχο της μετανάστευσης, της προστασίας των συνόρων και της επιβολής του νόμου, μπορεί να προκύψει μια «κουλτούρα» διαφθοράς η οποία τροφοδοτείται από ένα σύνολο αποτυχιών σε σχετικά πεδία¹⁹¹. Στα πεδία αυτά περιλαμβάνονται:

- η παρουσία μεροληπτικής στάσης και διαφθοράς κατά τις προσλήψεις προσωπικού, την εκπαίδευσή του και τις προωθητικές ενέργειες
- ανεπαρκείς πόροι
- διαστρεβλωμένες αντισταθμίσεις σχετικά με τη διάρθρωση των επιβραβεύσεων και των κινήτρων στο πλαίσιο λειτουργίας της υπηρεσίας
- ανίσχυρη διακυβέρνηση και έλλειψη λογοδοσίας

¹⁹¹ Miller, J. (2003). Police Corruption in England and Wales: Assessment of Current Evidence, Report 11/03. London: Home Office.

- έλλειψη διαφάνειας
- πολιτιστικές παραδόσεις που εμποδίζουν την ανάπτυξη επαγγελματικών και ηθικών προτύπων
- μια εσωτερική «υποκουλτούρα» που διαιωνίζει την αποδοχή της διαφθοράς και βοηθά στην νομιμοποίησή της

Μέτρα πρόληψης της διαφθοράς μπορούν να εφαρμοστούν σε διάφορους τομείς όπως, στην πολιτική διακυβέρνηση, στη λήψη αποφάσεων, στην διαχείριση του ανθρώπινου δυναμικού, στις επιθεωρήσεις, τον έλεγχο και την εποπτεία, στους μηχανισμούς καταγγελιών και στην καταπολέμηση της διαφθοράς.

Όσον αφορά την πολιτική και την διακυβέρνηση, η υιοθέτηση μιας πολιτικής μη ανοχής στη διαφθορά καθώς και η υιοθέτηση ηθικών προτύπων και κωδίκων συμπεριφοράς που να συμφωνούν με τα διεθνή πρότυπα θεωρούνται απαραίτητα στον αγώνα κατά της διαφθοράς. Στη λήψη αποφάσεων, είναι σημαντική η προώθηση της διαφάνειας και της λογοδοσίας σε όλες τις αποφάσεις και η εφαρμογή αρχών όπως των «τεσσάρων ματιών» που προβλέπουν ότι κάθε απόφαση πρέπει να λαμβάνεται από δύο τουλάχιστον άτομα και υποχρεώνει τους δημοσίους λειτουργούς της πρώτης γραμμής να εργάζονται σε ομάδες των δυο τουλάχιστον με συγκεκριμένη διάρκεια θητείας.

Αναφορικά με την διαχείριση του ανθρώπινου δυναμικού της υπηρεσίας, η εφαρμογή καλών πολιτικών και πρακτικών διαχείρισης του ανθρώπινου δυναμικού, συμπεριλαμβανομένων των προσλήψεων που τηρούν τις κατάλληλες προϋποθέσεις, με διαδικασίες αξιολόγησης, εκπαίδευσης, και ύπαρξης πειθαρχικών μέτρων, κρίνεται σημαντικό μέτρο για την πρόληψη της διαφθοράς. Επιπλέον, σημαντικός είναι ο προσδιορισμός των υπαλληλικών θέσεων όπου διατρέχουν τον κίνδυνο «κακοδιαχείρισης» και συνιστάται η λήψη ειδικών μέτρων εποπτείας, προστασίας και υποστήριξης τους. Ακόμη, κρίνεται αναγκαίος και ο προσδιορισμός των λειτουργιών, διαδικασιών ή συστημάτων της υπηρεσίας που ενδέχεται να είναι ευάλωτα στη διαφθορά ή να βρίσκονται σε καθεστώς ιδιαίτερης πίεσης για συμμετοχή σε διεφθαρμένες πρακτικές. Σημαντικά, επίσης, είναι τα προληπτικά μέτρα που αφορούν την ανασκόπηση της διάρθρωσης των κινήτρων του οργανισμού ή της υπηρεσίας, η παροχή καθοδήγησης και εκπαίδευσης όσον αφορά την άσκηση της διακριτικής εξουσίας και η διασφάλιση ότι συνοδεύεται από κατάλληλη επίβλεψη και εποπτεία.

Άλλο μέτρο που συνίσταται σχετικά με την πρόληψη της διαφθοράς είναι η ενίσχυση των λειτουργιών της διαχείρισης και εποπτείας σε ολόκληρη την υπηρεσία και υποβολή του προσωπικού σε ρόλους υψηλού κινδύνου σε ιδιαίτερα ισχυρή εποπτεία. Βασικό μέτρο αποτελεί η εναλλαγή θέσεων του προσωπικού με τυχαίες αλλαγές ως προς τις βάρδιες και τη διάρκεια, η τυχαία εναλλαγή των αξιωματικών, σε αντιστοιχία βεβαίως με τα καθήκοντά τους στην υπηρεσία, καθώς και η εναλλαγή των μελών ομάδας, μια διαδικασία γνωστή διεθνώς με τον όρο “rotation”. Ακόμη, σε ορισμένες περιπτώσεις προτείνεται και ο σχεδιασμός για την εναλλαγή του προσωπικού σε διαφορετικές θέσεις όταν αποσκοπεί στη μείωση της πιθανότητας εδραίωσης σχέσεων διεφθαρμένων πρακτικών.¹⁹²

Στον τομέα των επιθεωρήσεων, ελέγχων και εποπτείας, στα προτεινόμενα μέτρα συγκαταλέγονται η χρήση, κατά περίπτωση, εξοπλισμού ηλεκτρονικής παρακολούθησης και επιτήρησης, η θέσπιση αποτελεσματικών ανεξάρτητων μηχανισμών επιθεώρησης και ελέγχου, η εφαρμογή διαδικασιών και πρωτοκόλλων ελέγχου ακεραιότητας και η διεξαγωγή τακτικών ανεξάρτητων ελέγχων όλων των λειτουργιών του οργανισμού. Επιπλέον, πρέπει να επισημάνουμε την κρίσιμη σημασία της ανεξαρτησίας ενός εποπτικού μηχανισμού για όλες τις δραστηριότητες της υπηρεσίας.

Στη συνέχεια, σχετικά με τους μηχανισμούς καταγγελιών, τα μέτρα που προτείνονται περιλαμβάνουν την λειτουργία ενός ανεξάρτητου μηχανισμού καταγγελιών που συνοδεύεται από κατάλληλες ενέργειες παρακολούθησης και, όπου απαιτείται, η εφαρμογή πειθαρχικών μέτρων. Εξίσου, απαραίτητο μέτρο αποτελεί και η παροχή προστασίας στους μάρτυρες δημοσίου συμφέροντος.

Η αντιμετώπιση του φαινομένου της διαφθοράς προϋποθέτει την λήψη μέτρων σχετικά με τον εντοπισμό, την έρευνα και τη δίωξη των περιπτώσεων διαφθοράς, πάντα στα πλαίσια ενός κλίματος συνεργασίας μεταξύ των υπηρεσιών για μια αποτελεσματική απάντηση στο έγκλημα της διαφθοράς. Τέλος, πρέπει να

¹⁹² Gounev, P., Dzhekova, R. and T. Bezlov (2012). Study of Anti-Corruption Measures in EU Border Control. Sophia: Center for the Study of Democracy, p. 92.

εξασφαλίζεται ότι διατίθενται επαρκείς ανθρώπινοι και οικονομικοί πόροι για την πρόληψη, τον εντοπισμό, την έρευνα και τη δίωξη της διαφθοράς.¹⁹³

Για την προώθηση της ακεραιότητας, της εντιμότητας και της ηθικής απαιτείται οι δημόσιοι υπάλληλοι να είναι κατάλληλα εκπαιδευμένοι, να υποστηρίζονται και να ανταμείβονται για την ηθική τους συμπεριφορά. Με την υιοθέτηση ενός κώδικα δεοντολογίας, η υπηρεσία μπορεί να δηλώσει ποιες είναι οι απαιτήσεις σχετικά με την ορθή συμπεριφορά κατά την ανάληψη των καθηκόντων των δημοσίων υπαλλήλων και να ορίσει ποιες είναι οι προσδοκίες συμπεριφοράς με σαφή και συγκεκριμένο τρόπο.

Οι υπάλληλοι πρέπει να ενθαρρύνονται να αναφέρουν ή να συζητήσουν τις ανησυχίες τους όχι μόνο για τις συμπεριφορές των άλλων υπαλλήλων αλλά και για πιέσεις ή την κατάχρηση επιρροής που τους ασκείται από συναδέλφους ή άλλους. Αυτό όμως προϋποθέτει την εξασφάλιση ότι οι αναφορές τους αντιμετωπίζονται εμπιστευτικά και δεν θα έχουν συνέπειες στην καριέρα τους.¹⁹⁴

Εν τέλει, είναι σκόπιμο να υπογραμμίσουμε σχετικά με την εναλλαγή στις θέσεις των υπαλλήλων (rotation) ότι είναι ένα αποτελεσματικό μέτρο για την πρόληψη της διαφθοράς, ωστόσο, απαιτείται ο κατάλληλος χειρισμός κατά την εφαρμογή του που να εγγυάται την διασφάλιση χρηστής, δίκαιας και διαφανούς λειτουργίας. Τα μέτρα πρόληψης που αναφέρθηκαν παραπάνω μπορούν να εφαρμοστούν τόσο στον δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα. Η πληροφόρηση και ενημέρωση του κοινού σχετικά με την εκδήλωση των μορφών διαφθοράς και η διεξαγωγή ερευνών είναι απαραίτητες ενέργειες για την πρόληψη του φαινομένου της διαφθοράς, το οποίο λειτουργεί όπως είδαμε ως παράγοντας διευκόλυνσης της παράνομης διακίνησης ανθρώπων.

¹⁹³ Prenzler, T. (2009). *Police Corruption: Preventing Misconduct and Maintaining Integrity*. Boca Raton FL: CRC Press-Taylor and Francis.

¹⁹⁴ Wolfe, S. E. and A. R. Piquero (2011). "Organisational Justice and Police Misconduct", *Criminal Justice and Behavior*, 38 (4): 332-353

ΕΠΙΛΟΓΟΣ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η παγκόσμια μετανάστευση και κινητικότητα του πληθυσμού σε όρους που επιτάσσουν οι διάφορες συνθήκες της εποχής μας αποτέλεσε ευκαιρία εκμετάλλευσης του φαινομένου από τους εγκληματίες που επιδιώκουν το κέρδος. Η παράνομη διακίνηση ανθρώπων και η σωματεμπορία αποτελούν δυο από τις ταχύτερα αναπτυσσόμενες εγκληματικές δραστηριότητες του διασυνοριακού οργανωμένου εγκλήματος. Επιπλέον, συνιστούν μια από τις πιο επικερδείς μορφές οργανωμένου εγκλήματος, μετά το εμπόριο ναρκωτικών.

Η διαφθορά αποτελεί σημαντικό παράγοντα διευκόλυνσης του οργανωμένου εγκλήματος. Στην περίπτωση της παράνομης διακίνησης ανθρώπων, είτε πρόκειται για διακίνηση μεταναστών και προσφύγων, είτε για σωματεμπορία, η διαφθορά υπαλλήλων δημοσίου και ιδιωτικού τομέα αποτελεί κοινό παρονομαστή στην ανεμπόδιστη δράση των οργανωμένων εγκληματικών ομάδων. Στην παρούσα μελέτη έγινε μια προσπάθεια διερεύνησης της διασύνδεσης αυτών των μορφών εγκληματικότητας, οι οποίες εντάσσονται στο διεθνικό οργανωμένο έγκλημα, με το φαινόμενο της διαφθοράς.

Όσον αφορά το νομικό πλαίσιο, το βάρος δόθηκε στο διεθνές πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών. Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά της Διαφθοράς συνιστά το σημαντικότερο νομικό εργαλείο διεθνώς, το οποίο καλύπτει ένα ευρύ φάσμα προβλέψεων, πολιτικών και μέτρων. Αντίστοιχα, η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος και τα πρόσθετα Πρωτόκολλα για την Πρόληψη, Καταστολή και Τιμωρία της Εμπορίας Ανθρώπων, ιδιαίτερα γυναικών και ανηλίκων καθώς και το Πρωτόκολλο κατά της Λαθραίας Διακίνησης Μεταναστών από Ξηράς, Θαλάσσης και Αέρος, είναι μια αποτελεσματική απάντηση στο διεθνικό έγκλημα που αποσκοπεί στην καταπολέμηση των μορφών του οργανωμένου εγκλήματος. Η Σύμβαση αναγνωρίζει τη διαφθορά των δημοσίων υπαλλήλων ως ένα σημαντικό εμπόδιο για την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος και περιλαμβάνει διατάξεις που σχετίζονται με τη διαφθορά. Απαιτεί από τα συμβαλλόμενα κράτη να υιοθετήσουν μέτρα για την πρόληψη, τον εντοπισμό και την τιμωρία της διαφθοράς των δημοσίων υπαλλήλων. Αποδεικνύεται κατά αυτόν τον

τρόπο ότι η διαφθορά λειτουργεί ως παράγοντας διευκόλυνσης του οργανωμένου εγκλήματος και ειδικότερα, της παράνομης διακίνησης ανθρώπων.

Όσον αφορά την εγκληματολογική προσέγγιση του φαινομένου, ένα σύνολο από θεωρίες παρουσιάζουν τα διάφορα χαρακτηριστικά που ενέχει το οργανωμένο έγκλημα και συγκεκριμένα, αυτά που εντοπίζονται και στο φαινόμενο της παράνομης διακίνησης ανθρώπων που αποτελεί το αντικείμενο μελέτης στην παρούσα εργασία.

Οι θεωρίες φαίνεται πως αντιστοιχούν σε μεγάλο βαθμό στην πραγματική δράση των εγκληματικών δικτύων. Κρίθηκε σκόπιμο να περιγραφεί η δράση των δικτύων των εγκληματικών ομάδων και οι μέθοδοι που χρησιμοποιούνται, τόσο για την καλύτερη κατανόηση του φαινομένου όσο και για τον εντοπισμό της διαφθοράς μέσα στο πλαίσιο δράσης τους. Γεγονός που αποδεικνύει τη συμβολή της διαφθοράς στην διευκόλυνση και ανεμπόδιστη λειτουργία του φαινομένου της παράνομης διακίνησης ανθρώπων. Ένας από τους αρχικούς προβληματισμούς μας θα μπορούσε να συνοψιστεί στο ακόλουθο ερώτημα, πώς χρησιμοποιείται η διαφθορά για να εξασφαλίσει το πέρασμα ανθρώπων από τα σύνορα; Η απάντηση προέκυψε μέσα από την ανάλυση της σύνδεσης της διαφθοράς με τις μορφές του διεθνικού οργανωμένου εγκλήματος και την εξέταση των μορφών της διαφθοράς.

Οι μορφές διαφθοράς εμφανίζονται τόσο στον δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα. Για την διευκόλυνση της παράνομης διακίνησης ανθρώπων χρησιμοποιείται κατεξοχήν η δωροδοκία δημοσίων υπαλλήλων. Εξίσου όμως ισχυρή είναι η παρουσία της διαφθοράς σε ιδιωτικές υπηρεσίες, όπως ταξιδιωτικά πρακτορεία, υπηρεσίες που ασχολούνται με την μετανάστευση, εταιρείες μεταφορών, αεροπορικές εταιρείες και ιδιωτικές που εμπλέκονται στην χορήγηση πλαστών παραποιημένων εγγράφων κ.α.

Οι μορφές διαφθοράς που εκδηλώνονται, εξαρτώνται κάθε φορά από την κατάσταση και κατά συνέπεια δεν υπάρχει ένας γενικός κανόνας. Η οργάνωση μιας επιχείρησης παράνομης διακίνησης μεταναστών, για παράδειγμα, προσαρμόζεται με τις εκάστοτε συνθήκες, το ίδιο συμβαίνει με τις πρακτικές διαφθοράς.

Τέλος, έγινε αναφορά στα μέτρα πρόληψης της διαφθοράς, τα οποία είναι σημαντικό να μπορούν να γίνονται πράξη και όχι απλά να υιοθετούνται από το εθνικό δίκαιο ενός κράτους. Η διεθνής συνεργασία είναι το θεμέλιο της δημιουργίας ενός τείχους απέναντι από το διεθνικό οργανωμένο έγκλημα, ιδιαίτερα της διαφθοράς και

της παράνομης διακίνησης ανθρώπων. Μόνο ο συντονισμός και η συνεργασία ανάμεσα στα κράτη μπορεί να αποδώσει ικανά αποτελέσματα πρόληψης, αντιμετώπισης και καταπολέμησης εγκληματικών δραστηριοτήτων με τόσο μεγάλη εμβέλεια και τάσεις επέκτασης.

Επιπροσθέτως, πρέπει να επισημανθεί ότι η συνδρομή των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης θα μπορούσε να λειτουργήσει θετικά για την ενημέρωση των πολιτών σε ζητήματα πρόληψης της διαφθοράς. Δυστυχώς, αυτό που παρατηρείται είναι έλλειψη ενδιαφέροντος για τέτοιες δράσεις κοινής ωφέλειας και αυτό συμβαίνει διότι τα κανάλια επιλέγουν την προβολή υλικού που τους επιφέρει κέρδος αδιαφορώντας για άλλα κοινωνικά θέματα. Εδώ θα μπορούσαμε να θέσουμε μια πρόταση ρύθμισης που να συντελούσε στην καθολική δημιουργία «χώρου» στα κανάλια αλλά και στο ραδιόφωνο για κοινωνικά μηνύματα πρόληψης της διαφθοράς αλλά και καμπάνιες ενημέρωσης από όλα τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης.

Τέλος, είναι σημαντικό να έχουμε κατά νου ότι τα προτεινόμενα μέτρα δεν μπορούν να υιοθετούνται στον ίδιο βαθμό και με τον ίδιο τρόπο απ'όλα τα κράτη. Κάθε κράτος έχει τις δικές του ανάγκες και χαρακτηρίζεται από διαφορετική κουλτούρα, αρχές και αξίες. Επομένως, θα πρέπει κάθε μέτρο και πολιτική να προσαρμόζεται καταλλήλως και όχι να γίνεται μια εσφαλμένη και χωρίς επεξεργασία ενσωμάτωση ρυθμίσεων στις εθνικές νομοθεσίες. Θα πρέπει να βρίσκεται πάντα ένας τρόπος «πλήρωσης του κενού» για την ουσιαστική καταπολέμηση του εγκλήματος και όχι απλώς την μετατόπισή του. Οι Συμβάσεις των Ηνωμένων Εθνών αποτελούν μια αξιόλογη προσπάθεια προς την κατεύθυνση αυτή, ωστόσο τα κράτη έχουν μερίδιο ευθύνης στο κατά πόσο οι προσπάθειες αυτές θα αποκτήσουν «ουσιαστική διάσταση» και εφαρμογή.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

1. Αλεξιάδης Στέργιος, Εγκληματολογία, (δ' έκδοση), εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2004.
2. Αργυροηλιόπουλου Η., Η Ιδιωτική και δημόσια διαφθορά ως έγκλημα του αθέμιτου ανταγωνισμού, 2006, σελ 148.
3. Βλάσσης Δ., Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για την καταπολέμηση της διαφθοράς, στον Τιμητικό Τόμο του Φαρσεδάκη Ι., Τόμος ΙΙ.,2011.
4. Βλάσσης Δ., Διαφάνεια και πρόληψη διαφθοράς - Διεθνείς όψεις και παράμετροι σε: Ζιούβας Δ., (επιμ.), Δίκαιο και Πολιτική κατά της Διαφθοράς, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
5. Βουγιούκας Κ., Το οργανωμένο έγκλημα γενικώς, σε συνδυασμό με τη βία και την τρομοκρατία, ειδικότερα, στο επίκεντρο παλαιότερων και προσφάτων εκδηλώσεων διεθνών οργανώσεων και οργανισμών, ΥΠΕΡ, 1999, σελ. 501 – 505.
6. Γεωργίου Τραγάκη, Οργανωμένο έγκλημα και ξέπλυμα βρώμικου χρήματος (money laundering), Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1996, σελ. 173 επ
7. Δημητράτος Ν., Οργανωμένο Έγκλημα: Θεωρητική προσέγγιση ενός κοινωνικού και ποινικού προβλήματος, ΠοινΧρ, 1999, σελ. 302
8. Ζιούβας Δημήτρης, Κουράκης Νέστορας (επιμ), Τα Οικονομικά Εγκλήματα, Ειδικό Μέρος, τόμος ΙΙ, (3η έκδοση), εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2007
9. Καϊάφα – Γκμπάντι Μ.,Ο νέος κώδικας μετανάστευσης και οι διακεκριμένες μορφές υποβοήθησης της παράνομης μετανάστευσης από «μεταφορείς»: διαιωνίζοντας την αμφισβήτηση της αρχής της αναλογικότητας, ΠοινΔικ2014, σελ 844.
10. Καλλίρης Κ., Ο διαβρωτικός ρόλος της διαφθοράς σε περιόδους θεσμικής κρίσης, σε: Γασπαρινάτου Μ. (εκδοτ. επιμ.), Έγκλημα και Ποινική Καταστολή σε Εποχή Κρίσης. Τιμητικός Τόμος για τον Καθηγητή Νέστορα Κουράκη, σελ. 814-815.

11. Καλλίρης Κ., Οργανωμένο έγκλημα και διαφθορά: φαινότυπος, αλληλεπίδραση και ποινικό δίκαιο, σε: Ζιούβας Δ., (εκδοτ. επιμ.), Δίκαιο και Πολιτική κατά της Διαφθοράς, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη σελ.
12. Καρκατσούλης Π., Αυτοποίηση και θεωρία των οργανώσεων, στο Ιωάννας Τσιβάκου (επιμ), Δράση
13. Κολλίντζας / Ντέλλας, Διαφθορά, Οικονομική ανάπτυξη και Διανομή του Εισοδήματος, σε: Νικολοπούλου (επιμ.), Κράτος και Διαφθορά, 1998, σελ. 169.
14. Κουράκης Ν., Ποινική Καταστολή, Σάκκουλα: Αθήνα – Κομοτηνή, 1997, σελ. 194 – 196.
15. Λάζος Γ., Διαφθορά και Αντιδιαφθορά, 2005, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ 43-44.
16. Λάζος Γ., Κριτική Εγκληματολογία, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 2007, σελ. 30.
17. Λαμπροπούλου Ε., Εσωτερική Ασφάλεια και Κοινωνία του Ελέγχου, εκδ.Κριτική, 2001.σελ. 157 – 158.
18. Λίβος Ν., Οργανωμένο Έγκλημα: Έννοια και δικονομικοί τρόποι αντιμετώπισής του, στα Πρακτικά του 7ου Πανελληνίου Συνεδρίου της ΕΕΠΔ με θέμα Το οργανωμένο Έγκλημα από τη σκοπιά του Ποινικού Δικαίου, Δίκαιο και Οικονομία, εκδ. Π. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 2000.
19. Λινάρδος Π., Αντιαπαγορευτική πολιτική: Κυριαρχία των νόμων της αγοράς ή κυριαρχία του κοινωνικού ελέγχου;, στο Διεθνής Αντιαπαγορευτική Κίνηση (LIA), Ναρκωτικά: η άλλη πρόταση, Πρακτικά Συνεδρίου, 22 – 24 Νοεμβρίου 1990, Νέα Σύνορα – Α.Α. Λιβάνης, Αθήνα, 1991, σελ. 159 – 160.
20. Μαγκλιβέρας Κ., Μετανάστευση, διεθνές δίκαιο και ο ρόλος των Ηνωμένων Εθνών, στο Καβουνίδη / Καρύδη / Νικολακοπούλου-Στεφάνου / Στυλιανούδη (επιμ), Μετανάστευση στην Ελλάδα: Εμπειρίες – Πολιτικές – Προοπτικές, (τόμος Β'), εκδ. ΙΜΕΠΟ, Αθήνα, 2008
21. Μιχαλόπουλος Ν., Οργανωτικός σχεδιασμός στο πλαίσιο της θεωρίας των αποφάσεων, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1994, σελ. 22 – 52.
22. Μπιτζιλέκης, Η διαφθορά ως νομικό και πολιτικό πρόβλημα, ΠοινΧρ. 2009, 97-98.
23. Νικολόπουλος Γ., σε Hulsman Louk / Jacqueline Bernat de Celis, Άστοχες Ποινές, σελ. 22 – 23.

24. Παπανδρέου Π., Πρακτικά ζητήματα σε υποθέσεις εγκλημάτων διαφθοράς, σε: Ζιούβας Δ., (εκδοτ. επιμ.), Δίκαιο και Πολιτική κατά της Διαφθοράς, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ 221.
25. Ριζάβα Φ, Οργανωμένο Έγκλημα (Διδακτορική διατριβή), Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο, Θεσσαλονίκη, 2012.
26. Συκιώτου Αθ., Ευρωπαϊκή Ένωση – Οργανωμένο Έγκλημα – Παράνομη Διακίνηση Ανθρώπων: Μία ιδιόρρυθμη δυναμική – διαλεκτική σχέση, ΠοινΧρ2008.
27. Συκιώτου, Εμπορία ανθρώπων στα Βαλκάνια – Θύμα, δράστης και κατασταλτικές στρατηγικές,
28. Τσήτσουρα Α., Η πρόληψη και η καταστολή της διαφθοράς(δωροδοκίας) στο προσκήνιο της σντεγκληματικής πολιτικής- Η Ποινική Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης, ΠοινΔικ2000, σελ 880
29. Φλωρίδη Β., Το διεθνές νομικό πλαίσιο για την καταπολέμηση της διαφθοράς, με ιδιαίτερη έμφαση στη θεσμική θωράκιση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΠοινΔικ2007, σελ 204.
30. Χατζηκόστας, Η καταπολέμηση της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα με τα μέσα του ποινικού δικαίου, με έμφαση στη δωροδοκία ως κύρια μορφή διαφθοράς στην Ελλάδα. Οι σημαντικότερες αλλαγές που έφερε ο νόμος 4254/2014 σε: Ζιούβας Δ., (επιμ.), Δίκαιο και Πολιτική κατά της Διαφθοράς, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
31. Χλούπης Γ., Διασυνοριακό και Υπερεθνικό Οργανωμένο Έγκλημα, όπ.παρ., σελ. 43.
32. Χρυσικός Δ., Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος, ΠοινΛογ, 2001.
33. Χρυσικός Δημοσθένης / Βλάσσης Δημήτρης, Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά της Διαφθοράς ως μεταίχιμο και σημείο αναφοράς των σχετικών πρωτοβουλιών και δράσεων της διεθνούς κοινότητας, ΠοινΔικ, 2004.

Ξένη

1. Abadinsky Howard, *The criminal elite: Professional and Organized crime*, Greenwood Press, Westport, Connecticut, 1983.
2. Adamoli Sabrina / Di Nicola Andrea / Savona Ernesto Ugo / Zoffi Paola, *Organized Crime Around the World*, HEUNI, (The European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations), Helsinki, 1998, Διαθέσιμο και ηλεκτρονικά στο: <http://www.heuni.fi/uploads/mmadzpnix.pdf>
3. Adler Patricia, *Wheeling and Dealing. An Ethnography of an Upper Level Drug Dealing and Smuggling Community*, Columbia University Press, New York, 1985, σελ. 80 – 82.
4. Aikin, *Corruption, a Dictionary of the Social Sciences*, σελ. 142.
5. Alan Weisman, *Dangerous Days in Macarena*, περιοδικό New York Times Magazine, 23 - 4 -1989, σελ. 40 – 48.
6. Albin Joseph, *Syndicated crime: Its structure, function and modus operandi* στο Francis Ianni / Elizabeth Reuss – Ianni (eds), *The crime society: Organized crime and corruption in America*, New American Library, New York, 1976, σελ. 24.
7. Albin Joseph., *The American Mafia: Genesis of a Legend*, Appleton, Crofts, New York, 1971. σελ. 155.
8. Ancel M., *Η Νέα Κοινωνική Άμυνα*, (μετάφραση Ηρώς Σαγκουνίδου – Δασκαλάκη), (έκδοση 3η), εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1995, σελ. 145.
9. Arlacchi Pino, *Mafia Business: The Mafia Ethnic and the Spirit of Capitalism*, σελ. 270 επ.
10. Aronowitz A., (2001). *Smuggling and Trafficking in Human Beings: The Phenomenon, The Markets that Drive It and The Organisations that Promote It*, *European Journal on Criminal Policy*.
11. Aronowitz R., (2003). *Illegal Practices and Criminal Networks Involved in the Smuggling of Filipinos to Italy*. Turino: UNICRI, σελ 11.
12. Aronowitz, Alexis A. *Smuggling and Trafficking in Human Beings: The Phenomenon, The Markets that Drive it and the Organisations that Promote it*. *European Journal on Criminal Policy and Research*, vol. 9, No. 2 (June 2001).

13. Beare (1997). Corruption and organized crime: Lessons from history. *Crime, Law & Social Change*. 28(2), 155-172.
14. Beare Margaret E., *Illegal Migration: Personal Tragedies, Social Problems, or National Security Threats?* In *Illegal Immigration and Commercial Sex: The New Slave Trade*, Phil Williams, ed. London: Frank Cass and Co. Limited, 1999, σελ 75
15. Block Alan / Chambliss William, *Organizing Crime*, Elsevier, New York, London, 1981, σελ. 115.
16. Block Alan, *The Snowman Cometh: Coke in Progressive New York*, *Criminology*, vol. 17, no. 1, 1979, σελ. 75 επ.
17. Burrows, John, and Sarah Webb. *Organised immigration crime: a post-conviction study*. Research Report 15. London: Home Office, 2009. Διαθέσιμο στο: www.homeoffice.gov.uk/rds/pdfs09/horr15c.pdf.
18. Buscaglia and van Dijk (2003) “Controlling organised crime and corruption in the public sector. *Forum on Crime and Society* 3(1-2).
19. Buscaglia E. and Jan Van Dijk, στο Jan van Dijk / Vincenzo Ruggiero / Antoinette al-Mulla (eds), *Forum on Crime and Society*, vol. 3, no. 1 & 2, United Nations Publication, New York, 2004, σελ 23-24 διαθέσιμο στο: <http://www.unodc.org/pdf/crime/forum/forum3.pdf>
20. Carling J., (2006). *Migration, Human Smuggling and Trafficking from Nigeria to Europe*, IOM Migration Research Series No. 23. Geneva: IOM σελ 14.
21. Chin, Ko-Lin (2001). *The social organisation of Chinese human smuggling*. In *Global Human Smuggling: Comparative Perspectives*, Rey Koslowski and David Kyle, eds. Baltimore: John Hopkins University Press.
22. Chin, Ko-Lin, and Sheldon Zhang. *Characteristics of Chinese human smugglers*. NIJ Research in Brief, August 2004. Washington, D.C.: United States Department of Justice, Office of Justice Programs. Available from www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/204989.pdf.
23. Cohen Albert, *The Concept of Criminal Organization*, *The British Journal of Criminology*, vol. 17, 1977, σελ. 97 επ.
24. Coluccello S. and Massey S. (2007). “Out of Africa: The Human Trade between Libya and Lampedusa”, *Trends on Organized Crime*, 10 (1):77–90, σελ 82.

25. Daniel Bell, Crime as an American way of life: A queer ladder of social mobility, στο του ιδίου, The end of ideology: On the Exhaustion of Political Ideas in the Fifties (with "The Resumption of History in the New Century"), Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 2000, σελ. 127.
26. Firestone Thomas A., Mafia Memoirs – What They Tell Us About Organized Crime στο Patrick J. Ryan / George E. Rush (eds), Understanding Organized Crime in Global Perspective – A Reader, Sage Publications, Thousand Oaks, 1997, σελ. 81.
27. Garofalo R., Criminology, (translated by Robert Wyness Millar), The Modern Criminal Science Series, Published under the Auspices of The American Institute of Criminal Law and Criminology, Little Brown and Company, Boston, 1914, σελ. 319 – 320.
28. Georg Turnheim, Chaos and Management (2nd edition), Gabler, Wiesbaden, 1993, σελ. 179 επ.
29. Gerth H. / Charles Wright Mills (eds), From Max Weber: Essays in Sociology, Series: Classics in Sociology, Routledge, London, 1991, σελ. 51 επ. και 196 επ.
30. Global Estimates of Modern Slavery: Forced Labour and Forced Marriage, Geneva, September 2017, σελ 39.
31. Gounev, P., Dzhekova, R. and T. Bezlov (2012). Study of Anti-Corruption Measures in EU Border Control. Sophia: Center for the Study of Democracy, σελ 7.
32. Graebner-Anderson Annelise, The Business of Organized Crime: A Cosa Nostra Family, όπ.παρ., σελ. 2 και 32 – 38.
33. Günther J., Το Ποινικό Δίκαιο του πολίτη και το Ποινικό Δίκαιο του εχθρού, (μετάφραση
34. Haller Mark, Bureaucracy and the Mafia – An Alternative View, στο Patrick J. Ryan / George E. Rush (eds), Understanding Organized Crime in Global Perspective – A Reader, Sage Publications, Thousand Oaks, 1997, σελ. 52 επ. σελ. 52 – 57.
35. Heckman Friedrich., Towards a better understanding of human smuggling. Policy Brief No. 5. Amsterdam: European Network of Excellence on International Migration, Integration and Social Cohesion (IMISCOE), November 2007.

36. Heckmann Friedrich., *Illegal Migration: What Can We Know and What Can We Explain? The Case of Germany*. *International Migration Review*, vol. 38, No. 3 (2004).
37. Heidenheimer A.J., *The Context of Analysis*, σε: Heidenheimer A.J. / Johnston M. (eds.), *Political Corruption: Readings in Comparative Analysis*, σελ. 6· Βλ. και Rogow / Lasswell, *Power, Corruption and Rectitude*, *National Civic Review*, 1963, 630 επ.
38. Hejl Peter, *Towards a Theory of Social Systems. Self-Organization, Self-Maintenance, Self Reference, and Syn-Reference*, στο Hans Ulrich / Gilbert Probst (eds), *Self-Organization and Management of Social Systems. Insights, Promises, Doubts, and Questions*, Springer – Verlag, Berlin – New York, 1984, σελ. 60 – 78.
39. Hirschi T., *Causes of delinquency*, University of California Press, Berkeley, 1971, σελ. 16.
40. Hulsman Louk / Jacqueline Bernat de Celis, *Άστοχες Ποινές–Το Ποινικό Σύστημα Υπό Αμφισβήτηση*, (μετάφραση Γιώργου Νικολόπουλου), εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1997, σελ. 26 – 27.
41. ILO: *Addressing governance challenges in a changing labour migration landscape*, Report IV, International Labour Conference, 106th Session (2017).
42. IOM (2009). *In Pursuit of the Southern Dream: Victims of Necessity*. Geneva: International Organization for Migration.
43. IOM, *Migration, Human Smuggling and Trafficking from Nigeria to Europe*, IOM Migration Research Series No. 23. Geneva
44. IOM: *Flow Monitoring Surveys: The Human Trafficking and Other Exploitative Practices Prevalence Indication Survey*, June 2017, <http://migration.iom.int/Europe/>.
45. Jerald Hage, *Theories of Organizations: form, process, and transformation*, John Wiley, New York, 1980, σελ. 53 επ.
46. Johnston, M. (1998). “Cross-border Corruption Points of Vulnerability and Challenges for Reform”, in *Corruption and Integrity Improvement Initiatives in Developing Countries*. New York: UNDP, σελ 18.
47. Joutsen Matti (ed), *Five issues in European Criminal Justice: Corruption, women in the criminal justice system, criminal policy indicators, community crime prevention, and computer crime*. Proceedings of the 6th European

- Colloquium on Crime and Criminal Policy, Helsinki 10 – 12 December 1998, HEUNI, (The European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations), Helsinki, 1999, σελ. 22 – 89,
48. Klaus von Lampe, The Interdisciplinary Dimensions of the Study of Organized Crime, *Trends in Organized Crime*, vol. 9, no. 3, 2006, σελ. 77 – 95, διαθέσιμο στο: <http://www.organized-crime.de/kvlInterdiscDimStudyOC-TOC-9-3-2006.pdf>.
 49. Kugler et al. (2005) “Organized crime, corruption and punishment.” *Journal of Public Economics*.
 50. Landesco J., *Organized Crime in Chicago: Part III of the Illinois Crime Survey*, (reprint) (1st edition 1929), University of Chicago Press, Chicago, 1968, σελ. 277.
 51. Lombardo R., *Organized crime: A Control Theory, Criminal Organizations*, vol. 2, no. 6, 1991, σελ. 8 – 13.
 52. Lombroso C., *Ο Εγκληματίας Άνθρωπος*, σελ. 186.
 53. Magliveras K., *Combating Trafficking in Persons: The Role and Action of International Organisations*, Centre of International and European Economic Law - Working Papers 6, Ant. N. Sakkoulas Publishers, Athens, 2007
 54. Matthias Neske, *Human smuggling to and through Germany*, *International Migration*, vol. 44, No. 4 (2006).
 55. Matthias Neske, *Human smuggling to and through Germany*, *οπ.παρ*, σελ 66
 56. Naylor Robin Thomas, *Hot Money and the Politics of Debt. From Watergate to Irangate, from Afghanistan to Zaire* (2nd edition), Black Rose Books, Montreal, Québec, 1994, σελ. 115 επ.
 57. Neske Matthias, *Human smuggling to and through Germany*, *οπ.παρ*, σελ 83
 58. Nilufer Narli, Ayse. *Human Trafficking and Smuggling: the Process, the Actors and the Victim Profile*. In *Trafficking in Persons in South East Europe - a Threat to Human Security*. Vienna: National Defence Academy and Bureau for Security Policy, 2006.
 59. OECD (2015). *Responses to refugee crisis: Corruption and the smuggling of refugees*. October 2015.
 60. *Organized Crime and Entrepreneurship*, *International Journal of Criminology and Penology*, vol. 6, 1978, σελ. 161 – 177.

61. Paoli Letizia, The Integrations of the Italian Scene, *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, vol. 2, no. 3, 1994, σελ. 212 – 238.
62. Reuter P., *The Organization of Illegal Markets. An Economic Analysis*, National Institute of Justice, University Press of the Pacific, Washington D.C., 2004.
63. Petrus van Duyne, (Crime-)money, corruption and the state, στο Petrus van Duyne / Georgios Antonopoulos / Jackie Harvey / Almir Maljevic / Tom Vander Beken / Klaus von Lampe (eds), *Cross-border crime inroads on integrity in Europe*, Wolf Legal Publishers (WLP), Nijmegen, The Netherlands 2010, σελ. 4.
64. Petrus van Duyne, Implications of cross – border crime risks in an open Europe, στο Petrus van Duyne / Georgios Antonopoulos / Jackie Harvey / Almir Maljevic / Tom Vander Beken / Klaus von Lampe (eds), *Cross-border crime inroads on integrity in Europe*, Wolf Legal Publishers (WLP), Nijmegen, The Netherlands 2010, σελ. 99 – 111
65. Petrus van Duyne, *Organized crime markets in a turbulent Europe*, Prague: Cross-Border Crime Colloquium, 2007 σελ. 10.
66. Pugh Derek / Hickson David / Hinings Bob / Turner Christopher , *Dimensions of Organization Structure*, ASQ, Vol. 13, 1968, σελ. 78.
67. Reuter Peter / Rubinstein Jonathan, *Illegal Gambling in New York*, National Institute of Justice, Washington D.C., 1982, σελ. 130 επ.
68. Reuter Peter, *Disorganized crime: The Economics of the Visible Hand*, όπ.παρ., σελ. 176.
69. RMMS and DRC (2012). *Desperate Choices – Conditions, Risks & Protection Failures Affecting Ethiopian Migrants in Yemen*. Nairobi: The Regional Mixed Migration Secretariat and the Danish Refugee Council.
70. Robbins Stephen, *Organization Theory: Structure, Design and Applications*, (2nd edition), Prentice Hall, Englewood Cliffs, New Jersey, 1987, σελ. 204 επ.
71. Robert Merton, *Social Theory and Social Structure*, Free Press, New York, 1968, σελ. 198.
72. Ruggiero Vincenzo / South Nigel / Taylor Ian (eds), *The new European criminology – Crime and Social Order in Europe*, Routledge, London and New York, 1998, σελ. 216 – 229.

73. Salt John., Trafficking and Human Smuggling: A European Perspective. *International Migration*, vol. 38, No. 3 (Special Issue No. 1, 2000), σελ 34
74. Sarrica, Fabrizio. The Smuggling of Migrants. A Flourishing Activity of Transnational Organized Crime. *Crossroads*, vol. 5, No. 3 (2005).
75. Schelling Thomas, Economic Analysis of Organized Crime, στο President's Commission on Law Enforcement and Administration of Justice, Task Force Report: Organized Crime, Government Printing Office, Washington D.C., 1967
76. Schelling Thomas, What is the Business of Organized Crime?, *Journal of Public Law*, 1971, σελ. 1 – 32.
77. Schloenhardt Andreas., Organised Crime and Migrant Smuggling: Australia and the Asia- Pacific. Research and Public Policy Series, No. 44. Canberra: Australian Institute of Criminology, 2002.
78. Sellin Th., Πολιτισμική σύγκρουση και Έγκλημα, σελ. 70.
79. Shelley (2011) "Human trafficking as a form of transnational crime." In: Lee (ed.) *Human Trafficking*. Routledge.
80. Smith Dwight Jr., Illicit Enterprise: An Organized Crime Paradigm for the Nineties, στο Robert Kelly / Ko-lin Chin / Rufus Schatzberg (eds), *Handbook of Organized Crime in the United States*, Greenwood Press, Westport, Connecticut, London, 1997.
81. Smith Dwight Jr., *The Mafia Mystique*, (with a new preface), University Press of America, Lanham, MD, 1990, σελ. 62 επ.
82. Southerland Mittie / Potter Gary, Applying Organization Theory to Organized Crime, *Journal of Contemporary Justice*, vol. 9, no. 3, 1993, σελ. 252 – 257.
83. Staring R., (2008). "Controlling Human Smuggling in the Netherlands: How the Smuggling of Human Beings Was Transformed into a Serious Criminal Offence", in D. Siegel and H. Nelen (eds.), *Organized Crime: Culture, Markets and Policies*, New York: Springer, σελ 165-181.
84. Sutherland / Cressey / Luckenbill, *Principles of Criminology*, (11th edition), General Hall – Rowman & Littlefield Publishers Inc., Lanham, Oxford, 1992, σελ. 86 επ.
85. T. J. English, *The Westies: Inside the Hell's Kitchen Irish Mob*, Putnam, New York, 1990, σελ. 136 – 178.

86. Cressey D., *Theft of the Nation: The structure and operations of organized crime in America*, Harper and Row, New York, 1969, σελ 225 επ.
87. UNHCR, *Handbook on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status* Geneva, September 1979, HCR/IP/4/Eng.
88. UNICEF and IOM: *Harrowing Journeys: Children on the Move across the Mediterranean Sea, at Risk of Trafficking and Exploitation* (2017), https://www.iom.int/sites/default/files/press_release/file/Harrowing_Journeys_Children_and_youth_on_the_move_across_the_Mediterranean.pdf
89. United Nations (2010). *Report of the Monitoring Group on Somalia Pursuant to Security Council Resolution 1853 (2008)*, Security Council. S/2010/91, σελ 34.
90. United Nations Office on Drugs and Crime. *Basic Training Manual on Investigating and Prosecuting the Smuggling of Migrants*.
91. United Nations Office on Drugs and Crime. *Issue Paper: A short introduction to migrant smuggling*. Vienna, 2010. Διαθέσιμο στο www.unodc.org/unodc/en/human-trafficking/publications.html
92. United Nations Office on Drugs and Crime. *Smuggling of Migrants Into, Through and From North Africa: A Thematic Review and Annotated Bibliography of Recent Publications*.
93. United Nations Office on Drugs and Crime. *Smuggling of Migrants Into, Through and From North Africa: A Thematic Review and Annotated Bibliography of Recent Publications*.
94. United Nations Office on Drugs and Crime. *The smuggling of migrants from a global perspective: a thematic review*.
95. United Nations Office on Drugs and Crime. *Toolkit to Combat Smuggling of Migrants: Tool 2 Actors and processes in the smuggling of migrants*, New York, 2010.
96. UNODC (2010). *Issue Paper - Migrant Smuggling by Air*. Vienna: United Nations.
97. UNODC (2010). *Issue Paper: Organized Crime Involvement in Trafficking in Persons and Smuggling of Migrants*. Vienna: United Nations Office on Drugs and Crime.
98. UNODC (2012). *Migrant Smuggling in Asia – A Thematic Review of the Literature*. Bangkok: UNODC.

99. UNODC, Global Report on Trafficking in Persons 2016.
100. UNODC, Global Report on Trafficking in Persons, Vienna, 2016.
101. UNODC, Issue Paper – Corruption and the Smuggling of Migrants, Vienna: United Nations, 2013.
102. UNODC. (2007). Human Smuggling and Trafficking into Europe: A Comparative Perspective, Migration Policy Institute (February 2014), citing UN Drug Report.
103. Van Liempt, Ilse (2007). Inside Perspectives on the Process of Human Smuggling. Policy Brief No. 3. Amsterdam: International Migration, Integration and Social Cohesion (IMISCOE). Διαθέσιμο στο www.imiscoe.org/publications/policybriefs/documents/PB3-Liempt.pdf.
104. Van Liempt, Ilse (2007). Inside Perspectives on the Process of Human Smuggling. Policy Brief No. 3. Amsterdam: International Migration, Integration and Social Cohesion (IMISCOE). Διαθέσιμο στο www.imiscoe.org/publications/policybriefs/documents/PB3-Liempt.pdf.
105. Watson, J. (2013, June 21). Former border patrol agents sentenced to 30 years in immigrant smuggling case. NBC News Διαθέσιμο στο http://usnews.nbcnews.com/_news/2013/06/21/19081188-formerborder-patrol-agents-sentenced-to-30-years-in-immigrant-smuggling-case?lite
106. Zhang S. X. and Pineda S. L (2008) “Corruption as a Causal Factor in Human Trafficking”, in Organized Crime, Culture and Policies, New York: Springer, σελ 21.
107. Zhang, S. and Chin K. (2002). The Social Organization of Chinese Human Smuggling - A Cross National Study. San Diego (CA): San Diego State University.
108. Zhang, S. and K.-L. Chin (2004). Characteristics of Human Smugglers, NIJ Research in Brief,

ΠΗΓΕΣ

1. Transnational Organized Crime: Impact from Source to Destination. Background paper prepared for the Vienna Forum to Fight Human Trafficking, Vienna, 13-15 February 2008.
Διαθέσιμο στο www.unodc.org/documents/human-trafficking/Marika-Misc/BP027TransnationalOrganizedCrimeandHumanTrafficking.pdf.
2. IOM: IOM Global Compact Thematic Paper: Combating Trafficking in Persons and Contemporary Forms of Slavery (2017),
https://www.iom.int/sites/default/files/our_work/ODG/GCM/IOM-Thematic-Paper-Trafficking-in-persons.pdf
3. UNODC, publications, issue papers διαθέσιμο στο <https://www.unodc.org/unodc/en/corruption/index.html?ref=menuaside>
4. United Nations Office on Drugs and Crime. Issue Paper: A short introduction to migrant smuggling. Vienna, 2010. Διαθέσιμο στο www.unodc.org/unodc/en/human-trafficking/publications.html
5. Το πλήρες κείμενο της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη διαφθορά είναι διαθέσιμο στο <http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/173>
6. Για τα κείμενα της Σύμβασης του Παλέρμω και των Πρωτοκόλλων της, βλ. <http://www.unodc.org/documents/treaties/UNTOC/Publications/TOCConvention/TOCebook-e.pdf>
7. International Organization for Migration <https://www.iom.int/>
8. Στατιστικά δεδομένα και έρευνες είναι διαθέσιμα στο: www.ilo.org
9. Για την βάση δεδομένων «Sherloc» των Ηνωμένων Εθνών, η οποία περιλαμβάνει αληθινές υποθέσεις παράνομης διακίνησης ανθρώπων κ.α διαθέσιμη στο: <https://www.unodc.org/cld/v3/sherloc/>
10. Europol press release “Criminal network involved in migrant smuggling and document fraud dismantled”. Διαθέσιμο στο: <https://www.europol.europa.eu/newsroom/news/criminal-network-involved-in-migrant-smuggling-and-document-fraud-dismantled>

11. OECD, Trafficking in Persons and Corruption, Break the Chain, Διαθέσιμο στο:
[http://www.keepeek.com/Digital-Asset Management/oced/governance/trafficking-in-persons-and corruption_9789264253728-en#.WEq1C-aLQ2w#page1](http://www.keepeek.com/Digital-Asset Management/oced/governance/trafficking-in-persons-and-corruption_9789264253728-en#.WEq1C-aLQ2w#page1)
12. The European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations (HEUNI) στο: <http://www.heuni.fi/en/>
13. Transparency International στο: <https://www.transparency.org/>
14. International Affairs Forum, Corruption-Human Trafficking, Fall 2016 στο <http://www.iaforum.org/Content/ViewInternalDocument.cfm?ContentID=8726>